

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ KAPALI CEZAEVLERİ GÜVENLİK
SİSTEMİNİN FİRAR OLAYLARI YÖNÜYLE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
J. Ütğm. Uğur BERK

Tez Danışmanı
Dr. Gülçin DEMİR

ANKARA - 2006

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 07.03.2006

TEZİN TİPİ: Yüksek lisans tezi

TEZİN BAŞLIĞI: Türkiye'deki kapalı cezaevleri güvenlik sisteminin firar olayları yönüyle incelenmesi.

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı.

DAĞITIM LİSTESİ: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda belirtilen yerlere.

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışmada; Türkiye ve diğer ülkelerin infaz sistemleri, cezaevlerinin genel durumu ve güvenlik sistemleri incelenerek, Türkiye'nin cezaevleri konusunda uluslar arası platformdaki konumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki kapalı cezaevlerinin güvenliğini firar olayları yönüyle değerlendirmek amacıyla, dış güvenlikten sorumlu rütbeli jandarma personeli ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada, cezaevlerinde görevli jandarmalar arasında subay ve uzman jandarma olma durumunun ve eğitim durumunun firarların engellenmesi konusunda farklı bakış açıları yarattığı görülmüştür. Sonuç bölümünde mevcut düzen içerisinde firarlarla ilgili olarak öncelikle risk teşkil ettiği değerlendirilen hususlar ve riskleri bertaraf etmek için alınabilecek önlemler sıralanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Cezaevlerinin tarihi gelişimi, infaz modelleri, cezaevlerinin güvenliği, cezaevlerinden firarlar.

SAYFA SAYISI: 162

GİZLİLİK DERECESESİ: Tasnif Dışı

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ KAPALI CEZAEVLERİ GÜVENLİK
SİSTEMİNİN FİRAR OLAYLARI YÖNÜYLE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
J. Ütğm. Uğur BERK

Tez Danışmanı
Dr. Gülçin DEMİR

ANKARA - 2006

KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

J. Ütğm. Uğur BERK'in Kapalı Cezaevleri Güvenlik Sisteminin Firar Olayları Yönüyle İncelenmesi konulu tez çalışması, jürimiz tarafından GÜVENLİK BİLİMLERİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan -----
Doç. Dr. Gülsen ERDEN

Üye -----
Dr. Gülçin DEMİR
(Danışman)

Üye -----
Dr. J. Öğ. Alb. Adem TEMİR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 200....

Taner ALTINOK
Prof. Dr. Yük. Müh. Alb.
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca benden yardımını esirgemeyen eşim Özlem'e; tüm tez sürecinde her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Dr. Gülçin Demir'e; Kütahya Er Eğitim Tabur Komutanlığı, Bayrampaşa Cezaevi Tabur Komutanlığı, Ankara Sincan Cezaevi Bölük Komutanlığı, Ankara (Ulucanlar) Kapalı Cezaevi Bölük Komutanlığı, Bursa Cezaevi Bölük Komutanlığına; Adalet Bakanlığı yetkililerine; büyük bir özveriyle çok yoğun iş temposu arasında vakit ayırıp anket çalışmamıza katılan cezaevlerinde görevli tüm jandarma personeline, yüksek lisans süreci boyunca arkamızda desteğini daima hissettiğimiz tüm Enstitü personeli ve komutanlarıma özellikle Ana Bilim Dalı Başkanımız J.Öğ.Yb. Kadir Gündoğan'a ve tüm öğretmenlerimize sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Araştırmada öncelikle ceza ve infaz kavramlarına ilişkin tanımlamaların açıklaması yapılmış, daha sonra da bu kavramların neticesinde ortaya çıkan hürriyeti bağlayıcı cezalar ve infaz kurumlarının, dünya ve Türkiye tarihindeki gelişimi ve bu husustaki kilometre taşları incelenmiştir. Cezaevlerinin ortaya çıkışından sonra farklı coğrafyalarda, farklı ihtiyaç ve kültürel faktörlerin etkisiyle şekillenen infaz modellerine kısaca değinilmiş ve ülkemizdeki mevcut cezaevleri yapılanması tanıtılmıştır.

Sonrasında, ideal bir cezaevi güvenliğinin nasıl olması gerektiği ve cezaevlerinin standart, fiziki ve dinamik güvenlik fonksiyonları incelenmiş ve firar olaylarının cezaevi ve toplumsal güvenliği değerlendirmedeki önemi, personel ve firar edenler için hukuki boyutu ve literatüre geçen firar taktik ve teknikleri ile kuramsal çerçeve tamamlanmıştır.

Ankara, İstanbul ve Bursa'daki cezaevlerinde görevli jandarma personeli ile yapılan görüşmelerle cezaevlerinde görevli jandarma personelinin firarların önlenmesine ilişkin görüşleri araştırılmıştır.

Sonuç bölümünde mevcut düzen içerisinde firarlarla ilgili olarak öncelikle risk teşkil ettiği değerlendirilen hususlar ve riski bertaraf etmek için alınabilecek önlemler sıralanmıştır.

ABSTRACT

Firstly, as entrance to theoretical frame of the study, definitions of the punishment and correction terms are given and a general history of punishment and prisons are expressed. After expressing these terms, security term in general, security of prisons and functions for performing an ideal prison security system under subtitles of standard, physical and dynamic security and training of prison guards are examined.

After giving the present corrections and security system of prisons in the countries which have great history on corrections (i.e. U.S.A., England, France, Italy, and Netherlands) theoretical framework is continued.

After stating correction organization and security elements of the prisons in the countries above, Turkish correctional organization, role of Turkish gendarmerie in the prison security and the security system of correctional institutes in Türkiye are explained. With explanations about prison escapes and comparisons of Türkiye with other countries on correction subjects, the theoretical frame of the study is completed.

As a field research of the study, an interview which asks defective sides of prisons' security system and security staff's proposals about these problems is made with gendarmerie commissioned personnel working at prisons in İstanbul, Ankara and Bursa provinces. Results of interviews are statistically analyzed.

Results of the interviews showed that, consideration of the methods about preventing prison escapes are changing according to the ranks and education levels of personnel. Also, prior elements to work on preventing prison escapes as physically hardening the prison facilities and security system are determined by the opinions of interviewers.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	1
ABSTRACT.....	2
İÇİNDEKİLER	3
TABLolar	6
ŞEKİLLER.....	7
KISALTMALAR	8
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	10

BİRİNCİ BÖLÜM CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK

1. CEZA VE İNFAZ KAVRAMLARI	12
a. Ceza Olgusunun Tarihsel Gelişimi.....	16
b. Ceza Çeşitleri	19
c. İnfaz Kavramı.....	21
d. İnfaz Rejimleri	21
2. CEZAEVLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUM	26
a. Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi	28
b. Cezaevlerinin Türkiye'deki Gelişimi	35
3. CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ	42
a. Genel Olarak Güvenlik.....	42
b. Cezaevlerinin Güvenliği	43
c. Ceza İnfaz kurumlarında Güvenlik Kriterleri.....	47
d. Cezaevlerinin Güvenliğinde İstihbaratın Önemi	50
e. Cezaevi Çalışanlarının Nitelikleri	52
f. Cezaevi Görevlilerinin Göreve Başlama Koşulları ve Meslek İçi Eğitimleri	53
4. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE CEZAEVLERİ YAPILANMASI VE CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ	54
a. A.B.D.	55

b. İngiltere	59
c. Fransa.....	62
d. İtalya	66
e. Hollanda	69
5. TÜRKİYE'DE CEZAEVLERİ YAPILANMASI VE CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ	72
a. Türkiye'de Cezaevleri Teşkilatlanması	72
b. Cezaevlerinin Dış Koruması ve Jandarmanın Cezaevlerindeki Sorumluluğu.....	77
c. Türkiye'deki Kapalı Cezaevlerinin Güvenlik Sistemleri	79
d. İnfaz ve Koruma Memurlarının Eğitimi	87
e. Dış Korumadan Sorumlu Jandarmaların Meslek İçi Eğitimleri	89
6. CEZAEVLERİNDEN FİRARLAR.....	90
a. Firar ve Suç Teorileri	90
b. Firar Olaylarının Önemi	92
c. Firar Suçunun Hukuki Boyutu	93
d. Fırlara Neden Olan Etkenler	95
e. Literatüre Geçen Firar Teknikleri	96
7. ÜLKELERİN İSTATİSTİK KARŞILAŞTIRMASI.....	103
a. Tutuklu ve Hükümlü Sayısı Oranları ile Karşılaştırma.....	103
b. Firar Olayları Yönü ile Karşılaştırma	108
c. İnfaz ve Koruma Memuru Oranlarıyla Karşılaştırma	109
d. Genel Değerlendirme.....	110

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN AMACI	111
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	111
3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZ VE SORULARI	112
a. Hipotezler.....	112
b. Sorular	113
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	113
5. YÖNTEM.....	114

a. Evren ve Örneklem	114
b. Veri Toplama Tekniği	116
c. Alan Çalışmasında Kullanılan Yöntem ve Uygulama	118
d. Veri Değerlendirme Tekniği	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALANA İLİŞKİN BULGULAR

1. VERİLERİN TEK YÖNLÜ ANALİZİ	121
a. Görev Yapılan Cezaevinin Güvenlik Seviyesi	121
b. Yaş Durumu ile İlgili Bulgular	122
c. Görev Süresi ile İlgili Bulgular	123
d. Öğrenim Durumu ile İlgili Bulgular	125
2. VERİLERİN İKİ YÖNLÜ ANALİZLERİ	126
a. İyileştirmelere Verilen Öncelikler	126
b. Rütbe ve Öncelik Dağılımı	128
c. Eğitim Durumu ve Öncelik Dağılımı	129
d. Görev Süresi ve Öncelik Dağılımı	130
e. Cezaevi Güvenlik Düzeyi ve Öncelik Dağılımı	131
3. TARTIŞMA	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. ÖNERİLER	137
a. Kısa Vadeli Öneriler	137
b. Orta Vadeli Öneriler	139
c. Uzun Vadeli Öneriler	140
d. Önerilere Yönelik Değerlendirmeler	141
2. SONUÇ	146

TABLÖLAR

Sayfa

Tablo-1: Cezaevlerinin Tiplerine Göre Dağılımı	74
Tablo-2: 1996-2004 Yılları Arasında Türkiye’de Meydana Gelen Firar Olayları	101
Tablo-3: Türkiye’de 1997-2002 Yılları Arası Firar Olayları ve Şekilleri	102
Tablo-4: 2004 Yılı İtibariyle Araştırma Grubundaki Ülkelerin Cezaevlerindeki Hükümlü ve Tutuklu Sayısı ve Oranları	104
Tablo-5: 2000-2004 Yılları Arasında Hükümlü ve Tutuklu Sayısı Değişim ve Oranları	104
Tablo-6: 2003 Yılı İçin Firar Sayı ve Oranları	108
Tablo-7: 2004 Yılı İçin Cezaevlerinde Görevli İnfaz Koruma Memuru Sayısı ve Mahpus Başına Düşen İnfaz Koruma Memuru Oranı	109
Tablo-8: Evren Dağılımı	115
Tablo-9: Örneklem İl Dağılımı	115
Tablo-10: Örneklem Rütbe Dağılımı	116
Tablo-11: Görüşme Yapılan Cezaevlerinin Güvenlik Seviyesi ve Tiplerine Göre Dağılımı	121
Tablo-12: Örneklem Grubunun Rütbe ve Yaş Dağılımı	123
Tablo-13: Örneklem Grubunun Rütbe Görev Süresi Dağılımı	124
Tablo-14: Örneklem Grubunun Rütbe Öğrenim Durumu Dağılımı	125
Tablo-15: Cezaevlerinin Güvenliğinin Artırılmasıyla İlgili Yapılabilecek İyileştirmelerin Öncelik Sıralaması ve Frekans Dağılımı	126
Tablo-16: Rütbeye Göre Öncelik Dağılımı	128
Tablo-17: Eğitim Durumuna Göre Öncelik Dağılımı	129
Tablo-18: Görev Süresine Göre Öncelik Dağılımı	131
Tablo-19: Cezaevi Güvenlik Düzeyine Göre Öncelik Dağılımı	132
Tablo-20: Yaş Grubuna Göre Öncelik Dağılımı	133

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil-1: Türkiye’de Hükümlü Ve Tutuklu Sayısının Yıllara Göre Değişim Grafiği	107
Şekil-2: Katılımcıların Görev Yaptığı Cezaevlerinin Güvenlik Düzeyi	122
Şekil-3: Örneklem Grubunun Yaş Dağılım Grafiği	123
Şekil-4: Örneklem Grubunun Cezaevlerinde Görev Süresi Dağılım Grafiği	124
Şekil-5: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyi Grafiği	125

KISALTMALAR

AK	: Avrupa Konseyi
CDKSNHY	: Cezaevlerinin Dış Koruması ile Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi
CFÖB	: Cezaevi Firarları ve Önlemler Broşürü
CGTİHK	: 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CTEGM	: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
FBOP	: Federal Bureau of Prisons (A.B.D. Federal Cezaevleri Bürosu)
HMPS	: Her Majesty's Prison Service (Kraliyet Cezaevleri Servisi)
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma
J.BI.K.İlğı	: Jandarma Bölük Komutanlığı
J.Kor.Tb.	: Jandarma Koruma Taburu
J.Krk.K	: Jandarma Karakol Komutanlığı
JGNK	: Jandarma Genel Komutanlığı
JMTT	: Jandarma Meslek Taktik ve Tekniğı
USDOJ	: United States Department of Justice (A.B.D. Adalet Bakanlığı)

ÖN SÖZ

Cezaevleri büyük çaplı isyan, adam öldürme, rehin alma veya firar olayları dışında genellikle gündeme gelmeyen kurumlardır. Oysa cezaevleri bizim onların varlığını tamamen unuttuğumuz zamanlarda bile, hep yerlerindedir ve toplumun kendi içerisinde barındırmayı riskli gördüğü bireylerle doludur.

Cezaevleri, artan suç oranları ve kısıtlı kapasiteleri nedeniyle, her geçen gün daha kalabalıklaşmaktadır. Birçok ülke bu sorunla baş etmek için farklı çözüm arayışları içerisinde iken, artmaya devam eden hükümlü sayısı, cezaevlerinin tüm sistemlerini olumsuz etkilediği gibi, güvenlikle ilgili riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, toplum güvenliği için cezaevlerinin güvenliği her geçen gün biraz daha önemli hale gelmektedir.

Firarlar, gerek toplumsal, gerekse kişisel tepkileri arttıran olaylardır. Bir firar olayı her zaman, sorumluları ve gerçekleştiği cezaevi için toplumsal boyutta büyük prestij ve güven kaybı demektir.

Türkiye’de cezaevlerinden firarları önlemek J.Gn.K.lığının sorumlulukları arasındadır. Bu nedenle, mevcut sistemde cezaevlerinin güvenliği ile ilgili sorunların ve cezaevlerinin daha güvenli yerler haline getirilmesi için yapılabileceklerin ortaya konmasında jandarmaların görüşleri elbette ki önemlidir. Bu çalışma, jandarmaların cezaevlerinin güvenliğini artırma konusundaki düşüncelerini sorgulamak ve kendi aralarında belirli kriterlere göre düşünce farklılıkları olup olmadığını araştırmak için yapılmıştır. Cezaevlerinin daha güvenli yerler olması için yapılacak çalışmalarda faydalı olması ümidiyle...

GİRİŞ

Toplumsal ilişkilerin bir düzene bağlanması ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkan hukuk kurallarının işlevlerini yerine getirebilmesi için, birtakım yaptırımlara sahip olması şarttır. Hukuk kuralları toplumsal ilişkilerin hukuki boyutunu şekillendirdiği gibi, bu düzenlemeye uymayanlara uygulanacak yaptırımları da düzenler.

Hukuk kurallarına uyulmamasının yaptırımı cezadır. Cezalar kültürel yapı içerisinde değerlendirilir çünkü her kültürün farklı cezaları vardır. Cezalar tarih sürecinde pek çok değişiklik göstermişlerdir. Günümüzde modern toplumlarda benimsenen cezalar genellikle; bazı hakların kısıtlanması, parasal cezalar veya özgürlüğün geçici bir süre veya ömür boyu cezaevi denilen resmi veya özel kurumlarda kısıtlanması şeklindedir.

Cezaevleri, hukuk kurallarına uymayarak, toplumsal ilişkilerin düzenini bozanların eylemlerinin karşılığı olarak ve yeniden bu kuralları ihlal etmemeleri amacıyla, geçici veya sürekli olarak, özgürlüklerinin kısıtlandığı ve çeşitli psikolojik tedavi ile eğitime tabi tutuldukları mekanlardır (Cezaevleri iç koruma ve dış koruma mevzuatı).

Cezaevleri, ancak bir ayaklanma, firar veya bir mahkûmun şaibeli ölümü, intiharı gibi özel nedenlerle kamuoyunun gündemine gelebilmektedir. Bu durum da bile ileri sürülen görüşler nadiren objektif bir nitelik taşır. Örneğin, bir firar gerçekleştiğinde genellikle cezaevi personelinin yetersizliğinden, eğitimsizliğinden veya ihmalden söz edilir. Bir ayaklanma olduğunda ise cezaevlerinin çok lüks olduğundan veya azılı suçlulara çok hoşgörülü davranıldığından söz edilir. Farklı tepkilerden sonra, olayın yavaş yavaş güncelliğini kaybetmesiyle, cezaevi yeniden ilgisizliğe gömülür.

Cezaevleri, toplumların sorunlu bireylerini bünyesinde bulunduran kurumlardır. Bu tür kurumlar fonksiyonu gereği içeri ve dışarıyı birbirinden izole etmek üzere tasarlanır. Cezaevlerinden firarlar, bu izolasyonun yetersiz

olduğu anlamına gelir. Firar eden mahkûmun toplum için oluşturduğu tehditle birlikte firarlarda asıl önemli nokta, sistemdeki zayıflık ve kaçaktır. Kaçak veren nokta tamir edilmedikçe, risk devam eder ve sistemin güvenilirliğinden bahsedilemez. Ancak bu durumu düzeltmek sanıldığı kadar basit bir iş değildir. Yıllar boyunca kapalı tutulacağını bilen bir insanın kaçma metotları geliştirmek için oldukça boş vakti ve enerjisi bulunmaktadır. Firar metotları inanılmaz hayal gücü, çaba ve şans gerektirmekle birlikte cezaevlerinin faaliyete başladığı ilk günlerden bugüne kadar sürekli firar olayları yaşanmıştır ve halen yaşanmaktadır.

Türkiye’de Jandarma Genel Komutanlığından alınan verilere göre 1996-2005 yılları arasında kapalı cezaevlerinden 357 firar gerçekleşmiştir. Firar edenlerin büyük kısmının (348 kişi) yakalanmasına rağmen, firar sayısı durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Son olarak inşa edilen ve güvenlik teknolojilerinin en son cihaz ve sistemleriyle donatılmış F tipi cezaevlerinden bile firar gerçekleştirilebilmiştir.

Cezaevlerinin firarları minimuma indirgeyecek şekilde daha güvenli yerler haline getirilmesi, tutuklu ve mahkumlara yönelik eğitim olanaklarının artırılması, daha geniş sosyal haklar verilebilmesi ve daha rahat çalışma ortamları sağlanması konularının marjinallikten uzak, akılcı ve bilimsel zeminlerde tartışılıp çözümlenmesine olanak sağlayacağı gibi, vatandaşların ve suç mağdurlarının devlete, hukuka ve adalet sistemine olan güven duygularını da pekiştirecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZAEVLERİNDE GÜVENLİK

Bu bölümde, pek çok kaynak taranarak araştırma için genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, ceza ve infaz kavramları, ceza infaz kurumlarının tarihsel gelişimi ve firarları açıklamaya yönelik teorilere yer verilmiştir.

1. CEZA VE İNFAZ KAVRAMLARI

Toplumda kültürün belirlediği örf, adet, gelenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar, sapmış davranışlar olarak nitelendirilirler. Ancak, her ikisi de sapma olmakla birlikte hukuk kurallarına uymamak, diğer kurallara uymamak ile aynı şekilde ve ölçüde toplumsal yaptırımlara ve tepkilere sebep olmazlar. Hukuk kurallarını ihlal etmek, çoğunlukla daha önceden belirlenmiş ölçülerde ve yine belirli usullerle uygulanan cezai yaptırımlara sebep olur. Ceza, genel anlamıyla; bir kimsenin suç olarak değerlendirilen davranışına karşılık uygulanan yaptırımdır (Yücel, 2001: 23).

Cezaların ne ölçüde verileceği ve hangi usullerle infaz edileceği adaletin gereği olarak belirli koşullara bağlanmak zorundadır. Bu koşullar bir toplumda uygulanan ceza sisteminin temelini teşkil eder. Ceza sistemi, bir toplumun devamlılığı için “olmazsa olmaz” koşullardan biridir. Suç işleyen bireylerle masum olanların aynı muameleyi görmemesi, savunmasız ve mağdur durumdaki bireylere sahip çıkılması devletin temel görevleri arasındadır. Devlet, bu görevlerini yerine getirmezse herkes kendi gücü dahilinde hakkını arama yöntemine gider. Böyle bir ortamda toplum düzeninden bahsedilemez (Soyaslan, 1998: 171).

Ceza kavramının tarihsel süreç içerisinde ilk defa nerede ve ne zaman ortaya çıktığını kestirmek güçtür. İnsanların topluluk halinde

yaşamaya geçişiyle birlikte, suç kabul edilen fiilleri işleyenler veya tabulara uymayanlar, mensubu bulundukları toplulukça farklı tepkilere maruz bırakılmışlardır. Süreç içerisinde hukuk ve sosyal yaşantılardaki gelişmelere bağlı olarak, cezaların kuralları belirlenmiş ve bireyler üstü otoriteler tarafından verilmeye başlanmıştır. Bu kurallar yazılı hale gelince yasalar olarak anılmaya başlanmıştır. İnsanlık tarihiyle birlikte anılabilecek suç veya sapma olgusunun, toplum aynasından yansması ise ceza olarak nitelendirilmiştir (Durkheim, 1952'den aktaran Demirbaş, 2001: 84).

Yasalar toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte, aynı toplum içerisinde zamanla ihtiyaçlara paralel olarak da değişiklik göstermişlerdir. Bilgisayar ve internet teknolojisindeki gelişmeler, kredi kartlarının, cep telefonlarının yaygınlaşması gibi gelişmeler ise beraberinde yeni suçlar ortaya çıkarmıştır ve yeni ceza kanunlarının oluşmasına yol açmıştır. Cezaları şekillendiren toplumsal güçleri ve toplumu şekillendiren ceza yasalarını inceleyen bilim hukuk sosyolojisidir. Hukuk sosyolojisi, yeni çıkan ceza yasalarıyla birlikte mevcut yasaların tarihsel gelişimi, nasıl ve neden değiştikleriyle de ilgilenir (İçli, 2004: 22).

Hukuk sosyolojisi cezaların ortaya çıkışıyla ilgilenmekle birlikte asıl ceza bilimi penolojidir. Penolojinin konusu cezalardır. Cezalarla birlikte, suç cezaevlerinde tutuklu ve mahkûmların iyileştirilmesi, topluma yeniden kazandırılması, alternatif ceza metotları geliştirmek de penolojinin konuları arasındadır. Modern kriminologlardan Schafer (Siegel, 1989'dan aktaran İçli, 2004: 24), penolojiyi; suçun sonuçlarının incelenmesi olarak tanımlar. O'na göre, penoloji, yasayı çiğneyenin, toplumun yasaya uyan bir üyesi haline nasıl geleceğini ve onun suç mağduruna verdiği zararın nasıl onarabileceğini analiz eder.

Farklı disiplinler ceza kavramını farklı şekilde ele almışlardır. Ceza, hukuk biliminin konusunu oluşturan en önemli kavramlardan biridir. Özellikle yazılı hukuk sistemlerinde suç ve cezalar için yapılan tanımlar çok önemlidir. Bu nedenle cezanın da genel olarak detaylı bir tanımlamasına ihtiyaç vardır.

Hukukçuların detaylı ceza tanımlaması şöyledir (Dönmezer ve Erman, 1981: 665):

“Ceza, topluma büyük ölçüde zarar veren fiillerin karşılığı olarak devletin kanun ile yarattığı ve izlediği diğer amaçlar yanında, özellikle suçu işleyeni bazı yoksunluklara tabi kılmak ve böylece toplumun işlenen fiili tasvip etmeme duygusunu belirtmek üzere bir yargı kararı ve sorumluluk derecesi ile orantılı olarak uygulanan korkutucu bir müeyyidedir.”

Bilge (1975: 28) cezayı genel kavramdan ayrı olarak yaptırım türlerinden biri olarak da ele almaktadır. O’na göre hukuk sisteminde beş çeşit yaptırım vardır: ceza, aynen ve zorla icra, tazminat, geçerli olmama ve iptal. Burada alt madde olarak ele alınan ceza devletin hukuk kurallarına uyulması için aldığı zorlayıcı tedbirler olarak açıklanmaktadır.

Taşkın ve Zengin (2004: 3), cezanın suçluya acı çektirme ve bu yolla toplum vicdanını rahatlatma yönüne de vurgu yapmaktadır. Toplumsal düzeni bozan kişinin, toplumun bir yaptırımına maruz kalması kaçınılmazdır. Bu yaptırım toplumun kişiyi kınamasını içermekle birlikte, ona işlediği fiil nedeniyle acı çektirmek ve bozulan düzeni bu yolla eski haline getirmek amacı da taşır.

Sosyologların tanımlamasına uygun olarak ünlü sosyolog Durkheim (1985: 17), cezayı; “Cemiyetin, birtakım kurallarının çiğnenmesi sonucu, suçlu kişilerin bir kurul aracılığıyla suçun şiddetine göre belirlenmiş tepkilere maruz bırakılması” şeklinde tanımlamıştır.

Genel olarak baktığımızda bütün disiplinler tanımlarında benzer konulara değinmektedirler. Genel olarak, bir kişiye ya da topluma verilen zarar toplum düzenini bozduğu ve toplum yapısına aykırı olduğu için farklı ölçülerde tepki alır, bu tepki cezadır. Suçlu davranışları cezalandırmak temelde suç işleyen bireylere karşı suçtan zarar görenlerde ve toplumda oluşan öç duygularını tatmin etmekle birlikte, toplum genelinde istenmeyen davranışları kısırlaştırmayı ve yok etmeyi de amaçlar. Cezanın amacı ortak

olmakla birlikte, düşünürler amaçtaki öncelikler konusunda farklı fikirler ortaya koymuştur.

Kant'a göre (Erem, 1955'den aktaran Arslan, 2001: 29), ceza adalet için verilmelidir. Suç işleyen herkes öncelikle bu davranışının karşılığı olarak cezasını çekmelidir. Suçların önlenmesi ve diğer sebepler ikinci plandadır. Suç işleyenler mutlak suretle işledikleri eylemin cezasını görmelidirler. Bu yapılmadığı takdirde, orada bulunan bütün insanlar adaletin ihlal edilmesinden ortaya çıkan sorumluluğa ortak olacaklardır.

Klasik ekolün diğer bir ünlü düşünürü Bentham yasaların amacını hizmet ettikleri topluma mutluluk getirmek ve onu desteklemek olarak tanımlamıştır. Bentham insanları rasyonel yaratıklar olarak değerlendirir. O'na göre insanlar davranışlarına kendileri karar verir, cezadan kaçır ve hazzı seçerler. Dolayısıyla ceza öyle belirlenmelidir ki, vereceği acı suç işleyen kişinin elde edeceği hazdan daha fazla olmalı ve ceza suça göre belirlenmelidir. Bentham'a göre cezalar; suçları önlemek, suçları önleyemediği zamanlarda da suçluları daha hafif suç işlemeye ikna etmek, bu da olmazsa suçlunun suçu işlerken gereğinden fazla güç kullanmamasını önlemek maksadıyla düzenlenmelidir. Ayrıca cezalar, suçu mümkün olan en düşük maliyetle kontrol etmeyi amaçlamalıdır (Siegel, 1989'dan aktaran İçli, 2004: 45-46).

Ferri (Reid, 1982'den aktaran İçli, 2004: 51), suçu toplumsal yaşantının bir sonucu olarak görmektedir ve suçların tamamen önlenmesini imkansız hatta farklı bir düşünce ile gereksiz olduğunu belirtmektedir. O'na göre cezalarda amaç sadece suçların işlenmesini azaltmak olmalıdır. Zira suçlar toplumsal boyutta gelişim ve değişim için gerekli dinamiklerden biridir. Ancak toplumun korunması da her şeyden önemlidir ve suçlu olanlar mutlaka cezalandırılmalıdır.

Günümüzde ceza ve güvenlik tedbirleri ile ulaşılmak istenen amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamaktır. Cezalar, suç işleyenleri

cezalandırmak, yeniden suç işlemelerini engellemek ve başkalarının suç işlemelerine engel olacak şekilde toplumsal düzeni sağlamayı amaçlamaktadır (CGTİHK md.3).

a. Ceza Olgusunun Tarihsel Gelişimi

İlkel çağlarda cezalar ve ceza verme hakkı bireyseldir. En eski ceza sistemi kısas olmuştur. Devletin oluşmamış olduğu ya da otoritesinin tam olarak yaygınlaşmadığı zamanlarda uygulanan kısas, suçluya işlediği suç oranında cezayı öngörmektedir. Kisasın temel ilkelerinden biri; suç kime karşı işlenmişse, cezayı da o kişi veya bağlı bulunduğu kabilenin vermesidir. Ceza vermemek de kişinin kendi elindedir. Cezalar, tanrıların buyruklarına karşı gelinmesinin sonucu ve intikam duyguları içerisinde verilmektedir. Bu nedenle, cezanın sınırı kişinin tatmin olup olmamasına bağlıdır. Bu cezalar suçlunun yok edilmesi veya mağdurun zararının tazmini dışında bir amaç taşımamaktadır. Suçun işlenmesinde toplumun veya mağdurun da bir rolü olabileceği veya suçluda onu suç işlemeye iten birtakım rahatsızlıkların bulunabileceği düşüncesine yer verilmemektedir. Kamu gücü yaygınlaştıkça bu durum disipline olmaya başlamış ve belli davranışlar için herkesin kabul ettiği belli cezalar verilmiş, aşırıya gitmek yasaklanmıştır. Zamanla devlet bireylere ve gruplara ait olan bu hakkı tekeline almıştır. Devletin yönetimindekilere ve politikalara göre zaman zaman cezalandırma mağdurdan çok devletin çıkarlarına hizmet eder hale gelmiştir. Devletler ağır işlerde çalışacak iş gücü ihtiyacını mahkûmlardan karşılamaya başlamıştır. Bir süre sonra amaç suçluya ceza vermekten ziyade kurallara karşı gelinmesini önlemek olmuştur. Korku ve yıldırma için cezalar giderek ağırlaşmıştır. Yıldırmanın tam olması için toplum önünde ibret niteliğinde ceza törenleri düzenlenmeye başlanmıştır (Dönmezer, 1994: 44-45).

Eski Yunan ve Roma'da ceza; potansiyel suçlulara örnek ve suç işleyenleri toplumdan izole ve tasfiye etme amacıyla uygulanmıştır. Platon ve Sokrates açıklamalarında suçlunun cezalandırılmasını, ancak suçluların

cezalandırma sürecinde aynı zamanda eğitilmesinin gerekliliği vurgulamıştır (Önder, 1992'den aktaran Arslan, 2001: 24).

Ortaçağ Avrupa'sındaki ceza sisteminde kilisenin yoğun etkisi vardır. Cezalar, suçlu davranışın aynı zamanda günah olması nedeniyle de gerekli görülmüştür. Avrupa'da klasik çağda aşırı sert olan ceza sistemi, 18. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür. Klasik çağın hukukuna göre, yasa ihlali, muhtemel olarak açabileceği zararın ötesinde, hatta çiğnediği kuralın ötesinde, yasayı geçerli kılanın yani kralın hakkına zarar vermektedir. Suç asıl kurbanın dışında hükümdara da saldırmaktadır. Çünkü yasa hükümdarın gücüdür ve hükümdarın iradesi olarak geçerlidir. Dolayısıyla kralın da koyduğu kurallara karşı gelerek suç işleyenleri cezalandırma hakkı vardır. Bu ceza genellikle suçun gerçek cezasının kat kat üzerindedir (Faucault, 1992: 26).

1760 İngiltere'sinde idamlık suç çeşidi 160'dır ve bu rakam 1819'da 223'e çıkmıştır. Ortada kesin deliller olduğu zaman sanık çoğu kez hiç sorguya tabi tutulmadan ölüm cezasıyla cezalandırılmaktadır. Kanıt toplamak yargıçların denetimindeki özel bir teşkilatın sorumluluğundadır. Kanıtlar üç türdür: tam kanıtlar, tam olmayan kanıtlar ve hafif kanıtlar. Örneğin elinde kanlı bir kılıçla cinayetin işlendiği evden çıktığını gören birinin ifadesi, sanık ters bir kanıtla çürütemediği sürece, kanlı kılıçla birlikte tam kanıt sayılmaktadır. Tam kanıtlar doğrudan ölüm cezası vermek için yeterlidir. Ancak tam olmayan veya hafif kanıtlara dayanarak ölüm cezası verilememektedir. Yalnızca bedeni cezalar verilebilmektedir. Örneğin olayı bizzat ve yalnız gören tek bir tanık veya bir cinayet öncesindeki tehditler bu tür kanıtlardan sayılmaktadır. Yardımcı veya hafif kanıtlar; halk arasındaki söylentiler, kuşkulu kişinin kaçıışı, sorguya çekildiği zaman gösterdiği rahatsızlık v.b. türden kanıtlardır (Whitfield, 1991: 10).

Reform ve Rönesans hareketleriyle bilinçlenen batılı aydınlar bu durumdan rahatsız olmuşlardır. Yoğun eleştirilere rağmen, bunu ilk dile getiren İtalyan düşünür Cesare Beccaria olmuştur. 1764'de yayınlanan kitabı

“Suçlar ve Cezalar Üzerine”, o dönemde büyük yankılar uyandırmış ve bugünkü modern ceza yasasının temelini oluşturmuştur. Beccaria’nın kurucusu olduğu klasik ekolle birlikte ceza sisteminde ölç, günahların cezasını ödeme, gibi kavramlar ikinci plana itilmiş, suçun tekrarının önlenmesinin önemi ön plana çıkarılmıştır. Klasik ekole göre çözüm cezaların kesinliği ve sertliğidir (Selçuk, 2004: 19).

19. yüzyılın sonlarına doğru İngilizlerin öncülüğünü yaptığı neo klasik ekolle birlikte, cezalarda sosyal gelişmelerin etkileri gözlenmeye başlamaktadır. Cezaların suça değil, suçluya uygun olması, 7 yaşının altındakilere ve zihin özürlülere ceza verilemeyeceği prensipleri bu dönemde İngiliz ceza sistemine girmiştir. (Reid, 1982’den aktaran İçli, 2004: 47).

Cezalandırma biçimi olarak hürriyeti bağlayıcı cezaların kullanılması ve bu düşünceyle hapishanelerin ortaya çıkışı, birkaç yüzyıl kadar öncelere dayanmaktadır. İnsanlık tarihiyle kıyaslandığında çok kısa olarak değerlendirilebilecek bu süreçte, hapishaneler hiçbir zaman kendisinden beklenenleri tam olarak verememiş ve sürekli eleştiri oklarına hedef olmuştur. Kimileri cezaevlerindeki uygulamaların insanlık dışı olduğunu savunurken, kimileri de, aynı koşulların işlenen suçlara kıyasla hafif kaldığını savunmuştur (Coyle, 2002: 2).

Günümüzde hapishaneler, özellikle sanayileşmiş toplumlarda çok kalabalıklaşmakta ve cezaevlerine ayrılan bütçe payları her geçen yıl artmaktadır. Hapsetmenin, yalnız başına suçluları ıslah etmekte başarısız olduğu, hatta caydırıcı etkide bile bulunmadığı kanısı yaygın olarak kabul edilmekle birlikte, hapsetmeye alternatif, daha insancıl ama işlenen suçların vahametiyle orantılı, toplumsal öfkeyi tatmin edecek, insanları suç işlemekten alıkoyacak ve onları yeniden kurallara saygılı bireyler haline getirebilecek bir ceza usulü halen bulunmuş değildir.

b. Ceza Çeşitleri

Ceza çeşitleri çok genel hatlarıyla iki grup altında incelenecektir. Birinci grupta cezaların hukuki çeşitlemesi, ikinci grupta cezaların infaz usullerine göre çeşitlemesinden bahsedilecektir.

Kanunda yaptırımlar, cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak iki gruba ayrılmaktadır. Cezalar ağırlık sırasına göre, TCK üçüncü kısım birinci bölümde ağırdan hafife doğru şu şekilde düzenlenmiştir: ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası, süreli hapis cezası, adli para cezası şeklindedir. Asıl cezalar; suç için verilen temel cezalardır. Ferî cezalar; ikinci derecede olan, güvenlik tedbirleri arasında yer alan, asıl cezayla birlikte veya bağımsız verilebilen hak kullanmaktan yoksun bırakma, eşya müsadereşi, kazanç müsadereşi gibi tedbirlerdir. Tamamlayıcı cezalar ise hakimın takdir yetkisinde bulunan ferî cezalardır (Soyaslan, 1998: 182).

Hürriyeti bağlayıcı cezalar, farklı koşullarda ve farklı özelliklerdeki cezaevlerinde infaz edilmektedir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununa göre; hükümlülerin kişisel özellikleri, bedensel, akli ve sağlık durumları, suç işlemekten önceki yaşamları, sosyal çevre ile ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlaki eğilimleri, suça bakış açıları, hükümlülük süreleri ve suç türleri belirlenerek, yüksek güvenliikli ceza infaz kurumları, normal güvenliikli ceza infaz kurumları veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilmeleri gerekmektedir (CGTİHK md.23). Ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun üçüncü bölümünde hürriyeti bağlayıcı cezalar; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası, süreli hapis cezası ve kısa süreli hapis cezası olarak düzenlenmiştir. Bunların her birinin hangi koşulları ihtiva ettiği kanun ve yönetmeliklerde belirtilmektedir (CGTİHK Md. 25).

Güvenlik tedbirleri, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, eşya müsadereşi, kazanç müsadereşi şeklindedir. Bunlar dışında özel kanunlarla düzenlenmiş çocuklara ve akıl hastalarına uygulanacak güvenlik tedbirleri de mevcuttur (TCK md. 56, 57, 58).

Güvenlik tedbirleri, bazı hafif suçlar ve kısa süreli hapis cezalarına alternatif yaptırımlar olarak ferî cezalarla birlikte anılan ek yaptırımlardır. Değişik ülkelerde en azından hapisanelerdeki yoğunluğu azaltabilecek seçenekler düşünülmektedir. Çoğu, birincil ya da önemsiz suçlara yönelik olmakla birlikte pek çok ülkede alternatif ceza seçenekleri uygulanmaktadır. Şartlı tahliye, ceza indirimi ve kefaletle tahliye biçimlerinde bunlardan bazılarıdır. Reid'e (1997: 596) göre bu uygulamada amaç, iyileştirme ve suçla daha aktif baş etmeden çok ekonomik nedenlere bağlı olarak hapisanelerdeki tutuklu ve hükümlü sayısını azaltmaktır.

Türkiye'de de benzer uygulamalar özellikle son dönemde yenilenen kanunlarla yerini almıştır. Daha önce sabıkası bulunmayan veya hafif bir suç işleyen kimselere ve cezasının büyük kısmını sorunsuz olarak tamamlayan hükümlülere, bir heyet tarafından şartlı tahliye kararı verilebilmektedir. Kişi bu süre içerisinde başka bir ceza işlerse alacağı cezaya önceki cezasının kalanı da eklenmektedir (CGTİHK md. 89).

Uzak tutma hapis cezalarına alternatif yöntemlerden bir diğeridir. Bu yöntemde suçlu, tretmana söz konusu eylemdeki sorumluluğunu kabul etmekle başlamakta daha sonra bir uzak tutma görevlisinin yardımıyla işlediği suçun cezası olarak ve verdiği zararı tazmin etmek için neler yapılabileceğini planlamaktadır. Buradaki düşünce, suçluluk duygusunu azaltmak, vurulacak kötü damgayı ortadan kaldırmak ve olumlu bir ıslah edilmeyi planlamaktır. İngiltere'de ve Hollanda'da yaygın olarak uygulanmaktadır (Nursal ve Doğru, 2003: 18).

Toplum hizmetinde çalışma, hapis cezalarının para cezasına çevrilmesi, suçlu tarafından para ya da hizmet olarak mağdur veya yakınlarına yapılacak ödemeler, suçlu-mağdur uzlaştırma programları, terapi toplulukları ve mahkûmların belirli bir süreyi hapisane dışında geçirmelerine olanak sağlayan geçici izin belgeleri, cezaların geceleri veya hafta sonları çekilmesi şeklinde seçenekli yaptırımlar gibi pek çok uygulama da alternatif metotlar arasında bulunmaktadır (Nursal, 2002:19). Bunlardan kamuya

yararlı bir işte çalıştırma, adli para cezaları, koşullu salıverme ve kısa süreli hapis cezalarına alternatif seçenekli yaptırımlar Türkiye’de de uygulanmaktadır (CGTİHK 104-109).

Hukuk ve adalet sistemindeki gelişmelerin ortak amacı; mutlak adalet ve bunun gereği olan ideal cezaya ulaşmaktır. Elbette hiçbir zaman saf adaletin sağlandığı garanti edilemez. Ancak mutlak bir adaletin gereği olan ideal cezaya ulaşma sürecinde bütün gelişmiş toplumların benimsediği bazı ilkeler belirlemiştir. Bunlar; kanunilik ilkesi, adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi, şahsilik ilkesi ve orantılilik ilkeleridir. Gelişmiş toplumlarda cezalandırma yetkisi verilen otoritelerin, verecekleri cezayı belirlerken bu ilkelere uygun davranması beklenmektedir (Soyaslan, 1998: 173).

c. İnfaz Kavramı

Arapça kökenli infaz kelimesi, kelime anlamı olarak; bir kararın veya bir emirin yerine getirilmesi demektir (T.D.K. [web], 2005). Cezaların infazı denildiğinde ise; herhangi bir suçlu hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün gereğinin yapılması, kesinleşmiş mahkeme kararlarının yerine getirilmesi anlamını taşımaktadır. Mahkeme kararlarının gereğini yerine getirmekle yükümlü müesseseler, ülkemizde savcılıklar olarak belirlenmiştir. İnfaz ile ilgili usûl ve kurallar infaz hukuku altında ele alınmaktadır (Sağlam, 2003: 2).

d. İnfaz Rejimleri

Farklı ülkeler ve hatta gruplar kendi kültür yapıları, gelenekleri, inanışları, ekonomik durumları ve suçlu bireylere bakış açılarına göre tarihsel süreçte bazı infaz modelleri oluşturmuş ve uygulamışlardır. Cezaevlerinde bugüne kadar kullanılan belli başlı infaz sistemleri, ortaya çıkışları, tercih edilen ve eleştirilen yönleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

(1) Toplu İnfaz Sistemi

Türkiye’de, toplum yapısına ve geleneklere uygun olarak tercih edilen ve uzun yıllar uygulanan toplu infaz sistemi, mahkûmların büyük koğuşlarda gündüz ve gece topluca kaldıkları, yemek, banyo, lavabo, tuvalet gibi ihtiyaçların da ortak kullanım tesislerinde giderildiği, gündüzleri benzer işlerle hep beraber uğraştıkları sistemdir (Arslan, 2001: 45). Maliyetin düşük olması, işlerin kolay organize edilebilmesi ve mahkûmların sosyal ihtiyaçlarının maksimum oranda karşılanması gibi olumlu, bir arada yaşamının getirdiği olumsuzluklar, suç öğrenme, çeteleşme için uygun ortamların oluşması ve özellikle terör mahkûmları için eylemlerini cezaevlerinde de devam ettirmeye imkan vermesi gibi olumsuz yönler içermektedir. Mahkûmların toplu halde bulunması ve birbirlerini desteklemeleri nedeniyle disiplinin tesisi de oldukça güçtür. Tünel kazarak firar etme gibi genellikle organize bir çalışma gerektiren firar olaylarına bu tür infaz sistemlerinde daha sık rastlanılmaktadır. Karşılıklı etkileşime müsait olması nedeniyle mahkûmlar arasında hırsızlık, adam yaralama, tehdit, taciz ve tecavüz, adam öldürme gibi ciddi suçlar oluşabilmektedir (Soyaslan, 1998: 188).

(2) Philadelphia Sistemi (Hücre Sistemi) ¹

Eski zamanlarda bazı mutaassıp hristiyan geleneklerine göre günah işleyen kimselerin, manastırın bir köşesine kapanması, günahlarının affedilmesi için bütün günün tövbe ederek geçirmesi ve yaşamlarını böyle sürdürmesi beklenmektedir (Soyaslan, 1998: 188). İngiltere’de dini inançları nedeniyle ağır cezalara uğradıkları için Pensilvanya’ya göç eden ve Kuzey Amerika’da Pensilvanya eyaletinin kurucusu olan Quakerlar, 1776’da dini güdülerle yönlendirilen Philadelphia Cezaevi Vakfını kurmuşlardır. 1790’da bu vakfın öncülüğünde 30 kişilik bir hapisane oluşturulmuştur. O

¹ Bu sistem ilk defa A.B.D.’nin Pensilvanya eyaletinde uygulandığı için bu adla da anılmaktadır.

dönemlerde yaygın olan mala karşı işlenen cezalara karşılık verilen ölüm cezaları yerine, suçlular, bu hapishanede tek başlarına bir hücreye kapatılarak, eski hristiyan geleneklerine uygun olarak kendi vicdanları ve Tanrı ile baş başa bırakılarak, günahları için af dilemeleri ve bağışlanmaları amaçlanmıştır. Bu hapishanedeki mahkûmlar cezaları boyunca gardiyanlardan başka hiç kimseyi görememekte, hücre dışına ender olarak yalnızca kısa süreli yürüyüşler için küçük bir hole çıkabilmekte ve hücrelerinde yalnızca İncil okumalarına izin verilmekteydi. Bu şekilde tüm dünyadan izole edilen mahkûmlar cezaları 12 yılın altında ise, ölmeden yada akli dengesini yitirmeden dışarı çıkabiliyordu çünkü daha fazla dayanabilmek mümkün değildi (Albrecht-Eicker, 1999'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

Sistemin kontrolü kolay olmakla birlikte, her mahkûm için bir hücre ihtiva ettiğinden cezaevlerinin inşaa maliyeti çok yüksektir. Mahkûmların aklını kaçırmadan cezalarını tamamlamaları durumunda, küçük bir hücrede yalnız kalmalarının yarattığı psikolojik sorunlar, daha sonraları bu sistemin değiştirilmesine yol açmıştır. Ayrıca hücrelerin ışık, rutubet, ısınma ve hijyen özelliklerinin uygun olarak sağlanamaması, çeşitli hastalıkların kolayca ortaya çıkmasına ve yayılmasına yol açmaktadır (Soyaslan, 1998: 189).

Philadelphia sistemi daha sonraları, mahkûmların birbirinden tecrit edilmesi ve böylece birbirlerini olumsuz etkilemelerinin önlenmesi özelliğiyle bazı değişikliklere uğrayarak Avrupa ve A.B.D.'deki cezaevlerinde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Tek kişilik hücresinde uzun süre yalnız kalan mahkûmun, kendi kendiyile büyük bir iç hesaplaşmaya gireceği ve böylece kendi kendine ıslah olacağı öngörülmektedir (Türker, 2001:14).

(3) Auburn Sistemi

Auburn sistemi, ilk defa 1816-1829 yılları arasında A.B.D.'de New York'un Auburn isimli bir kasabasında Philadelphia sistemine göre yapılan cezaevinde birkaç yıl sonra mahkûmların büyük bir kısmında ortaya

ıkan psikolojik sorunlar nedeniyle yapılan yeni bir düzenleme ile ortaya çıkmıştır (Fasoli, 1985'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Auburn sisteminde, mahkûmlar geceleri hücrelerinde tutulurken gündüzleri bir arada bulunmaktadır. Mahkûmlar gündüzleri atölyelerde çalışmakta, birlikte yemek yemek, spor yapmak ve dinlenmektedir. Ancak toplu halde bulundukları srelerde mahkûmların kendi aralarında konuşmalarına kesinlikle izin verilmemektedir. Geceyi her mahkûm kendi hücresinde geçirmektedir. Böylece toplu sistemle hücre sisteminin iyi yönlerini alarak bir sistemde birleştirmek amaçlanmıştır (Soyaslan, 1998: 189).

Daha sonraları Kuzey Amerika'da kurulan cezaevlerinin tamamı ufak değişikliklerle Auburn sistemini benimsemişlerdir. Auburn sisteminin en çok tepki gören özelliği mahkûmlar arasındaki konuşma yasağıdır. Avrupa'da 18. yüzyılın sonlarına doğru kilisenin yönettiği bazı cezaevlerinde mahkûmların birbirlerini etkilemelerini önlemek amacıyla uygulanan bu yöntem Avrupa'da *Clemens* sistemi olarak bilinmektedir.² Konuşma yasağı kapsamında ya tüm mahkûmlar, ya da yalnız belirli suçlular veya sadece genç suçluların aralarında konuşmalarına izin verilmemektedir (Fasoli, 1985'den aktaran Demirbaş, 2003b).

(4) Kademeli (Progresif) Sistem veya İrlanda Sistemi

Kademeli (progresif) sistem ilk kez İngiltere'de suçluların barındırıldığı Norfolk Adası'nda yüzbaşı Maconochie tarafından uygulanmaya başlamıştır. Bu sistemde çalışma ve iyi hlin puanlanması esas alınmıştır. Maconichie, adaya gelen her mahkûma işlediği suça göre bir puan belirlemekte, mahkûm cezası süresince adada çalışarak ve iyi hâl göstererek belirlenen puanını tamamlamaya çalışmaktadır. Bu sistem cezadaki ıstırap verici yönü, eğitici ve uslandırıcı puanlama sistemiyle bastırmayı

² Avrupa'nın en köklü cezaevlerinden 1775'de açılan Belçika'daki Gent cezaevi susma kuralının ilk uygulayan cezaevlerindendir.

amaçlamaktadır. Bir an önce puanlarını tamamlamak isteyen hükümlü, disiplin kurallarına harfiyen riayet etmekte ve iyi hâl göstermek için elinden geleni yapmaktadır (Dönmezer ve Erman, 1981: 1419).

Sir Walter Crofton 1850'lerde İrlanda'da, kademeli sistemi yeniden düzenlemiştir. Yeni düzenlemede, eğitim, gözlem ve performans kriterlerinin ölçülmesi neticesinde mahkumlara bazı liberal haklar tanınmaktadır. Crofton'un sisteminde, hükümlü 18 aylık hücre cezasıyla cezasına başlamaktadır, ilk bölümü tamamlayan hükümlü cezasının ikinci bölümünde bir İngiliz kolonisine çalışmak üzere gönderilmektedir. Üçüncü aşamada da gönderildiği kolonide şartlı salıverilmektedir. Böylece aynı zamanda koloniler için gerekli iş gücü de sağlanmaktadır (Britannica [web], 2005).

Sistem detaylı olarak şöyledir. İlk önce hücrede tutulan mahkûm daha sonra Auburn sistemi benzeri şekilde geceleri hücrede gündüzleri diğer mahkûmlarla bir arada çalışmaya başlamaktadır. Bu safhada mahkûma çalışma performansı ve uyumluluğu üzerinden puanlar verilmektedir. Verilen bu puanlara göre, mahkûmlar arasında ıslaha uygunluğu yönünde; düzeltilebilir, düzeltilemez, şüpheli gibi farklı gruplar oluşturulmaktadır. Düzeltilebilir olarak nitelenen mahkûmlar kademeli olarak bir süre sonra yarı açık bir cezaevine veya kolonilere nakledilmektedir. Oradaki performansına göre de açık cezaevine nakledilmektedir. Hükümlü gözlemler sonunda güvenilir bir imaj çizerse eğitim, aile ziyareti, iş aramak için dışarı çıkma izni, dışarıda çalışabilme, yalnızca geceleri infaz gibi haklar verilmekte ve daha sonra şartlı tahliye edilmektedir. Sistem sürekli gözleme dayanır. Mahkûm gelişme gösterdiğinde daha serbest bırakıldığı gibi olumsuz davranışlarında da eski koşullarına tekrar dönebilmektedir (Soyaslan, 1998: 190).

(5) Panopticon Sistemi

İngiliz düşünür Bentham, "Hukuk ve Ceza Mevzuatı" isimli eserinde, *Panopticon* ismini verdiği bir cezaevi modeli oluşturmuştur. Dairevi bir plana göre inşası gereken bu modelde, dairenin ortasında bulunan merkezden tüm

odalar görünmekte ve böylece ucuz ve basit olarak tam bir kontrol sağlanmaktadır. Mahkûmlar Bentham'ın sisteminde, atölyelerde çalışarak tahliye olduklarında geçimlerini temin edebilecekleri bir sanat öğrenmekte, dinî ve ahlâki terbiye dersleri almakta, fena huyların birbirine geçmesini önlemek için ahlaki seviyelerine göre aralarında gruplandırılmakta ve cezaevinden çıktıktan sonra da kendilerine iş bulunarak himaye edilmektedir. Ayrıca atölye gelirlerinin bir kısmı da suç mağdurlarının zararlarını tazmin için ayrılmaktadır. İngiltere Parlamentosu 1811'de Bentham'ın cezaevi ve infaz modelini kabul etmiştir ancak cezaevi İngiltere'de hiç inşa edilmemiştir. Bu modeldeki ilk cezaevi 1916-1925 yılları arasında yedi milyon dolara A.B.D.'de inşa edilmiş olan Stateville Cezaevi'dir (Taner, 1953'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Panopticon modeli, yaygın olarak kullanılan bir model olmamakla birlikte özellikle cezaevi mimarisinde örnek alınan bir model olmuştur. 19. yüzyılda inşa edilen cezaevlerinin büyük bölümünde panopticon modeline benzer merkez etrafında sıralanmış daire içindeki hücre veya merkezden açılan yelpaze kanatları şeklinde yapılar inşa edilmiştir (Dönmezer ve Erman, 1981: 1424).

2. CEZAEVLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE BUGÜNKÜ DURUM

Hapishane toplumun karakteri ve kültürünün farklı bir ifadesidir. İnsanlığın sosyal evrimi sürecinde cezalar ve hapishaneler de vahşet ve şiddet dolu öğelerden, sosyal koruma, ıslah ve tedavi yöntemlerine kadar uzun süreli bir evrim süreci geçirmişlerdir. Ceza infaz kurumları, günümüze kadar geçen süreçte ceza hukuku, yargılama hukuku, infaz hukuku, siyasi gelişmeler, politika, kriminoloji, penoloji, psikoloji, mimarî tasarım, tarih, felsefe, tıp ve teknik bilimler başta olmak üzere, pek çok alanda yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir.

Hürriyeti bağlayıcı cezalar cezaevlerinin ortaya çıkış nedenlerinin en başında gelir. Demirbaş (2003a: 83), cezaların infazını tarihsel süreç

içerisinde üç dönem halinde ele almıştır. Birinci dönem; orta çağın erken dönemleri, kefarete ve para cezalarının ceza yöntemi olarak ön planda olduğu dönem. İkinci dönem; Orta çağın orta ve geç dönemleri, cezaların işkence ve gösteri amaçlı vahşi idamlara dönüştüğü dönem. Üçüncü dönem; 17. yüzyıl sonrası ve hürriyeti bağlayıcı cezaların asıl ceza olarak kabul edildiği dönemdir.

Hürriyeti bağlayıcı cezaların kökeni, eski dönemlerin şehir devletlerine kadar uzanmaktadır. Babil, Mısır, Yunan ve Romalılarda hürriyeti bağlayıcı cezalara rastlanmaktadır. Ancak o devirlerde, hürriyeti bağlayıcı cezalar bugünkü gibi belirlenmiş süreleri olan, belli kurallara bağlanmış bir ceza şekli olmaktan çok tutukluluk süresinin geçirilmesi süreci olarak planlanmıştır. Eski Mısır'da her durumda ceza şekli olarak bedenin fiili işleyen bölümü hedef alınmıştır. Örneğin hırsızlık yapan kişinin eli kesilmiş, birini yaralayan kişi benzer şekilde yaralanmış veya öldürülmüştür. Sopayla dövme, zorunlu çalıştırma ve topluluk dışına sürme de sık uygulanan diğer ceza metotları olmuştur (Eisenhardt, 1978'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Eski Yunan'da da kısas ve intikam cezalandırmada temel ilkeyi oluşturmaktaydı ve bedeni cezalar kadar bireyin toplum gözündeki itibarı ve onuru da hedef alınmaktadır. O dönemde Atina'da, vatandaşı onursuz bir köle durumuna sokma, kamuya açık yerde rezil etme, para ve mal varlığına el koyma, sürgün, dayak ve ölüm cezaları uygulanmaktadır. Ölüm cezaları; zehirleyerek, asarak, topuz veya kılıçla öldürerek, boğarak, yakarak ve uçurumdan atarak uygulanmaktadır (Keiser, 2002'den aktaran Demirbaş, 2003b)

Romalılar tutukevi olarak kullandıkları iki katlı hapishaneler inşa etmişlerdir. Ayrıca çeşitli suçlardan mahkûm edilmiş askerler için askeri alanlarda garnizon hapishaneleri bulunmaktadır. Roma'da özellikle Roma vatandaşlarına bedeni cezalar yerine para cezaları uygulanırken özellikle borcunu ödeyemeyenler için oluşturulmuş hapishaneler kurulmuştur. Borcunu ödeyemeyen kişi borcunu ödeyene kadar alacaklının borç kölesi olmaktadır.

Alacaklı onu özel hapishanesine kapatıp zincirleyebilir, işkence yapabilirdi. Roma devlet ekonomisinin temeli çalışmaya dayalı idi. Roma hristiyanların peşine düşünce zindanlar hristiyan kölelerle dolmuştu. Roma bunları maden işçileri veya kürek mahkûmları olarak kullanmıştır ve bu uygulama orta çağa kadar sürmüştür (Eisenhardt, 1978'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Roma sonrası dönemde kilise artan bir etki kazanmaya başlamıştı. Hapis cezalarına sistematik ilkeler getiren kilise, yargılamanın hızlandırılması, kadın ve erkeğin ayrılması, beslenme koşulları, temizlik, zincirlerden kurtulma gibi hususları içeren kanunlar yayınlamıştır.³ Bu kurallara göre, hakimlere her pazar hapishaneleri ziyaret ve kontrol etme, rahip ve piskoposlara da hakimleri kontrol etme görevi verilmiştir. Ancak zamanla derebeyleri haline gelen papazların hapishanelerinde suistimaller oluşmuştur (Vidal-Magnol, 1946'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

a. Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi

Ceza infaz kurumları 16. yüzyıldan itibaren kurum olarak şekillenmeye başlamıştır. 16. yüzyılda hemen her kentte, yerel bir hapishane bulunmakla birlikte, bunlar ancak üç ya da dört mahkûmu alabilecek kapasitedeki, bugünkü anlamda gözaltı merkezleri şeklindedir. Daha büyük Avrupa kentlerinde, büyük hapishaneler bulunmaktadır ve buralarda tutulan insanların çoğunluğunu idamlarını bekleyen mahkûmlar oluşturmaktadır (Giddens [web], 2002).

16. yüzyılın sonlarında, hürriyetten yoksun bırakma anlayışında esaslı bir değişiklik olmuş ve modern hürriyeti bağlayıcı ceza anlayışı doğmuştur. Amsterdam'da 1588 yılında gerçekleşen bir hırsızlık davasında hakim, 16 yaşından küçük olan faili ölümle cezalandırmak yerine devlet tarafından eğitilip iyileştirilmesi yönünde karar vermiştir. Bu karardan sonra ortaya çıkan uzun tartışmalar sonucunda belediye meclisince şehirdeki

³ 340-529 yılları arasında cezaevleri idaresi üzerine hükümler içeren Theodosianus Kanunları ve Justinianus Kanunları olarak bilinen bir dizi kanun.

manastırın bir bölümünün bu tür mahkûmların ıslahına ayrılmasına karar verilmiştir. Böylece ilk ıslah amaçlı cezaevi kurulmuştur. Bu anlayış daha çok dini düşünceler ve fakirlerin korunmasından etkilenmekle birlikte, ana düşünce işlenen fiilin cezalandırılmasından çok, suçlunun yeniden sosyalleştirilmesi ve iyileştirilmesinin takip edilmesi olmuştur (Albrecht, 1999'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

Amsterdam cezaevlerinin ortaya çıkışına kadar, suçlu bireyler toplumun düşmanı olarak görülmektedir. Bu düşünceye dayanarak, cezalar da toplumu korumak düşüncesiyle, suçlunun ortadan kaldırılması ve intikam duygularının tatmin edilmesini amaçlamaktadır. Bu kural Roma, Germen ve Frank ceza hukukunun da temelidir. Oysa, Amsterdam'da açılan bu ıslah evinin girişinde *"Korkma! Kötülüğe karşılık vermeyeceğim, aksine iyiliğe zorlayacağım! Ellerim serttir, hissiyatım sevgi doludur!"* şeklindeki yazı, sahip olunan anlayışı ifade etmesi açısından dikkat çekicidir (Kaiser, 1991'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Amsterdam'da iki yıl sonra bir de kadın cezaevi açılmıştır. Daha sonraları tüm Avrupa ve Kuzey Amerika'da Amsterdam cezaevlerini örnek alan cezaevleri açılmaya başlamıştır. 1786'da Almanya'da en az 60 cezaevi bulunmaktadır (Cornel, 1979'dan aktaran Demirbaş, 2003b)

18. yüzyılın sonlarına kadar Amsterdam cezaevleri modelindeki cezaevleri suçluları ve başıboş insanları muhafaza etmeye devam etmiştir. Ancak 18. yüzyıldaki uzun savaşlar şehirlerde büyük otorite boşlukları yaratırken, otorite boşluğunda artan suçlu ve başıboş insanlar cezaevlerini doldurmaya başlamıştır. Savaşlar aynı zamanda cezaevleri için ayrılan ödeneklerin de azalmasına sebep olurken bu durum cezaevlerini pislik ve yoksulluk içerisine sokmuştur. Cezaevlerinde baş gösteren salgın hastalıklar

pek çok mahkûmun ve görevlinin ölmesine yol açmıştır⁴ (Krohne, 1889'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

Giddens'e göre [web, 2002], çağcıl hapisanelerin kökenleri, sanılanın aksine daha eski zamanlardaki hapisane ya da zindanlarda değil, "işlik" denilen hanlarda yatmaktadır. İşlikler çoğu Avrupa ülkesinde, 17. yüzyıldan itibaren, feodalizmin sona erdiği dönemlerde kurulmaya başlanmışlardır. Bu dönemde iş bulamayan ve aç kalan pek çok köylü, sokaklarda yaşamaya başlamıştır. İşlikler bu tür insanları barındırmakta ve onlara yemek vermektedir. Ancak bu insanlar, zamanlarının çoğunu kurumda geçirmeye ve aşırı derecede çalışmaya zorlanmaktadırlar. İşlikler zamanla, hastalar, yaşlılar ya da akıl hastaları gibi dışarıda hiç kimsenin bakımını üstlenmediği grupların da tutulduğu yerler halini almıştır.

18. yüzyılda, hapisaneler, akıl hastaneleri ve hastaneler yavaş yavaş birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Özgürlükten yoksun bırakılmanın suç etkinlikleriyle başa çıkmada daha etkili olduğunu düşünen reformcular, geleneksel cezalandırma biçimlerine karşı çıkmaya başlamışlardır. Politik sistemin genelinde bireysel özgürlük ve haklar geliştikçe, cinayet en ciddi suç olarak görülmeye başlanmıştır. Çünkü, bir başka kişiyi öldürmek, bireyin haklarına yapılan en önemli saldırı olarak görülmeye başlanmıştır. Hapisanelerin, disiplin ve uyum alışkanlıkları içinde suçluların eğitildikleri ve ıslah edildikleri yerler olması gerektiği düşüncesi, giderek insanları halka açık biçimde cezalandırma uygulamasının kaldırılmasına yol açmıştır (Faucault, 1992: 35).

Kendi kendine biçtiği görevle 1773 ve 1790 yılları arasında hapisanelerdeki koşulları ortaya koymak ve bu koşulların daha insancıl bir hale getirilmesi için, çoğunluğu at sırtında seksen bin kilometreden fazla yol kat eden, 18. yüzyılın sonlarında (1726-1790) yaşamış ünlü İngiliz gezgini ve Bedford yargıcı John Howard, hapisane araştırmalarında en tanınmış

⁴ 1757'de Oksford yakınlarındaki bir cezaevinde bir günde 300 kişi personeli ve yöneticileri ile birlikte hastalık nedeniyle ölmüştü. Tounton'da 1730, Londra'da ise 1750 kişi ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Naskali, 2005 "Hapisane kitabı" .

simalardan birisidir. İngiltere ve İrlanda başta olmak üzere, Ukrayna'ya kadar kıta Avrupa'sının pek çok ülkesinde cezaevlerini gezerek ve bizzat mahkûmlarla görüşerek izlenimlerini rapor eden Howard, kendisi de savaş esiri olarak 1756'da Brest'te uzun süre cezaevinde kalmıştır. Mahkûmların durumunu ve cezaevi koşullarını yazdığı eserleriyle bugünlere taşıyan Howard, halen hapishanelerle ilgili yapılan en kapsamlı araştırmalardan birinin sahibidir (Whitfield,1991)⁵.

Howard, cezaevlerinde dinî bir hava oluşturulmasını, gardiyanların insancıl temiz ve dürüst insanlardan seçilmesini ve işkencelerin durdurulmasını istemekte ve o dönem için cezaevlerinde yapılması gereken reformları şöyle sıralamaktadır (Kaufmann, 1977'den aktaran Demirbaş, 2003b): 1. Sağlık kurallarına uyulması ve hükümlülere yeterli gıda verilmesi; 2. Tutuklu ve hükümlülere farklı disiplin kurallarının uygulanması; 3. Ahlâki ve dinî terbiye; 4. Çalışma zorunluluğu ve meslek öğretimi; 5. İnfaz sürecinde dinî, ahlâki ve mesleki terbiye esaslarıyla hafifletilen hücre usulünün benimsenmesi.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında hürriyeti bağlayıcı cezalar hemen her ülke kanunlarında yerini almıştır ve uygulanmaya başlanmıştır. Modern usullerle inşa edilmiş veya yeniden düzenlenmiş cezaevlerine her geçen gün bir yenisi eklenmektedir. 20. yüzyılın başlarında Almanya'da 1061 cezaevi bulunmaktadır. Her biri kendi iç yönetmeliğini uygulayan disiplin uygulamalarıyla ünlü bu cezaevlerinde hükümlülere çalışırken konuşma yasağı uygulanmamakta ancak, mahkûmlar boş saatlerinde dakikada 120 adım marş temposuyla yürüyüş talimleri yaptırılmaktadır. Disiplini bozanlar deli gömleği, el ve ayakların zincirlenmesi, diğerlerinden üç ay tecrit gibi disiplin cezalarıyla cezalandırılmaktadır (Eisenhardt, 1978'den aktaran Demirbaş, 2003b).

20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki büyük dünya savaşı, pek çok sosyal konuda olduğu gibi cezaevlerindeki olumlu gelişmeleri de yüzyılın

⁵ Whitfield'in kitabında, giriş bölümü ve "ceza reformu ve cezaevi gerçekleri" bölümü, yazarı Andrew Rutherford tarafından John Howard anısına kaleme alınmıştır.

ikinci yarısına kadar durdurmuştur. Yüzyılın ikinci yarısında özellikle Almanya ve A.B.D.'deki infaz reformları ceza infaz tarihinde asgari hapisane koşulları ve mahkûm hakları açısından önemli gelişmeleri oluşturmaktadır.

Önceleri genel olarak; hükümlülerin hiçbir hakkı olmadığı, cezaevi idaresinin sunduğu yaşam koşullarında yaşamak ve idarenin her türlü tedbirine uymak zorunda oldukları kabul edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarında Almanya'da, devlet ve hükümlüler arasında karşılıklı haklar ve yükümlülüklerin düzenlenmesi ihtiyacı dile getirilirken daha sonraları, hukuk devletinin gereği olarak, devlet ve hükümlüler arasında olması gereken hukuki ilişkileri düzenleyen bireysel çıkarımlar oluşturulmuştur. Bunlara göre;

1. Cezanın infazı bedensel ve onur kırıcı olamaz,
2. İnfazın etkileri hükümlünün mal varlığına saldırıyı haklı kılmaz,
3. Cezalar hükümlünün kişiliği ile sınırlı kalmalıdır,
4. Devlet cezaevlerinde hijyenik, güvenli bir yaşamı temin etmelidir,
5. İş kazalarına karşı gerekli önlemler alınmalıdır,
6. Devlet hükümlünün mağdur kalan ailesi ve yakınlarına bakmakla yükümlüdür,
7. Tahliye olduğu zaman mahkûmu yeniden dışarıdaki hayata adapte edecek önlemler alınmalıdır,
8. Mahkûmlara cezaevinde yapılan onur kırıcı davranışlar ve işkence kabul edilemez.

Böylece hapisanelerde uyulması gerekli asgari kurallar olarak uluslararası sözleşmelerde yer alan hükümlerin dayandığı temel ilkeler şekillenmeye başlamıştır (Tiedemann, 1963'den aktaran Demirbaş, 2003b).

A.B.D.'de cezaevindeki koşulların değiştirilmesi amacıyla açılan ilk cezaevi davası 1871 yılında Yüksek Mahkemeye geldiğinde, Yüksek Mahkeme hükümlüleri "sivil ölüler" olarak niteleyip hükümlülerin devletin esiri olduklarını belirtmiş ve hiçbir hakları olmadıkları gerekçesiyle davayı reddetmiştir⁶. 1950 'lere kadar Yüksek Mahkeme ilk kararına uygun olarak

⁶ Virginia'da Ruffin ve Commonwealth davası (Türker, 2001:)

mahkûmlar lehine olumlu bir karar vermemiştir. 1950'lerde yaygınlaşan cezaevi isyanları Yüksek Mahkemeyi cezaevi koşulları konusunda daha duyarlı davranmaya zorlamıştır. 1960'lardan sonra mahkeme kararları cezaevlerindeki reform hareketlerinde çok etkili olmuştur (Türker, 2001: 168).

Reformların şekillenmesinde etkili olan bir diğer kuruluş da kökeni 1870'lere kadar uzanan A.B.D.'de "Milli Cezaevleri Birliği"⁷ olarak kurulan bugünkü adıyla, ACA'dir (American Correctional Association). ACA infaz konularında uzman kişiler ve infaz kurumları çalışanlarından oluşan sivil bir organizasyondur. Yirmi bini aşan üyeleri arasında sadece A.B.D.'den değil 14 değişik ülkeden uzmanlar bulunmaktadır. ACA'nın yayınladığı minimum cezaevi standartları cezaevlerindeki yaşam şartlarını, fiziki koşulları, sağlık, yemek, haberleşme, ziyaret, personel sayısı ve eğitimi gibi cezaevlerine ilişkin kuralları belirten, kısa, emredici ve hukuki temellere dayalı kurallar sunmaktadır. 1960'lara kadar tavsiye niteliğinde olan bu kararlar bu tarihten sonra Yüksek Mahkemenin cezaevleri ile ilgili verdiği kararlarda etkili olması üzerine yetkililerin dikkatini çekmiş ve ACA'nın ortaya koyduğu standartlar daha fazla geçerlilik kazanmıştır (ACA [web], 2005).

İkinci Dünya Savaşından sonra cezaevleri reformu uluslararası arenada da ön plana çıkmıştır. 1955'de Cenevre'de düzenlenen "Suçların Önlenmesi ve Hükümlülere Muamele" konulu kongrede alınan "Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar" ve "İnfaz Kurumu Açma" tavsiyeleri 31 Temmuz 1957'de Birleşmiş Milletlerce kural olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında 10 Aralık 1984'de cezaevleriyle ilgili hususları da içeren "BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi" imzalanmıştır (Erol, 2004: 78).

Avrupa Konseyi de, 19 Ocak 1973'te "Hükümlülere Muamelede Asgari Kurallar" adıyla Konsey üyesi ülkeler için cezaevleri asgari standartları konusunda tavsiyeler belirtmiştir. 1987'de kabul edilen tavsiyeler "Avrupa Ceza İnfaz Kuralları" adı altında genişletilerek birleştirilmiştir. 15 Ocak 1989 tarihli Viyana Sonuç Bildirgesinde, katılan devletler mahkûmlara insani

⁷ National Prisons Association (<http://www.aca.org/pastpresentfuture/history.asp>)

davranmakla yükümlü tutulmuşlardır. (Naskali ve Oytun, 2005: 27). AK'nin cezaevi standartları konulu 38, BM'in 13 adet tavsiye kararı, kural bildirisi ve sözleşmesi mevcuttur (Nursal, 2002).

Birleşmiş Milletler Minimum Cezaevi Standart Kuralları ve AK asgari cezaevi standartlarında, düzenlemelerin yapıldığı konu başlıkları kısaca şöyledir:

- Eşitlik: Irk, dil, din vs. Ayrımı gözetmeden tüm mahkûmlara aynı muamele,
- İnsan onuruna ve inancına saygı,
- Her türlü işlemin kaydının tutulması,
- Tutukluların dağıtımı: Tutukluların da mahkûmlar gibi sınıflandırılması,
- Tutukluların kaldığı yerler: Hücrelerin ve koğuşların fiziki özellikleri,
- Kişisel hijyen: Kişisel hijyen için gerekli su ve temizlik malzemesinin temini,
- Elbiseler ve yatak malzemeleri: Temizlik ve hijyenlerinin sağlanması,
- Fiziki egzersiz yapabilme hakkı: En az günde 1 saat açık havada fiziki egzersiz hakkı, bu hususta saha, araç ve gereç temini,
- Sağlık hizmetleri,
- Disiplin ve cezalandırma,
- Kısıtlama araçları: Kelepçe ve deli gömleği kullanımı,
- Tutukluların bilgi edinme ve şikayet hakkı,
- Dış dünya ile temas: Tutuklu ve hükümlülerin aile, diğer yakın ve kuruluşlarla görüşme olanaklarının temini,
- Kütüphaneden yararlanma,
- Hükümlülere dinî ve ahlâki yardım,
- Tutuklulara ait eşyaların saklanması,
- Ölüm, hastalık ve nakil gibi durumların ilgililere bildirilmesi,
- Tutukluların nakli,

- Cezaevi idaresinin ve personelinin eğitimi ve seçimi,
- Cezaevlerinin denetimi,
- Uygulanacak davranışlar,
- Tutukluların dağılımı ve davranışların kişiselleştirilmesi,
- Çalışma,
- Yakalanan ya da gözaltında tutulan kimseler,
- Borç yüzünden mahkûmiyet ve hapis koşulları.

b. Cezaevlerinin Türkiye’deki Gelişimi

Türkiye’de ceza infaz kurumlarının tarihi gelişimi elbette Türk sosyal yaşamından bağımsız olarak düşünülemez. Türk sosyal yaşantısını etkileyen süreçlere paralel olarak konu Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak iki devre şeklinde ele alınmaktadır.

(1) Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesindeki dönem fazlasıyla İslamiyet etkisindedir. Bu nedenle öncelikle İslam hukukunda ceza infaz kurumları ve müteakiben Osmanlı dönemi ele alınmıştır.

İslam hukukunda, asıl cezalandırma biçimi bedeni cezalara dayanmaktadır. Bu nedenle hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yerler olan hapishanelerden bahsetmek pek mümkün değildir. Ancak, bazı kaynaklarda İslamiyet’in ilk zamanlarında dahi, asıl cezasına henüz hüküm verilmemiş suçluların geçici olarak tutulduğu yerler anlamındaki hapishanelerden bahsedilmektedir. Örneğin Hz. Peygamber’in, borçlarını vermeyenleri, harp esirlerini ve cinayet zanlılarını hapsedilmesini buyurduğu, Hz. Osman zamanına kadar bazı yerlerde suçluların kuyularda hapsedildiği, Hz. Ömer’in Basra’da dört bin dinara bir ev satın alarak burayı hapishane olarak kullandığı, Hz Ali’nin “Nafi” ismi verilen suçluların cezasını beklediği özel bir bina yaptırdığı çeşitli eserlerde yer almaktadır. Ancak bu binaların hapishanelere örnek olarak gösterilmesi mümkün değildir çünkü bu yerler

yalnızca tutukevi ve cezaların infazına kadar suçluların tutulduğu, borçluların borçlarını ödemeleri için geçici olarak tutuldukları yerlerdir (Atar'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

Osmanlı İmparatorluğu, devlet yönetim sistemi bakımından, mutlak bir monarşidir. Bütün devlet yetkileri padişah'ta toplanmıştır. Çok farklı nedenlere dayanmakla birlikte Osmanlı İmparatorluğunda, Batıda olduğu gibi 18. ve 19. yüzyılda anayasal bir devlet düzenine geçilememiştir. Osmanlı Devletinde ceza ve infaz kurallarını uygulamada İslam hukuku benimsenmiştir. İslâm hukukunda yukarıda bahsedildiği üzere yer almayan hürriyeti bağlayıcı cezalar ve bunların infaz edildiği yer anlamındaki hapisaneler Osmanlı'da da 1839 Gülhane Hattı Hümayunu ile başlayan Tanzimat dönemine kadar yer almamaktadır. Osmanlı'da hürriyeti bağlayıcı cezalar ilk defa Tanzimat ile birlikte 1840-51-58 yılındaki Ceza Kanunları ile öngörülmüştür. Ancak, taziren cezalandırılan suçlarda padişah ve onun adına bu yetkiyi kullanan görevliler bazı suçlar için suçun nitelik ve derecesine göre hapis cezaları verebilmektedir (Bilmen, 1950'den aktaran Demirbaş, 2003b).

İslam ceza hukukunda suçlar üç gruba ayrılmaktadır (Ulusoy [web], 2002):

1. Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar; had cezası ile cezalandırılan ve temelde dinsel nitelik gösteren, ancak zina, zina iftirası, hırsızlık gibi, bazı suçları da kapsayan suçlardır. Bunlar Kuran'da gösterilmiş, cezaları değişmez biçimde belirlenmiş olan ve şikayet bulunmasa da kovuşturma yapılan suçlardır.

2. Kulların haklarına karşı işlenen suçlar; adam öldürme, yaralama, çocuk düşürme gibi suçlardır. Bunların sadece kişileri ilgilendirdiği kabul edilir ve ilgilinin dava etmesi üzerine kovuşturulması söz konusudur. Bu suçlarda kısas uygulanabilir ve af ya da sulh geçerli olabilmektedir. Mirasçılardan sadece birinin faili affetmesi, kısas hakkını düşürür ve bu hak diyet de denilen tazminat türünden bir bedel ödenmesine dönüşür.

3. Taziren cezalandırılan suçlar; Allah'ın ve kulların haklarına karşı suçların dışında kalan ve devlet başkanının cezalandırma hakkının bulunduğu suçlardır. Hangi eylemlerin bu şekilde cezalandırılacağı takdire

bırakılmış olup, kesin biçimde belirlenmiş değildir. Taziren verilen cezalar; azarlama, dayak, para cezası, hapis ve hatta idam gibi cezalardır. Devlet başkanı adına kadılar, eylemin ağırlığına ve failin ahlaki durumuna uygun gördükleri cezayı verebilmektedir.

Osmanlı Devletinde hapishane olarak genellikle kale burçları kullanılmıştır. Bu yerler için hapishaneden çok kelime anlamı olarak “karanlık, sıkıntı verici ve dehşete düşürücü yer” anlamı Farsça kökenli “zindan” ismi kullanılmıştır. İstanbul’daki Yedikule, Cafer Baba, Galata, Tersane, Tomruk zindanları bunların en meşhurlarıdır. Zindanlar genellikle subaşılardan kontrol ve denetiminde olup hayırseverlerin yardımlarıyla ikame edilen yerlerdir. İstanbul dışında da hemen her kalede bir zindan bulunmaktadır. İstanbul’daki zindanlar 1831 yılında kapatılmış, zindanlar yerine Sultanahmet’te Mehtherhane olarak da anılan İbrahim Paşa Sarayı’nın bir kısmında “Hapishane-i Umumî” kurulmuştur (Yıldıztaş, 1997: 35).

1858 Ceza Kanunu ile hürriyeti bağlayıcı cezalar; kürek cezası, kalebentlik⁸, ve hapis cezası olarak düzenlenmiştir. Bunlardan başka daha öncelerden kalan cezirebentlik⁹ cezası da devam ettirilmiştir. Cezirebent cezalarında sürgün yeri olarak adaların tercih edilme nedenleri, buralardan kaçmanın güçlüğü ve adalardaki zor yaşam koşullarıdır. Osmanlı’da yaygın bir cezalandırma şekli olan sürgünlerde, Kıbrıs adasının, doğal yaşam şartlarının ağırlığından dolayı fazlaca tercih edildiği görülmektedir (Özkul [web], 2005).

Osmanlı’nın özellikle son dönemlerinde yabancıların devlet yönetimindeki artan etkisine paralel olarak, devlet cezaevleri dışında yabancıların yönetiminde cezaevleri de bulunmaktadır. Fener Rum Patrikhanesi’nde yer alan hapishane, elçiliklerin kendi vatandaşları için hapishaneleri ve Kadırga’da kapitülasyonların uygulamada olduğu

⁸ Kalebentlik, bazı ağır suçlar için daha önceden saptanmış kalelerin birinde, ömür boyu veya bir süre tutulma cezasıdır.

⁹ Cezirebent sürgün cezası almış kimse anlamındadır. Nispeten daha hafif suçlar için gerek erkek gerekse de kadınlara öngörülen bu ceza daha çok adalara sürgün edilme cezasıdır. Sürgüne giden kimse ailesini de beraber götürebilir hatta orda ticaretle uğraşabilirdi ancak hiçbir suretle gittiği yerden ayrılmasına izin verilmezdi (Özkul, Yakın Doğu Üniversitesi).

dönemlerde Fransız tacirlerin cezalarını çekmeleri için Fransız hapishanesi bunlardan bazılarıdır (İhsanoğlu, 1999'dan aktaran Demirbaş, 2003b)

19. yüzyılda cezaevlerinin içinde bulunduğu olumsuz koşulların iyileştirilmesine ve cezaevleri teşkilatlanmasını düzenlemeye yönelik bir dizi ıslahat çalışması yer almaktadır. Islahat Fermanı'nda hapishane ve tutukevlerinin koşullarının bir an önce iyileştirilmesi gerektiği, disiplin kuralları dışında bedensel ceza, eziyet ve işkencenin tümüyle kaldırılması ve bu hükümlere uymayan görevlilerin cezalandırılmasını öngören açıklamalara yer verilmiştir. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda cezaevleri ile ilgili maddelerin uygulanabilmesi ve yabancı devletlerin himaye ve tâbiyetlerindeki kimselere de, kanun maddelerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla, cezaevleri konusunda uzman İngiliz Binbaşı Gordon devlet hizmetine alınmıştır (Bozkurt, 1996'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

1859 yılında yürürlüğe giren Muhakemat Nizamnamesi'nin 27. maddesi, hapishanelerin denetim ve sorumluluğunu Zaptiye Müsteşarlığına verirken, hapishanelerin iyi durumda bulunması, mahkûmların sefaletten korunması, hasta olduklarında tedavilerinin yapılması ve gerekli görülen hususların Bab-ı Âli'ye arz edilmesi görevlerini Divan-ı Zaptiye Reisine vermektedir (Bozkurt, 1996'dan aktaran Demirbaş, 2003b).

1879'da Hukuk ve Ceza Usul Kanunları hazırlanırken Adliye Nezaretinin hazırladığı mazbatada hapishaneler; tevkifhaneler, kabahat hapishaneleri, cünha hapishaneleri ve cinayet suçu işleyenlere mahsus hapishaneler olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Tevkifhaneler de çocuk, kabahat, cünha ve cinayet suçu işleyenler için olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bunun yanında tevkifhanelerin detaylı olarak özellikleri ve gözaltı ve ceza süreleri de belirtilmektedir (Bozkurt, 1996'dan aktaran Demirbaş, 2003b):

Tevkifhanelerden her biri üç odadan ibaret olup, birincisi yirmi kişilik ve sübyanlara, ikincisi 30 kişilik ve cünha ve cinayet suçlularına,

üçüncüsü de 100 kişilik olup kabahat işleyenlere mahsus olacaktır. Tevkifi gereken kadınlar , bu merkezlere yakın mahalle imamlarının evlerinde tevkif kılınacaktır. “Kabahat işleyenler 24 saatten bir haftaya kadar, cünha işleyenler bir haftadan altı aya kadar veya altı aydan üç seneye kadar hapsedilecekleri iki ayrı tür ve cinayet işleyenler 3-15 yıl veya ömür boyu küreğe konanlara mahsus iki ayrı tür hapishanede cezalarını çekeceklerdir. Kadın ve erkek hapishaneleri ayrı olacaktır”. “Beyoğlu, Galata, Beşiktaş, Yeniköy, Üsküdar, Kanlıca, zaptiye merkezleri ile, Babıâli, Bab-ı Askeri, Tersane ve Tophane hapishaneleri tevkifhane olacak ve kimse bu tevkifhanelerde 24 saatten fazla tutulmayıp, Bab-ı Zaptiyeye gönderilecektir”

1880 yılında yukarıda bahsedilen düzenlemelere uygun olarak “Tevkifhane ve Hapishanelerin İdaresine Dair Nizamname” ve “Hapishane Gardiyanları Hakkında Talimatname” yürürlüğe girmiştir. Daha sonra tevkifhane ve hapishanelerin sorumluluğu İçişleri Bakanlığına devredilmiş; her kaza, liva ve vilayet merkezinde birer tevkifhane ve hapishane açılması ve ülkenin uygun yerlerinde 5 seneden çok kürek cezası ve daha fazla ceza alan mahkûmlar için birer hapishane açılması kararlaştırılmıştır. Tevkifhane ve hapishanelerde toplu infaz sistemi uygulanacağı, hapishanelerde çalışmanın zorunlu olacağı, her mahkûm için birer ahlâk sicil dosyası tutulacağı, personel kadrosu, gardiyanların özellikleri gibi pek çok idari husus belirlenmiştir (Taner, 1953'den aktaran Demirbaş, 2003b).

Osmanlı'da hürriyeti bağlayıcı cezaların mevzuata girmesi sürecinde açılan ilk hapishaneler şunlardır: Manavgat (1852), Şırnak (1886), Alaçam (1890), Cidde (1901), Kınık (1907), İpsala (1907), Manyas (1910) ve Çiçekdağ (1921) kiralananarak kullanıma açılmıştır. Nevşehir (1849), Suruç (1852), Diyarbakır (1863), Vezirköprü (1870), Kozan (1875), Kars (1880), Sinop (1885), Kırklareli (1886), Kütahya (1888), Kastamonu (1889), Bafra (1893), Ordu (1897) , Uşak (1899), Erzurum (1900), Hınıs (1905), Bilecik (1906), Üsküdar Paşakapısı (1916) ve Zara (1919) yılında inşa edilerek kullanıma açılmıştır (Mengüç, 1968'den aktaran Demirbaş, 2003b).

(2) Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk ilke ve inkılapları ışığında hızlı bir değişim başlamıştır. Cezaevleri önemli bir husus olmakla birlikte yeni kurulan Cumhuriyetin pek çok ihtiyacı vardır. 1 Temmuz 1926'da Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte konu yeniden ele alınmıştır. Öncelikle hapisane ve tevkifevleri İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığına bağlanmıştır. Artan iş gücü ihtiyacını karşılamak ve mahkûmların ıslahını sağlamak amacıyla mahkûmların cezaevlerine bağlı tarım ve endüstri kurumlarında çalıştırılabileceği, yol, inşaat ve maden ekipleri oluşturulabileceği kanunlarla düzenlenmiştir. 1930'da iş yurtlarının kurulmasına dair kanun kabul edilmiş ve 1936'da İmralı Adasında iş esasına dayanan ilk yarı açık cezaevi açılmıştır. 1941'de 213 maddelik “ Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi” yürürlüğe girmiştir. Buna göre her mahkeme bulunan yerde bir ceza ve tevkifevi ve Adalet Bakanlığınca belirlenen yerlerde mıntıka cezaevleri ile çocuk ceza ve ıslahevleri açılacağı kabul edilmiştir.

Cezaevleriyle ilgili pek çok ıslahat yapılmakla birlikte, alınan kararların icrası ve kontrol edilmesi istenilen seviyeye ulaşmada yetersiz kalmıştır. Cezaevlerinin koşulları arzu edilen refah seviyesinin çok altında kalmaktaydı. Çeşitli gezi notları ve raporlar bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin Tanin Gazetesi muhabirlerinden Ahmet Şerif Bey'in gazete adına 1909-1914 yılları arasında Anadolu'da hapisaneler hakkında gazeteye gönderdiği mektuplar, dönemin koşullarını açıkça ortaya koymaktadır. Pek çok cezaevi hakkında izlenimlerini aktaran Ahmet Şerif zamanın tarafsız ve cesur gazetecileri arasında sayılmaktadır. Örnek olarak, Ahmet Şerif'in notlarında Şarkîkaraağaç cezaevinin durumu kısaca şöyledir (Şerif, 1911'den aktaran, Naskali ve Oytun, 2003: 145)¹⁰:

¹⁰ Ahmet Şerif'in 22 Ağustos 1327 (4 Eylül 1911) Tanin gazetesi“ Anadolu'da Tanin” başlıklı yazısından aktaran Ahmet Ali Gazel (Gazel'in çalışması Aralık 2003 tarihli Marmara Üniversitesi “Hapishane Sempozyum”unda yer almıştır ve Naskali'nin “Hapishane Kitabı”ndan aktarılmıştır).

“...daire-i hükümete giriniz: kapıdan adınızı atınca karşınızda tahta parmaklıklı ufak bir kapı belirmektedir. Yaklaştıkça pis, dayanılmaz bir kokunun teneffüs ettiğiniz havayı kapladığını hissediyorsunuz. Tahta ufak kapı hapishanenin kapısıdır. Açılınca pis koku arttı. Havası son derece ağır...Büyükçe bir oda genişliğinde olan bahçeyi geçtim ve asıl hapishane denilen yere girdim. Koku o kadar kuvvetli bir suretle yayıldı ki elimle burnumu kapamaya mecbur kaldım. Burada hava yok, ışık hiç yok. Duvarda yanan ufak bir lamba, güneşin bile sokulamadığı, her şeyin bittiği bu sefalet haneye, mahpus diye buraya atılan zavallılara biraz hayat vermeye çalışıyordu. Tavan çökmüş, duvarlar çarpılmış, zeminin döşemesini teşkil eden tahtalar parçalanmış, rutubetten her şey sararmış...Hükümetin abdesthanesi bu odaya bitişik, galiba lağım da altından geçiyor. Kokunun kaynağı da bu herhalde.”

Cumhuriyetin ilk yıllarında cezaevlerinin durumu nispeten iyi olmakla birlikte pek iç açıcı değildir. Adliye müfettişleri Fuat ve Ferit Beylerin 24 Aralık 1931 tarihli ceza ve tevkifevleri raporu kısaca şöyledir (Gölcüklü, 1966’dan aktaran Demirbaş, 2003b):

Binaların hiçbirisi günün telakki ve şartları dahilinde cezaların infazına elverişli değildir. Hiçbir cezaevinin mevcudu istihap haddiyle mütenasip değildir. Mesela Kastamonu’da 250 kişilik istihap haddine karşılık 597, Samsun’da 120’ye karşı 250, İzmir’de 500’e karşı 900 mahpus bulunmaktadır. Binalar en temel hijyen icaplarından dahi mahrumdur, müsait avluya sahip değillerdir. Koğuşlar da yapıları itibariyle yeterince güneş alamamaktadır. Havalandırma ve ısıtma tesisatı mevcut değildir. Mahpuslar yemeklerini koğuşta mangallar üzerinde pişirmektedir. Banyo yoktur, bulaşıklar ve mahpuslar koğuşlarda yıkanmaktadır. Koğuşlar 17- 07 saatleri arasında kapalı tutulduğundan def-i tabii koğuşlarda bulunan tenekelere yapılmaktadır, esasen mevcut helaların durumu da pek kötüdür. Hemen hemen hiçbir müessesede görüşme mahalli yoktur. Fiziki yetersizlikler nedeniyle 200-300 mevcutlu cezaevlerinde ancak 10-15 kişi çalışabilmektedir. Hapishaneler personel noktasından daha derin bir mazhariyetsizlik içerisinde. Hapishaneler hemen daima zaif şahsiyetlerden terekkep eden ve bu itibarla da lazım gelen evsaf ve şeraitten mahrum bulunan müdürlerle, hemen tamamen cahil denebilecek derecedeki gardiyanların elinde bulunmaktadır. Gardiyanlık mesleki bir vaziyet olmaktan ziyade alelade bir iş telakki edilmektedir. Mahkûmların bir kısmı muhtelif saikler tahtında, ceza çektiklerini bile hissetmezken, diğer bir kısmı cezalarını, tabi tutulmaları lazım gelen cezanın kat be kat fevkinde bir derece ile çekmektedirler. Binaenaleyh hapishanelere layık olduğu mevkiin verilebilmesi için ihtiyari icap edecek fedakârlıklar çok görülmemeli bilakis pek tabii ve zaruri telakki edilmelidir.

3. CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ

a. Genel Olarak Güvenlik

Güvenlik; genel olarak; toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet olarak tanımlanmaktadır (TDK [web], 2005). Ceza infaz kurumları tanımı, mahkemeler tarafından yasalarca suç kabul edilen eylemleri işlediği değerlendirilen kimselerin yine mahkeme kararıyla konulduğu kısıtlı mekanları yani kapalı ve açık cezaevleri, ıslah ve tutukevlerini kapsar. Polis ve jandarma nezarethaneleri, disiplin odaları, akıl hastaneleri, mülteci kampları, esir kampları vs. ceza infaz kurumu tanımı dışındadır (Sevimli, 2000: 14).

Güvenlik sistemleri oluşturulurken tam ve kusursuz bir güvenliğin sağlanması temel amaç olmakla birlikte, tam ve mükemmel bir güvenliğin sağlanması olanaksızdır. Bir güvenlik sistemi teşkil edilirken her türlü teknolojik cihaz ve fiziki engeller kullanılsa da, risk ve tehdit olarak değerlendirilen her türlü husus göz önünde bulundurulsa da, içerisinde insanların görev aldığı her türlü sistemde olduğu gibi hata ve kusur oranı sifıra indirilemez . Güvenlik sisteminde fiziki engellerden beklenen asıl amaç, izinsiz giriş ve çıkışları engellemekten çok bu tür teşebbüsleri belirleyip, müdahale ile görevli birimlere haber vermek ve onların olay yerine gelip duruma el koymasına yetecek kadar vakit kazandırmaktır (Fiziki Güvenlik Broşürü, 1990).

Bir tesisin güvenliğinin sağlanması oldukça maliyetli bir iştir. Bu nedenle maliyet-etkinlik bir güvenlik sistemi için en önemli husustur. En iyi güvenlik sistemi sağlam ama ucuz olanıdır. Güvenliğin oluşturulması başlı başına büyük bir bütçeyi gerektirir. Güvenliğin sistemi tesis edilirken, sisteme dahil edilen her türlü öge ekstradan masraf demektir. Ancak güvenliğin fiziki boyutunun tamamlanması güvenlik sisteminin maliyetinin yalnızca bir kısmıdır. Güvenliğin devamlılığı ve idamesi için sistem içerisindeki tüm öğeler

sürekli kontrol edilmeli, yıpranan ve eskiyen faktörler değişen koşullara göre yenilenmeli ve güvenlik sistemindeki görevli personelin daima potansiyel tehditlerle başa çıkabilecek koşul ve motivasyonda olması sağlanmalıdır. Tüm bunlar yüklü faturaları beraberinde getirmektedir.

Malzeme ve personel bakımından, güvenlik önlemlerinin maliyeti genellikle bütün sistemler için en üst düzeyde güvenliğin sağlanmasına imkan vermez. Zaten tüm tesislerin maksimum güvenlik önlemleriyle donatılmasının gereği de yoktur. Bir tesis veya kurum için oluşturulacak güvenliğin derecesi, tesis veya kurumun kritikliğine ve yerine getirdiği görevin hassasiyetine göre belirlenir ve buna göre kaynak tahsis olunur. Bir tesisin fiziki güvenlik tehditleri; tesisin tipine, görevine, fiziki tertibine, inşaat tarzına, coğrafi yerine, dışarıdan ve içeriden gelebilecek tehditlerin potansiyeline ve kanun ve yönetmeliklerin belirlediği önceliklere göre değişir (Fiziki Güvenlik Yönergesi, 1990).

Güvenlik sistemi bünyesindeki fiziki öğeler etkin ve kullanılabilir olmalıdır. Burada en önemli husus, güvenlik organizasyonunun, insani öğeleri ile fiziki ve teknolojik öğelerinin bütünleşik yapısıdır. Personel, sistemdeki teknolojik cihaz ve donanımı kullanma konusundaki eğitimi olmalı, bu cihazların ne derecede güvenilir olduğunu çok iyi değerlendirebilmelidir. Teknoloji esasen güvenlik organizasyonunun tamamlayıcı ögesidir. Güvenlik görevlerini kolaylaştırmak ve sağlıklı olarak yürütmek konusunda teknolojik cihaz ve donanımdan faydalanılabilir. Ancak tek başına bunlara güvenmek ve genel olarak sistemi bu tür teknolojik donanım üzerine inşa etmek büyük sakıncalar doğurabilir (Ünal, 2001: 27).

b. Cezaevlerinin Güvenliği

Cezaevlerinin güvenliği; bir sistem olarak ele alındığında, cezaevlerinin kendisine biçilen görevleri tam olarak yerine getirebilmesi amacıyla tesislerde bulunan fiziksel unsurlar, uygulanan güvenlik prosedürleri ve güvenlikle sorumlu uzman personelin icra ettiği görevlerin

tamamı olarak tanımlanabilir. Cezaevlerinde güvenliğin sağlanması, adalet sisteminin genel olarak güvenilirliğinin en önemli işaretidir. Toplum için, bir mahkûmun cezaevinde olduğunu bilmek onun cezası bitinceye kadar orada kalacağı anlamına gelmelidir. Bu nedenle bir cezaevi için en önemli husus güvenlidir. Cezaevi makamları, mahkûmların kaçmasını önlemek ve cezaevlerinde herkesin yasal işlerini yaparken fiziksel güvenlik açısından bir kaygı duymadan rahatlıkla çalışmasını sağlamak için güvenlik kısıtlamaları getirmek zorundadırlar. Bu kısıtlamalar getirilirken temel ilke; mahkûmların günlük hayatı ve hareket özgürlüğü gereklilikleri yerine getirmek için gerekenden fazla kısıtlama yapılmaması olmalıdır (Coyle, 2002: 60).

Cezaevinin güvenliği, yalnızca tutuklu ve mahkûmların kaçmasını önlemek demek değildir. Bununla birlikte tutuklu ve mahkûmların bireysel güvenliği, personelin güvenliği, cezaevlerine dışarıdan gelen kimselerin (ziyaretçiler, avukatlar, heyetler vs.) güvenliği, isyan ve sabotajlara karşı alınan tedbirler, uyuşturucu ve diğer yasak silah ve cihazların cezaevine girişinin önlenmesi, yangın ve doğal afetlerde yapılacaklar da cezaevlerinin güvenliği kapsamındadır.

İnsan özgür de olsa tutuklu da olsa, suçlu da olsa masum da olsa, sadece insan olması, onun temel insan haklarına sahip olmasını ve bunun onuruna her koşulda gerekli saygı ve davranış şekline layık olmasını gerektirir. Bu görüş, önceden kaygısı duyulmayan, temel insan hakları çerçevesinde cezaların nasıl infaz edileceği ve infaz sürecinde güvenlik ve disiplinin nasıl sağlanacağı sorularını gündeme getirmiştir. Bu soruların yanıtları tüm dünyada ikinci dünya savaşı sonrasına kadar uygulanmış infaz uygulamalarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Ancak insan hakları kavramı hukuk devletinin yumuşak karnı olmamalıdır. Terör ve organize suç örgütleri en temel insan hakkı olan yaşama hakkını çoğu kez hiçe saydıkları halde cezalarını çekmek üzere cezaevlerine girdiklerinde insan haklarının en sıkı savunucuları haline gelmektedirler (Sevimli, 2000: 16).

Cezaevlerinde düzgün işleyen ve sağlam bir sistemin tesisi için güvenlik, disiplin ve insan haklarına saygılı davranışlar arasındaki denge çok iyi bir kurulmalıdır. Güvenlik ve disiplin uygulamaları uluslararası ve evrensel sözleşmelerle kabul edilmiş temel haklara saygı gösterilmesine engel olmamalıdır. Cezaevlerinde disiplin ve güvenliğin insan onuruna saygılı bir biçimde sağlanması için öncelikle emniyetli bir ortam oluşturulmalı, herkese adil ve kurallara uygun muamele edilmeli ve mahkûmları tahliye olduktan sonra hayata hazırlayacak yapıcı faaliyetlere katılma imkanı sağlanmalıdır. (Woolf, 1991: 4).

İnsan, doğası gereği, gerek fiziki olarak gerekse de ruhen kendisini sınırlayan yapıdan ve kurallardan kaçma ve kurtulma ihtiyacı hissedecektir. Fırsat bulursa bu hissiyatını eyleme de geçirebilir. Cezaevlerindeki pek çok tutuklu ve mahkûm bulunduğu durumdan hoşnut olmamakla birlikte yaşantısını kabullenmiş durumdadır ve çoğunlukla kurallara uyar. Ancak az sayıda bir mahkûm kitlesi bulunduğu durumu kabullenemez ve daima kaçmak için fırsat kollar. Bu tür mahkûmları tespit etmek çok önemlidir (Çelik, 2005: 14).

Cezaevlerinde, yönetim çeşitli nedenlerle cezaevi üzerindeki otoritesini kaybederse, terör suçluları, organize suç örgütü mensupları veya farklı ortak noktalarla bir araya gelen güçlü mahkûm grupları hem başka mahkûmlar, hem de personel üzerinde hakimiyeti ele geçirebilir. Böyle durumlarda disiplin ve otorite kaybolur ve cezaevleri her türlü yasadışı olayın meydana gelebileceği çok tehlikeli yerler haline alırlar. Firarlar için en elverişli ortamlar bu tür ortamlardır çünkü artık cezaevinde sayım almak bile imkansız hale gelir. Türkiye’de 2000 yılında gerçekleştirilen “Hayata Dönüş” operasyonu öncesi durum benzer bir manzara oluşturmaktadır. Terör örgütleri cezaevlerini yeni militanlar yetiştirdikleri eğitim kampları olarak kullanmakta, duvarları delip, tünel kazıp firar edebilmektedir. Arama ve sayım yapmak bazı cezaevlerinde imkansız hale gelmiştir, öyle ki cezaevi içerisine hiçbir görevli girememekte ve içeride ne olup bittiği kontrol edilememektedir (CTEGM [web], 2005).

Avrupa Konseyi Mahkûmlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallara göre; değişik grupların gereksinimlerine göre değişik düzeylerde güvenlik uygulamaları belirlenmelidir (Kural 63/2). Güvenlik sistemleri oluşturulurken ve mahkûmlar güvenlik sınıflamasına tabi tutulurken dikkat edilmesi gereken en önemli hususlar; mahkûmun kaçması durumunda toplum için yaratacağı tehlike ve mahkûmun kendi başına ya da dışarıdan yardımla kaçmaya çalışmasının ne kadar olası olduğudur. Bunun dışında; mahkûmun işlediği suç, tutukluların tanıklar için oluşturduğu tehlike durumu, cezanın süresi ve başka mahkûmlar için oluşturduğu tehlike de göz önünde bulundurulmalıdır. Yüksek güvenliki cezaevlerine ayrılan mahkûm sayısı ne kadar az ise kontrol ve denetim o kadar sağlıklı olur. Güvenlik seviyesi ile mahkûmlara uygulanan insani muamele olasılığı ters orantılıdır. Buna göre mahkûmların yeniden topluma kazandırılması amacına en iyi hizmet eden sistem düşük güvenlik uygulanan, mahkûmların güven telkin ettiği sistemlerdir. Ayrıca diğer bir önemli husus ta maliyetlerdir. Güvenlik seviyesinin artırılması ekstra masraf demektir. Sınırlı kaynaklarla yürütülen hiçbir faaliyette maliyet göz önünden uzak tutulmamalıdır (Coyle, 2002: 62).

Cezaevleri için güvenlik seviyesi çoğunlukla üç sınıf olarak düzenlenir. Yüksek güvenliki cezaevlerinde veya bu amaçla düzenlenmiş bölümlerde hem dışarıda hem de içeride azami güvenlik tedbirleri alınır. Mahkûmlar yalnız başlarına cezaevi içerisinde hareket edemezler. Gözetleme ve kontrol her yerde ve sık olarak uygulanır. Orta güvenlikte, genellikle dış güvenlik yüksek duvar veya tel engeller gibi fiziki ve teknik engellerle sağlanır. Cezaevi içerisinde tüm kapılar kilitlidir ancak mahkûmlar genellikle bir bölümden diğerine yalnız gidebilir ve ortak kullanım alanlarında birbirleri ile görüşebilirler. Düşük güvenlik sistemleri genellikle açık cezaevleri içindir. Fiziki engeller minimum seviyededir. Aslında firarlara karşı bir engel bulunmaz. Cezasının sonuna gelmiş veya çok az bir ceza alan mahkûmlar için düzenlenir. Geceleri mahkûmların kaldığı yerlerin kilitlenmesi dışında genellikle ciddi bir güvenlik tedbiri uygulanmaz (Coyle, 2002: 63).

Coyle (2002: 69), cezaevleri yönetiminin güvenlik ve disiplini sağlarken sıkı ama makul olması gerektiğini söylemektedir. Disiplin ve güvenlik sağlanırken dozu kaçırmak, zaten ağır olan koşulların bunaltıcı ve çekilmez hale gelmesine neden olacaktır. Bunun önlenmesi için çok hassas bir dengeyin yakalanması gerektiğini belirtmektedir (Coyle, 2002: 69):

Mahkûmların çoğu personelin sıkı ama adil bir şekilde davranmasını tercih eder, çünkü personel cezaevini kontrol altında tutmayacak olursa egemenlik güçlü mahkûmların eline geçer. Aynı şekilde, üst düzeydekiler cezaevini sıkı bir şekilde yönetmeyecek olursa bazı personel kendi gayri resmi yönetim yöntemlerine başvurabilir. Her iki durumda da mahkûmların çoğu için hayat çok güç olacaktır.

Mahkûmlarla doğrudan temas halinde olan görevliler kendilerini korumak amacıyla cop veya sopa taşıyabilirler. Uygun olan, bunların göze batmayacak ya da tehdit oluşturmayacak şekilde taşınmasıdır. Örneğin özel bir pantolon cebinde, göze görünmeyecek, ama gerektiğinde hemen ulaşılabilecek şekilde cop taşınması uygundur. Cezaevi içerisinde görevli personelin ateşli silah taşınması hemen hiçbir sistemde görülmemektedir. Çünkü silahın mahkûmların eline geçmesi oldukça riskli durumlar oluşturacaktır. Dış güvenlikte görevli personel silahı hangi koşullarda kullanacağını çok iyi bilmelidir ve bu hususlar mutlak suretle açık bir şekilde talimatlarda belirtilmelidir. Avrupa Konseyi'nce "Yürütme Görevlilerinin Kaba Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanmasına İlişkin Temel İlkeler" şeklinde düzenlenen güç ve ateşli silah kullanma ilkelerine göre (İlke 16):

"Yürütme görevlileri kendilerini ya da başkalarını gerçekleştirmek üzere olan bir ölüm ya da ciddi yaralanma tehlikesine karşı korumak amacıyla olmadıkça, veya 9 sayılı ilkede belirtilen türden tehlike oluşturan bir mahkûm ya da tutuklunun (ciddi bir ölüm tehlikesi içeren ağır bir suçu işlemek üzere olan veya işleyen ve ihtarlar karşı koyan kimse) kaçmasını önlemek için kesinlikle gerekmedikçe, mahkûmlara veya tutuklulara karşı silah kullanmayacaklardır."

c. Ceza İnfaz kurumlarında Güvenlik Kriterleri

Ceza infaz politikaları, cezaevlerinin fiziki koşulları ve mahkûmlara uygulanan muameleler ülkenin olanakları ve kaynakları ölçüsünde

uluslararası kurallara (Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletlerin belirlediği kurallar vb.) uygun olmalıdır. İdeal bir güvenlik sistemi üç temel faktörden oluşur:

(1) Standart Güvenlik

Cezaevlerinde firarları önlemek için bir dizi güvenlik uygulaması yürütülür. Bu uygulamalara standart güvenlik prosedürleri denir. Bunların nasıl yapılacağı yönetmelik ve tüzüklerde gösterilir. Bu uygulamalardan en önemlisi aramalardır. Aramalar mekan ve şahıs araması olarak ikiye ayrılır. Şahıs aramaları ise hem mahkûmları hem de ziyaretçileri kapsar. Ayrıca cezaevine giriş ve çıkışlarda da duyarlı geçitten geçiş ve el detektörü ile aramalar söz konusudur. Karışıklıkların ve keyfiliğin önlenmesi için aramaların kimlere ve ne şekilde yapılacağı mutlak suretle kurallarla düzenlenmelidir. Aramalarda da güvenlik ve insani muamelenin gerekleri arasındaki denge iyi kurulmalıdır. Personel aramalar konusunda özel olarak eğitilmeli ve gerekli teknik teçhizatla donatılmalıdır. Şahıs aramalarında aynı cinsten kimselerin arama yapmasına, detaylı aramaların sağlık personeli tarafından yapılmasına ve küçültücü ve aşağılayıcı hareketlerde bulunulmamasına dikkat edilmelidir. Avukatlar, sosyal görevliler ve doktorlar gibi mahkûmları belli amaçlarla ziyarete gelecek kimselerin aranmasına ilişkin süreçler bu kimselerin hem güvenliği koruyacak hem de mahkûma gerekli mesleki gizlilik içinde erişebilmelerini sağlayacak şekilde olmalıdır. Mekan aramalarında personel özellikle kapılara, kilitlere, pencere ve parmaklıklara dikkat etmeli, tünel kazma ihtimali olan yerlerde tünel giriş izleri de aranmalıdır. Mahkûmların tehlike durumuna göre zaman zaman özel eşyaları da aranmalıdır. Bu tür aramalarda şahsi eşyalara zarar vermemeye dikkat edilmeli, mümkün olduğunca mahkûmun kendisi de hazır bulundurulmalıdır (Coyle, 2002: 64).

Diğer güvenlik uygulamaları; mahkûm kabul ve yerleştirme işlemleri, yoklamalar, tahliye, sevk-nakil ve ölüm durumlarında kimlik kontrolü, mektupların kontrolü, telefon ve ziyaretçilerle görüşmelerin dinlenmesi, sevk

ve nakillerdeki güvenlik tedbirleri ve personelin atamalar yoluyla zaman zaman değiştirilmesidir.

(2) Fiziksel Güvenlik

Fiziksel güvenlik öğeleri; cezaevlerinin mimarisinden duvarların kalınlığına, pencerelerdeki parmaklıklardan nöbetçi kulelerine kadar cezaevini oluşturan fiziki hemen her şeyi kapsar. Kilit sistemleri, kameralar, alarm sistemleri, biyometri cihazları, barkotlu kimlik kartları, sensörler, cep telefonu engelleyiciler, aydınlatma sistemleri ve telsizler de güvenliğe katkısı olan yardımcı öğeler olarak bu kapsama girer. Fiziksel güvenlik öğelerinin tasarımı yapılırken, güvenlik kadar mahkûmların temel haklarının korunması da göz önüne alınmalıdır. Kameralar, izleme ve alarm sistemleri bireylerin özel hayatlarını çok fazla rahatsız etmeyecek şekilde projelendirilmelidir¹¹ (Coyle, 2002: 65).

(3) Dinamik Güvenlik

Fiziksel önlemler ve güvenlik uygulamaları cezaevleri güvenliğinin vazgeçilmez parçaları olmakla birlikte her durum için yeterli olamayabilirler. İdeal cezaevi güvenliği, tutuklu ve hükümlülerle etkileşim içerisinde bulunan, cezaevi içerisinde olup bitenlerden haberdar ve onları olumlu davranışlar içerisinde bulunmaya kanalize eden aktif cezaevi personeli gerektirir. Bu da çoğunlukla dinamik güvenlik olarak tanımlanır (Çelik, 2005: 12).

Genel olarak mahpuslardan görevlilere iletilen istihbarat bilgileri, yalnızca onların idarenin bilmesini istedikleri bilgilerdir. Personel ile mahpuslar arasındaki ilişkiler, cezaevinin kontrolünde en büyük etken olmaktadır. Bu nedenle doğru bilgilere ulaşmak için mahpuslar arasındaki

¹¹ F tipi cezaevlerinde mahkumların özel hayatına saygı gereğiyle odaların üst katları kamera izleme alanı dışındadır.

ilişkiler yakından takip edilmeli, kimlerin kimlerle temasta olduğu bilinmeli ve gerekli bilgiler kaydedilmelidir (Sağlam, 2001: 15).

Bazı kaynaklarda “doğrudan denetim (direct supervision)” olarak da adlandırılan dinamik güvenlik anlayışı, yalnızca tutuklu ve hükümlülerin kaçışlarını önlemek ile ilgili değil aynı zamanda tutuklu ve hükümlülerle ve onlar arasında iyi ilişkiler kurmak ve onların sıkıntı ve problemlerinden haberdar olmakla da alakalıdır. Mahkûmlarla doğrudan ilişki içerisinde bulunan görevliler, herhangi olumsuz bir olay gerçekleşmeden bunu anlayabilir ve gerekli önlemleri alabilirler. Dinamik güvenliğin en önemli özelliği proaktif davranmayı sağlayabilmesidir. Yani olaylar olduktan sonra değil olmadan önce tespit edilmesini kolaylaştırır. Önceden belirtiler olmadan cezaevlerinde önemli olayların çıkması çok nadir olarak görülen durumlardır. Neredeyse her durumda bireylerin ya da grupların gerginlik içine girmeye başladığını gösteren belirtiler olur. Dinamik güvenliğin yararları kendilerini burada gösterir. Dinamik güvenlik, insan ilişkileri konusunda uzmanlık gerektirir. Buna göre personel, iyi eğitim görmüş, profesyonellerden oluşmalıdır. Dikkatli bir görevli gerginlik içine girmiş bir barınma ya da çalışma bölgesine girdiğinde bir şeylerin ters gittiğini anlayacaktır. Bütün mahkûmları tanıyan görevli hangilerinin huzursuz olduğunu, huzursuzluk nedenlerinin neler olabileceğini anlayarak gerekli önlemlerin alınmasını sağlayabilir. Personelin yaklaşımı adil ve tutarlı olursa mahkûmların başka mahkûmları harekete geçirmeleri de daha güç olacaktır. Ama iyi bir dinamik güvenliğin olduğu yerlerde bile yüzde yüz güvenlikten söz etmek hiçbir zaman mümkün değildir (Coyle, 2002: 65-70).

d. Cezaevlerinin Güvenliğinde İstihbaratın Önemi

Ceza infaz kurumu güvenliğini bozan olaylara karşı güvenlik önlemleri almanın başında gelen yöntemlerden biri istihbarat faaliyetleridir. Dinamik güvenlik anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilecek istihbarat faaliyetleri özel teknikleri olan geniş kapsamlı bir iştir. İstihbarat almak ve

zaman geçirmeden müdahale etmek, yaşanabilecek bir olayın nlmesine yönelik en etkili tedbirdir.

İstihbarat, pek çok kanalla elde edilen bilgilerin değerlendirilerek gelişmesi muhtemel olaylar hakkında gerekli makamlara haber verilmesi işlemidir. Cezaevlerinde istihbarat için gereken bilgiler çoğunlukla; personel gzetimlerinden, tutuklu ve hükümlü ziyaretilerinden ve ziyaret görüşmelerinin dinlenmesinden, tutuklu ve hükümlülerden alınan haberlerden, mektup, faks ve telgraflarının incelenmesi ile, st ve oda aramalarında elde edilen doküman ve pusulaların incelenmesi ile, odalar arası pusula atılması durumunda, çatıda kalan veya havalandırmada ele geçirilen notlardan, basılı ve görsel yayınlardan ve jandarma ile emniyet kaynaklarının ceza infaz kurumuna ilişkin istihbarat raporlarından elde edilir (elik, 2005: 6).

Cezaevinde olup bitenlerden haberdar olan tutuklu ve hükümlüler veya onlarla sürekli görüşen yakınları ve ziyaretçileri yakınlarının da zarar görebileceği düşüncesiyle, planlanan olaylar hakkında bazen güvendikleri personele bilgi verirler. Personelin kişiliği, tutum ve davranışı, tarafsız ve adil olma durumu, dürüstlüğü tutuklu ve hükümlülerin güvenini sağlayan önemli faktörlerdendir. Personelin de, ceza infaz kurumunu, tutuklu ve hükümlüleri çok iyi tanması gerekir. Tutuklu ve hükümlülerin risk durumlarını, ne tür suçlar işleyebileceği, ne zaman, nerede, hangi olayın çıkabileceği, kimlerin yardımcı olabileceklerini önceden kestirilebilmelidir (Coyle, 2002: 63).

Terör mahkûmları için amaç yalnızca kaçmak değildir. Bir devlet kurumu olan cezaevinin yıpratılması, ıslah sisteminin etkisiz hale getirilmesi terör örgütleri için başlı başına bir amaçtır. Terör rgtleri de, amaçları doğrultusunda kendi çaplarında istihbarat faaliyetleri icra ederler. Başta terör suçluları olmak üzere, tutuklu ve hükümlülerin her türlü yasa dışı eylemlerinde başarı kazanabilmeleri ceza infaz kurumu ve personel hakkında elde ettikleri detaylı bilgilere bağlıdır. Ceza infaz kurumunun fiziki güvenlik sistemleri hakkında detaylı bilgiler, binanın mimari projesi, i ve dış nöbet

yerleri, nöbet değişim saatleri, sevk ve nakil güzergahı gibi güvenlik bilgileri başta firar olmak üzere ayaklanma, isyan gibi yasa dışı eylemlerin icrasında mahkûmlar için hassas bilgilerdir. Personelin kimlik ve şahsiyetleri ile ilgili bilgiler de; tehdit, şantaj veya rüşvet yoluyla personeli elde etme amaçlı kullanılabilir. Bu tür bilgilerin mahkûmlar tarafından elde edilmemesi için gerekli hassasiyet gösterilmeli, mahkûmlarla ilişkilerde mesafeli davranmalı ve önlemler alınmalıdır (Çelik, 2005: 8).

e. Cezaevi Çalışanlarının Nitelikleri

Cezaevleri genelde mahkûmlarını seçemezler, mahkemeler ya da adli makamlar kendilerine kimi gönderirse kabul etmek zorundadırlar. Ama cezaevi personelinin seçebilirler, personelin dikkatle seçilmesi ve gerektiği gibi eğitilmesi, denetlenmesi ve desteklenmesi şarttır.

Ceza infaz kurumlarında çalışmak güç bir görevdir. Öyle ki, cezaevleri amacı gereği, özgürlüğü zorla elinden alınmış, ruhsal sorunlu, uyuşturucu bağımlısı, sosyal becerileri ve eğitim durumları düşük, toplumun kenara itilmiş kesimlerinden olması çoğunlukla muhtemel bireyleri barındırır. Bu bireylerin, bazıları kamuya zarar vermiş veya verebilecek nitelikte, bazıları tehlikeli ve saldırgan, bazıları da kaçmak için ellerinden geleni yapan kimselerdir. Hiç kimse normal koşullarda kendi rızasıyla cezaevinde olmayı istemez. Ancak bu tesislerin sağlıklı olarak işletilmesi, mutlak suretle çok kaliteli personelin görev almasını gerektirir. Cezaevinde çalışmak yüksek özveri ve önemli boyutta toplumsal sorumluluk gerektirir. Personelin çalışkan, verimli, dürüst olması gibi vasıflarının yanında görevine bağlı, sorumluluk duygusuna sahip, sır saklayan, kötü alışkanlıkları olmayan saygın bir kişilik yapısının olması gerekir. Bu vasıflar ceza infaz kurumu personelinin imajını koruyacağı gibi, ceza infaz kurumu güvenliğinin sağlanmasında da büyük önem taşır (Coyle, 2002: 14).

Cezaevi personeli; tutuklu ve mahkûmlara iyi, insani ve adil bir şekilde davranarak ve kişilik özellikleriyle örnek olarak; onların güvenliğini

sağlamak, kaçmasını önlemek ve genel olarak cezaevlerinde asayiş ve düzeni sağlamakla görevlidir.

Personelden kaynaklanan zafiyetler ve etik dışı davranışlar ceza infaz kurumu imajını ve güvenliğini en olumsuz etkileyen faktörlerdir. Ceza infaz kurumlarında çalışacak personel işe alınırken çok sıkı güvenlik soruşturmasından geçmelidir. Ayrıca personelin görev başında ve görevi dışındaki davranışları, yaşantısındaki değişiklikler amirlerince takip edilmelidir (Coyle, 2002: 93).

f. Cezaevi Görevlilerinin Göreve Başlama Koşulları ve Meslek İçi Eğitimleri

Uzun yıllar, cezaevlerinde görev yapmak üzere işe alınan yeni memurların eğitimi, birkaç nasihat şeklinde verilen kısa süreli bir başlangıç eğitimden sonra, deneyimli görevlilerle birlikte görev yaparak görevlerini öğrenmelerinin beklenmesi şeklinde olmuştur. Bu tür bir görev başlangıcı, yeni personelin, görevlerine ilişkin bilgileri kulaktan dolma bir şekilde öğrenmesine ve muhtemelen daha yaşlı görevlilerden en iyi uygulamalar kapsamına girmeyen huylar edinmelerine yol açmaktadır. Hatta, daha kötü bir başlangıç olarak, cezaevindeki güçlü ve otoriter mahkumlar yeni görevlilerin zayıflık ve tecrübesizliğinden yararlanarak, onlara düzen ve asayişin zayıflamasına yol açacak şekilde baskı uygulayabilmektedir (Coyle, 2002: 26).

Günümüzde cezaevlerine yeni atanan görevliler, bazı ülkelerde birkaç hafta süreyle, bazı ülkelerde ise, iki seneye kadar eğitim görmektedir. Eğitim süresi gibi eğitimin içeriği de ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bazı ülkeler yalnızca teorik eğitimle yetinirken, bazı ülkelerde teorik eğitimle birlikte uygulamalı eğitim de vermektedir. Örneğin, Gana'da personel üç ay eğitim gördükten sonra bir cezaevinde üç ay geçirir, ardından da üç ay daha eğitim görmektedir. Yeni personele bir cezaevinde göreve başlamadan önce, hangi yöntemle olursa olsun, işleri hakkında bir dizi kesin ilke ve temel

görevlerini yapabilmelerini sağlayacak düzeyde beceriler öğretilmelidir. Sonra da, kendilerine en iyi örnek olacağı ve özgüven kazanmalarını sağlayacağı saptanmış üst düzeyde görevlilerle birlikte görev yapmaları sağlanmalıdır (Coyle, 2002: 27).

Üst düzeyde personelin, daha iyi eğitim almış kişiler arasından seçilmesine ve mesleki eğitiminin daha ileri düzeyde olmasına dikkat edilmelidir. Cezaevi müdürleri ve müdür yardımcıları cezaevlerindeki ortamı belirleyen önemli görevlere sahip kimselerdir. Gerekli kişisel özelliklere sahip olmalarını sağlayacak şekilde dikkatle seçilmeleri ve uzun ve kapsamlı bir eğitimden geçirilmeli zorunludur. Cezaevleri içinde üst düzeylerde görev yapabilmek için yalnızca deneyimli olmanın yeterli olacağı düşünülmemelidir. Yıllarca alt düzeylerde cezaevlerinde çalışmış personele bile, yönetici konuma terfi edeceği zaman detaylı bir yöneticilik eğitimi verilmelidir. Rusya gibi bazı ülkelerde üst düzeyde personel doğrudan bu düzeyde işe alınır ve cezaevi yönetiminde çalışabilmeleri için yıllar süren bir eğitim programından geçmeleri gerekir (Coyle, 2002: 26).

4. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE CEZAEVLERİ YAPILANMASI VE CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ

Demokratik ülkelerde cezaevi yönetimleri genelde Adalet Bakanlığı veya İçişleri Bakanlıkları denetimi altında olan kamu makamlarıdır. Ulusal yapılı ülkelerde cezaevi sistemi çoğunlukla ülke düzeyinde örgütlenir ve ulusal hükümete karşı sorumludur. Brezilya, Hindistan ve Almanya gibi federal ülkelerde cezaevleri federal ve eyalet cezaevleri olarak farklı teşkilatlanabilmektedir. Eyalet ceza infaz kurumları eyalet ya da bölge hükümetinin ilgili bakanlığına bağlıdır. A.B.D. ve Kanada gibi kimi ülkelerde ise bu iki yaklaşımın karması olan bir yaklaşım uygulanır. Tek Adalet Bakanlığı'nın bulunduğu ülkelerde tüm cezaevlerinin bu bakanlığa bağlı işletilmesi gittikçe yaygınlaşan bir uygulamadır (Coyle, 2002: 64).

Burada yerleşik ve köklü bir ceza infaz sistemi olan A.B.D., İngiltere, Fransa, İtalya ve Hollanda'nın ceza infaz sistemi ve kapalı cezaevlerinin güvenlik sistemi incelenmiştir.

a. A.B.D.

(1) İnfaz Sistemi

A.B.D.'nin devlet teşkilat yapısı eyalet sistemi üzerine kuruludur. Ülke çapında karar alma yetkisi federal hükümette olmakla birlikte, her eyalet, federal hükümete karşı sorumlu, eyalet vatandaşları tarafından seçilmiş bir vali ve eyalet meclisi tarafından yönetilir. Eyalet meclisi, eyalet çapında uygulanacak kanunları belirler ve eyalet yürütme organları bu kanunlara göre işlerini yapar. Silahlı kuvvetler dışında, her eyaletin tıpkı bağımsız devletler gibi her türlü yürütme ve icra organı vardır. Eyaletler de kendi içerisinde şehir ve ilçelere (county) ayrılır. Şehir ve ilçeler seçimle gelen belediye başkanları ve bir yönetici konseyi tarafından yönetilir. Şehirlerin güvenliği belediye başkanlarına bağlı polis teşkilatı tarafından sağlanmaktadır. Adalet Bakanlığına bağlı FBI ise, federal polis olup, birden fazla eyaleti veya ulusal güvenliği ilgilendiren durumlardan sorumludur. İlçe merkezlerinde güvenliği valiye karşı sorumlu olan *şerif* sağlamakta olup, ilçedeki tutukevleri ve gözaltı merkezleri *şerife* bağlıdır (BOP [web], 2005).

Hakimler halk tarafından 4 yıllığına, savcılar ise eyalet yönetim konseyleri tarafından atama şeklinde seçilmektedir. Yüksek mahkeme hakimleri ise federal devlet başkanı tarafından atanmaktadır. Ceza yargılama usulünde suçlar cürüm ve kabahatler olarak ikiye ayrılmıştır. Kabahatler, kabahat mahkemelerinde veya belediye mahkemelerinde, cürümler ise ağır ya da asliye ceza mahkemelerinde görülür. Ağır veya asliye ceza mahkemelerinde yargılananlar (federal suçlar dışında) suçu işledikleri ilçe tutukevine gönderilir. Mahkûmiyet kararı kesinleştikten sonra ise önce sınıflandırma cezaevine, bilahare konumuna uygun eyalet cezaevlerinden birine gönderilir. Federal suçlular ise federal mahkemelerde yargılanır ve

mahkeme süresince federal tutukevlerinde tutulur. Cezası kesinleşen federal hükümlüler federal cezaevlerine gönderilir (USDOJ [web], 2005).

A.B.D.'de üç çeşit cezaevi sistemi vardır. Birincisi Adalet Bakanlığına bağlı federal ceza infaz kurumlarıdır. Federal Cezaevleri Bürosu (Federal Bureau of Prisons) bu tür ceza infaz kurumlarının genel koordinasyon kuruluşudur. Federal suçlu olarak tanımlanan tutuklu ve hükümlüleri barındıran bu tür cezaevleri, her eyaletin nüfusuna göre bir veya birden fazla olacak şekilde tüm ülke genelinde bulunmaktadır. Eyaletlerde ise, eyaletlerin ıslah bakanlıklarına bağlı cezaevleri bulunmaktadır. Bunlar eyalet içerisinde bulunan, eyalet yasalarına karşı gelen suçluların bulunduğu cezaevleridir. Şehirlerde, belediye sınırları içerisinde bulunan cezaevleri mahalli belediye başkanına bağlı olup, polis teşkilatı tarafından yönetilmektedir. İlçelerde (county) de ihtiyaca göre şerife bağlı tutukevleri bulunur (BOP [web], 2005).

(2) Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının İç ve Dış Güvenliği

A.B.D.'de cezaevleri;

- Açık Cezaevleri (Minimum Security)
- Orta Güvenlikli Cezaevleri (Medium Security)
- Yüksek Güvenlikli Cezaevleri (Maximum Security)
- Çok Yüksek Güvenlikli Cezaevleri (Süper Maximum Security)

olmak üzere 4 değişik güvenlik derecesinde sınıflandırılmıştır (USDOJ [web], 2005).

Cezaevleri bina olarak çelik konstrüksiyon üzerine prefabrik olarak yapılmış özel alaşımlı briket tarzında taşlardan inşa edilmiş olup, binalar çoğunlukla iç ve dış yapısı güvenlik personeli olmazsa bile mahkûmların kaçmasına imkan vermeyecek şekilde dizayn edilmiştir. Çok yüksek güvenlikli cezaevlerinde mahkûmlara 8 ayrı kapıdan geçildikten sonra ulaşılabilir. Kapılar çelikten yapılmış olup bir kapı kapanmadan diğer kapı açılmamaktadır. Tutukevleri çok katlı modüler tiptir. Tutukevlerinde iç

güvenlik personeli mevcut olup, dış güvenlik personeli bulunmamaktadır. Dış güvenlik tamamen binanın dış yapısından kaynaklanan fiziki engellerle sağlanmaktadır. Cezaevlerinde iç ve dış güvenlik asgari sayıda infaz koruma personeli tarafından sağlanmakta, merkez kumanda sistemi ile cezaevlerinin her tarafı izlenmekte, kapılar merkezi kontrol ile açılmaktadır. Güvenlikte daha çok teknik ve elektronik sistemlerden yararlanılmaktadır. Dış güvenlik cezaevi dışına yapılan çift sıra alarmlı (harekete ve ısıya duyarlı sensörlü) fens telleri ve 6 yerde bulunan gözetleme kulesindeki silahlı infaz koruma memurlarınca sağlanmaktadır. Kulelerden fens telleri ve tel üstüvanelerin (spiral dikenli tel yumakları) bulunduğu bölgeler ile kurum binaları arasındaki bölgeler gözetlenebilmektedir (J.Gn. K.İği CTE A.B.D. Gezi Raporu, 2001¹²).

A.B.D.'de eyaletler özel güvenlik şirketleriyle anlaşarak cezaevlerinde farklı güvenlik sistemleri kullanabilmektedir. Bazı eyaletlerin cezaevlerinde, cezaevi içerisine giriş çıkış yapan araçlardaki kalp atışını belirleyen cihazlar mevcuttur¹³.

Dış Koruma; silahlı olan 6 kişi ve araçla cezaevinin etrafından dolaşan silahlı 2 personel olmak üzere 8 infaz koruma memuru tarafından sağlanmaktadır. Bu personel 5 hafta silahlı eğitim almakta, ayrıca yılda 40 saat hizmet içi eğitim almaktadır. Her cezaevinde bir silah atış poligonu bulunmakta ve burada cezaevinin silahlı personeli tarafından silah atış talimleri yapılmaktadır. Cezaevi içerisindeki oda kapıları devamlı kapalı tutulmakta, kapılar kontrol merkezinden uzaktan kumanda ile açılmaktadır. Ara kapıların biri kapanmadan diğeri açılmamaktadır. Odaların içi izlenmemekte, sadece ortak alanlar ile intihar riski olanların odaları izlenmektedir (J.Gn. K.İği CTE A.B.D. Gezi Raporu, 2001).

Çok yüksek güvenliikli cezaevlerinde, tehlikeli suçlular ile cezaevi uygulamalarına ve eğitim faaliyetlerine karşı koyanlar bulunmaktadır. Mahkûmlar, giriş çıkışları tek bir merkezden kontrol edilen tek kişilik

¹² Gezide Indiana ve Ohia eyaletlerindeki cezaevleri gezilmiştir.

¹³ Sistem A.B.D.'de geliştirilmiştir ve A.B.D. ve İngiltere'de sınır güvenliğı ve cezaevlerinde kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. www.geovox.com/avian.htm

hücrelerde kalmakta ve günün 23 saatini burada geçirmektedir. Buralarda bir gün disiplin cezası alıp kalanlardan, ömür boyu hapis cezası alanlara kadar geniş bir mahkûm yelpazesi bulunmaktadır. Süper yüksek güvenlikteki cezaevlerinde, mahkûmların günde bir saat açık havaya çıkma veya duş alma hakkı vardır. Elleri arkadan kelepçelenmek ve deri bir kemer ile kelepçeden tutulmak suretiyle duşa veya açık havaya götürülmektedirler. Bazı merkezlerde, tutukevleri mahkeme binaları ile aynı kompleks içinde olup, tutuklular iki bina arasındaki bir bağlantı koridorundan geçirilerek duruşma binasına götürülmekte ve tekrar odasına geri götürülmektedir. Böylece hem nakil giderlerinden büyük bir tasarruf sağlanmakta hem de güvenlik konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Tutukevlerinde dış koruma bulunmamakta, güvenlik tamamen binanın güvenlik yapısı ve kamera sistemi ile sağlanmaktadır. Kapıların bir çoğu açılma yerine yana doğru kayma şeklinde açılmaktadır (J.Gn. K.lığı CTE A.B.D. Gezi Raporu, 2001).

A.B.D.'nde ortalama bir mahkûmun devlete günlük maliyeti (personel giderleri dahil) 56 dolar olup, özel cezaevlerinde bu miktar 45 dolardır. Bir mahkûmun ortalama olarak devlete maliyetinin yıllık 18.000 dolar olduğunu göstermekte olup, A.B.D.'nde yıllık asgari ücret 18.000 dolardır. Maliyetleri azaltmak için özel cezaevlerinin faaliyete geçmesine izin verilmiştir. A.B.D.'nde de 44 adet özel sektör tarafından çalıştırılan cezaevi bulunmaktadır. Bu cezaevleri özel sektör tarafından kurulmakta ve donatılmakta, denetimi ise bakanlık müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Özel cezaevleriyle ilgili olarak, kâr amacı ön plana çıktığı için mahkûmların aşırı çalıştırılması ve tretman faaliyetlerine yeterince önem verilmemesi gibi bazı gözlemler edinilmiştir. Özel cezaevlerine genellikle tehlikeli mahkûmlar gönderilmemekte, cezası az olan mahkûmlar sevk edilmektedir (J.Gn. K.lığı CTE A.B.D. Gezi Raporu, 2001).

b. İngiltere

(1) İnfaz Sistemi

İngiltere’de Adalet Bakanlığı ve yazılı anayasa yoktur. İçtihatlarla oluşan “common law” vardır. Cezaevleri ile ilgili işlemleri ise İçişleri Bakanlığı (home office) düzenlemektedir.¹⁴ İngiltere’de jandarma teşkilatı yoktur. Milli polis teşkilatı da olmayıp, belediye başkanlıkları bünyesinde yerel polis teşkilatları mevcuttur (HMPS [web], 2005).

Cezaevleri ülke genelinde İçişleri bünyesinde oluşturulmuş Cezaevleri Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Bu genel müdürlüğe 13 bölge müdürlüğü bağlıdır. Ülkede 2001 yılında 143 cezaevi bulunmakta olup, bunların 134’ü devlet, 9’u özel cezaevi iken, 2003 yılında cezaevi mevcudu 138’e düşürülmüştür. Bunlardan 125’i devlet, 13’ü özel cezaevidir. Cezaevlerinde 2003 yılı nisan ayı itibariyle yaklaşık 73.000 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır (HMPS [web], 2005).

Cezaevi standartları Genel Müdürlükçe değil, bağımsız bir komisyon tarafından tespit edilmekte ancak Genel Müdürlük tarafından uygulanıp denetlenmektedir. Hâkim ve savcıların cezaevlerinde hiçbir görevi yoktur. Bağımsız komisyon üyeleri İçişleri Bakanlığınca seçilip atanmaktadır. Cezaevleri, genel müdürlük veya içişleri Bakanlığı ya da bağımsız seçilmiş heyet tarafından denetlenmektedir (HMPS [web], 2005).

İngiltere’deki cezaevleri tek kişilik oda sistemine dayanmaktadır. İntihar olaylarının çok fazla olması ve intihara yalnızlığın sebep olabileceği değerlendirilerek odaların iki veya daha fazla kişi olması için çalışmalar yapılmaktadır (HMPS [web], 2005).

¹⁴ Cezaevleri ile ilgili, tüm bilgiler İngiltere ve Galler’i kapsamaktadır. İskoçya ve Kuzey İrlanda’daki sistem ve bilgiler farklıdır.

İngiltere’de özel sektör tarafından işletilen cezaevleri bulunmaktadır. Ülkede cezaevleri 1990 yılından bu yana özel şirketler tarafından da işletilebilmektedir¹⁵. Fiziki güvenlik sistemleri olarak özel ve devlet cezaevleri arasında hiç bir farklılık yoktur. Özel cezaevleri, çalışanlarını kendileri işe alıp, kendileri eğitmektedir. Özel cezaevleri çalışanları, devlet cezaevleri çalışanlarından daha az ücret almaktadır. Özel cezaevlerinin mülkiyeti de işletmecilerin kendilerine aittir. Özel cezaevlerinde irtibat ve kontrol için sürekli bir resmi görevli bulunmaktadır. İngiltere de tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakillerinin yüzde doksanını da özel güvenlik şirketleri yapmaktadır (J.Gn.K.lığı CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003¹⁶).

Özelleştirmeden amaç, daha iyi, daha ucuz hizmet, rekabet ortamı oluşturmak ve sendikaların direncini kırmaktır. Özel bir cezaevinde yaklaşık 600 hükümlü, 260 çalışan vardır ve hizmetleri karşılığı özel bir cezaevine yıllık yaklaşık sekiz milyon paund ödenmektedir. Devlet cezaevinde, bir mahkûm için yılda 28.000 paund harcanırken, özel cezaevlerinde 13.000 paund harcanmaktadır. Özel sektörün yönettiği cezaevleri A kategorisi cezaevi olmayıp B, C ve D kategorisi cezaevlerinden teşekkül etmektedir. Eğer özel cezaevlerinde önlenemez boyutta bir olay meydana gelirse polis müdahale etmekte ve Bakanlar Kurulunca bu cezaevine bir devlet personeli cezaevi müdürü olarak atanabilmektedir (HMPS [web], 2005) .

(2) Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının İç ve Dış Güvenliği

Cezaevleri güvenlik durumuna göre dört kategoriye ayrılmaktadır. Tehlikeli suçlular; standart, tehlikeli ve çok tehlikeli olmak üzere üç tip risk değerlendirmesine tabi tutulur.

A kategori cezaevleri: Çok tehlikeli suçlular bulunmaktadır. Bu cezaevlerinde genelde terör suçluları, silahlı suç işleyenler, vatana ihanet

¹⁵ Halen ülke genelinde 11 özel cezaevi işletilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.hmprisonservice.gov.uk/prisoninformation/privateprison/>>

¹⁶ Gezi kapsamında Kraliyet Cezaevleri Genel Müdürlüğü, Securicor ve Group-4 özel cezaevi ve sevk nakil firmaları, İçişleri Bakanlığı müfettişlik barosu, Uluslararası Cezaevi Araştırmaları Merkezi, Newbold Kraliyet Cezaevi Görevlileri Eğitim Koleji, İçişleri Bakanlığı Bağımsız İzleme Kurulu, HM Prison Belmarsh, HM Prison Rye Hill, HM Prison Latchmere house, HM Prison Wandsworth gezilmiştir.

suçundan ceza alanlar bulunmaktadır. Mahkûmların hareketleri oldukça kısıtlıdır. Ülke genelinde 8 adet yüksek güvenlikli A kategori cezaevi bulunmaktadır.

B kategori cezaevleri: Tehlikeli suçlular kalmaktadır.

C kategori cezaevleri: Çevre duvarı ve tel örgü vardır. Güvenlik tedbirleri nispeten azdır. Firar etme ihtimali az olan mahkûmlar kalmaktadır.

D kategori cezaevi: Açık cezaevleri gibidir. Hükümlüler dışarıda çalışıp akşam dönebilirler. Güvenlik tedbirleri oldukça sınırlıdır (J.Gn.K.İği CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003).

Cezaevlerinin iç ve dış güvenliğini cezaevi yönetimi sağlamaktadır. Özel güvenlik teşkilatında çalışanlar da dahil hiçbir cezaevi görevlisi silah taşımamaktadır. Ancak tehlikeli suçluların bulunduğu hapishanelerde görevli personele silahlı eğitim de verilmektedir. İç ve dış güvenlik tamamen kamera, köpekli ve köpeksiz devriyelerle sağlanmaktadır. Ülke genelinde cezaevlerinde kullanılan köpeklerin eğitildiği bir de köpek eğitim merkezi vardır (HMPS [web], 2005).

Yüksek güvenlikli cezaevleri için genel müdürlükte özel bir teşkilatlanma vardır. Sekiz adet A kategorisi yüksek güvenlikli cezaevi bulunmaktadır. Yüksek güvenlikli cezaevleri bir ve iki kişilik odalardan müteşekkildir. Tutuklular ilk önce B kategorisi cezaevine alınmakta, ceza kesinleştikten sonra iyi hal durumuna bakılarak diğer kategori cezaevlerine gönderilmektedir (J.Gn.K.İği CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003).

Her hapishanede bir irtibat görevlisi polis memuru vardır. Bu personel olaylarda takviyeye gelen polis kuvvetlerine kılavuzluk yapar. Bir de cezaevi olayları polis memuru vardır. Cezaevlerinde sadece bu personel silah taşımaktadır. Aramalar kapsamında üç tip üst araması yapılmaktadır. Bunlar; elle, detaylı ve çıplak aramadır. Yüksek güvenlikli A kategorisi cezaevlerine giriş çıkışta müdür dahil istisnasız herkes, diğerlerinde ise, yalnızca şüpheli halinde şahıslar aranmaktadır. A kategorisi cezaevlerinde fiziki güvenlik sistemi; dış duvar, steril alan, ikinci iç duvar olmak üzere üç bölümdür. Bu alanların tamamı kamera sistemleri ile kontrol edilmektedir. Dikenli tellerle

çevrilmiş, steril alanda ses titreşimlerini algılayıcı lazer tarayıcılar mevcuttur. İçerisi ve dışarısı yirmi dört saat kontrol odasından kameralar ile kontrol edilmekte ve görüntüler kaydedilmektedir. Kayıtlar yirmi dört saat muhafaza edilmektedir. Fiziki güvenlik sistemi olarak yüksek risk taşıyan mahkûmların bulunduğu cezaevlerinde havalandırma alanları tamamen kapalıdır. Diğer tehlikeli suçlular için ayrılmış açık alanlarda da helikopter inişini engelleyici teller mevcuttur (J.Gn.K.İığı CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003).

Cezaevleri güvenlik grup şefliğı cezaevlerindeki güvenlik sisteminin işletilmesinden sorumludur. Güvenlik kuralları bir el kitabında toplanmıştır. Bağımsız bir kurul tarafından iki yılda bir gözden geçirilir. Cezaevleri bu kurallara uyumluluklarının puanlanması ile performans testine tabi tutulur. Başarısızlıkları halinde süre tanınır. Düzelmeyişi taktirde özelleştirilmelerine karar verilir. Özel cezaevi ise ruhsatları ellerinden alınır (HMPS [web], 2005).

A tipi cezaevlerinden sevkler cezaevi idaresince yapılmakta olup, aynı görevli, aynı kişinin sevkinde mümkün olduğunca, bir defadan fazla kullanılmamaktadır. Sevk ve nakillerde görevli özel güvenlik görevlileri Cezaevleri Genel Müdürlüğünün onayladığı altı haftalık eğitime tabi tutulmaktadır. Mahkeme ve hastaneye sevklerde 1990'lı yıllarda ortalama firar vakaları 300'ü bulurken yapılan reformlarla bu sayı 2003 yılında 5'e düşmüştür. Cezaevleri Genel Müdürlüğünün bütçeden pay ayrıldığı taktirde sevk ve nakillerle ilgili yeni projesi; sevkleri oldukça azaltacak tele-konferans şeklinde yürütülecek duruşmalarla, mahkûmların mahkemeye götürülmeden katılımlarını sağlamaktır (J.Gn.K.İığı CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003).

c. Fransa

(1) İnfaz Sistemi

Fransa'da ceza infaz teşkilatı, Türkiye ile pek çok konuda benzerlik göstermektedir. Cezaevleri Türkiye'deki gibi Adalet Bakanlığının alt birimi olan Cezaevleri Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Türkiye'dekine benzer

merkez ve taşra teşkilatlanması vardır. Genel müdürlüğe bağlı müfettişlik; merkez dışındaki servisleri denetlemek, kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasını gözlemlemek, soruşturmaları yürütmek ve tavsiyelerde bulunmakla görevlidir (Borricand [web], 2005).

Taşra teşkilatı; 9 bölge genel müdürlüğü, Ulusal Cezaevleri Hizmetleri Koleji, Ulusal Sağlık Enstitüsü, Fransız Denizaşırı Cezaevleri Servisi¹⁷, işyurtları servisi ile tüm ülkedeki cezaevi ve rehabilitasyon merkezlerinden oluşmaktadır (Borricand [web], 2005).

Ülke genelinde 185 adet cezaevi ve 100 cezaevi rehabilitasyon ve probasyon (denetimli serbestlik) servisi bulunmaktadır. 185 cezaevinin 117'si tutukevi, 26'sı normal cezaevi ve 6 tanesi bağımsız yüksek güvenlikli cezaevi 36 tanesi de açık cezaevidir. Normal cezaevlerinde de yüksek güvenlikli bölümler mevcuttur. Tutukevlerinde, bir yıldan az ceza alan hükümlüler ile cezasının son bir yılı kalan hükümlüler de kalmaktadır. Ayrıca 11 genel ve 12 bölgesel olmak üzere 23 topluma kazandırma merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde de uzun süreli hapis cezası alan hükümlüler kalmaktadır¹⁸ (Borricand, [web], 2005).

Probasyon merkezleri hem hükümlülerin topluma kazandırılmasını hem de cezasını toplum içerisinde çeken suçluların takibini gerçekleştirmekle görevlidir. 1999 yılında cezaevlerinin psiko-sosyal servisleri ile probasyon merkezleri birleştirilmiş ve SPIP adını almışlardır. Fransa'nın her şehrinde bir SPIP bulunmaktadır. Her cezaevinde de bulunduğu şehrin SPIP'sine bağlı bir büro bulunur. SPIP'ler cezaevlerine değil bölge müdürlüklerine bağlıdır (Öztosun ve Kurt, 2002).

¹⁷ Bu servis, Fransız kolonileri olan Yeni Kaledonya, Tahiti ve Fransız Guyanası'ndaki cezaevi faaliyetleriyle ilgilenir.

¹⁸ Fransız cezaevlerinde yabancı sayısı oldukça fazladır. 2000 yılı rakamlarına göre ülke genelinde cezaevlerinde bulunanların %21,4'ü yabancıdır (J.Gn.K.lığı CTE Fransa Gezi Raporu, 2003).

Fransa'da cezasını toplum içerisinde çeken, şartla salıverilen veya hapis dışında alternatif ceza uygulanan 150,000 kişi bulunmaktadır. Ayrıca cezaevlerinde bulunan toplam 53,000 tutuklu ve mahkûmun da psiko-sosyal hizmetleri cezaevlerinin bulundukları şehirdeki SPIP büroları tarafından sağlanmaktadır. SPIP'lerin; mahkeme kararından önce sanığın verdiği zararı ödeyip ödemediğini araştırma, dışarıda çalışan hükümlülerin veya çalışma cezası alanların işine gidip gitmediğini izleme, şartlı tahliye olanların durumlarını inceleme, yarı özgürlük veya diğer alternatif ceza alanların takibi ve infaz hakimlerine şartla tahliye önerisi sunma gibi pek çok görevi vardır (Öztosun ve Kurt, 2002).

Ceza infaz memurları göreve başlamadan önce 8 aylık bir eğitimden geçirilmektedir. Eğitim sonrasında yeniden sınava tabi tutulurlar ve başarılı olanlar (başarı ortalaması %75'dir) bir yıl süreyle aday memur statüsünde görev yaparlar. Bir yılı tamamlayan aday memurlar asaleten atanırlar. Meslek içi eğitimler cezaevlerinde verilir (Öztosun ve Kurt, 2002).

Fransız cezaevlerinin hemen tamamında atölye ve iş yurtları bulunmaktadır. Bu atölyelerden uçak parçaları üretenler bile vardır. Mahkûmların çalışması zorunlu olmamakla birlikte, mahkûmlar gönüllü olarak çalışmak istemektedirler zira, özel sektör tarafından işletilen iş yurtlarında çalışan mahkûmlara aylık 450 euro maaş verilmektedir. Fransa'da özel cezaevleri bulunmamaktadır. Bir mahkûmun devlete günlük maliyeti yaklaşık 450 eurodur. Cezaevleri Genel Müdürlüğünün yıllık bütçesi 1,253 milyon eurodur. Cezaevlerinde toplam 26.500 personel görev yapmaktadır (Borricand [web], 2005).

(2) Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının İç ve Dış Güvenliği

Fransa'da jandarma teşkilatı bulunmakla birlikte jandarmanın cezaevlerinde doğrudan bir sorumluluğu yoktur. İç ve dış güvenlik ceza infaz personeli tarafından sağlanır. Her cezaevindeki fiziki güvenlik tedbirleri birbirinden farklı olmakla birlikte, merkez kapalı cezaevleri ile karma tip

cezaevlerinde güvenlik tedbirleri diğerlerine göre daha yüksektir. İç ve dış güvenlik tamamen kamera sistemleri, köpekli ve köpeksiz devriyeler ile yaya ve motorlu devriyelerle sağlanmaktadır. Dış güvenlikte silahlı nöbetçiler de bulunmaktadır. İdare tarafından alınan güvenlik tedbirleri gereği, yüksek güvenlikli cezaevlerinde görevli personelin görev yerleri altı ayda bir değiştirilmektedir. Cezaevi içerisindeki bütün görevliler silahsızdır. Bu personelin silahlandırılması çok ender hallerde ve cezaevi müdürünün yetkisi ile gerçekleşmektedir. (J.Gn.K.lığı CTE Fransa Gezi Raporu, 2003).

Yüksek güvenlikli cezaevlerinde; terör suçluları, organize suçlular, firar edip yakalananlar veya teşebbüs edenler, uyuşturucu tacirleri ve diğer cezaevlerinden disiplin nedeniyle gönderilenler kalmaktadır (Öztosun ve Kurt, 2002).

Cezaevlerinde isyan, kargaşa vb. önemli bir olay meydana geldiğinde öncelikle cezaevi idaresi kendi imkanları ile durumu kontrol etmeye çalışır. Eğer müdahale yeterli olmazsa, cezaevinin bulunduğu sorumluluk bölgesindeki jandarma ya da polisten takviye kuvvet talebi yapılır. Çok önemli cezaevi isyan ve rehin alma olaylarında, jandarma bünyesinde oluşturulmuş "GSIGN" adı verilen özel müdahale birimleri de kullanılmaktadır (J.Gn.K.lığı CTE Fransa Gezi Raporu, 2003).

Sevk ve nakiller Adalet Bakanlığına bağlı cezaevi görevlilerinden oluşturulan özel görevlilerce yapılır. Jandarma teşkilatının cezaevi sevk ve nakillerinin planlaması ve icrasında (acil durumlarda yerel jandarma teşkilatın müdahale görevi dışında) herhangi özel bir görevi bulunmamaktadır. Devlet hastaneleri ile özel kliniklere sevklerde, cezaevi idaresi önceden sağlık kurumunu, yerel polis ya da jandarmayı yazılı olarak bilgilendirir ve sağlık kurumunda bu birimlerce, gerekli güvenlik önlemleri alınır (J.Gn.K.lığı CTE Fransa Gezi Raporu, 2003).

d. İtalya

(1) İnfaz Sistemi

İtalya'da cezaevleri Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Merkez teşkilatında beş daire başkanlığı ve bir personel yetiştirme enstitüsü bulunmaktadır. Daire başkanlıklarının dışında teftiş, basın ve halkla ilişkiler gibi 10 küçük birim de doğrudan genel müdürlüğe bağlı olarak hizmet etmektedir (Öztosun ve Kurt, 2002).

İtalya'da 1975 yılında büyük çaplı bir cezaevleri reformu başlatılmış, cezaevleri koğuş sisteminden hücre sistemine dönüştürülmüştür. 15 yıl süren bu reformdan önce infaz ve koruma memurları askeri personel (Carabinieri) iken 1990 yılından sonra, cezaevi görevleri, cezaevi polisi denilen yeni kurulmuş ayrı bir birime devredilmiştir¹⁹. İtalya'da beş çeşit polis vardır: jandarma, devlet polisi, mali polis, cezaevi polisi ve orman polisi. Ceza infaz ve koruma memurları yerine İtalya geneline yayılmış sekiz okuldan yetişen ve Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı hizmet eden cezaevi polisleri bulunmaktadır. Statü ve maaşları normal polislerle aynıdır (J.Gn.K.lığı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003).

Taşra teşkilatı 16 bölgeye bölünmüştür. Bölge müdürleri bölgelerindeki cezaevlerinin bütçe dahil her şeyinden sorumludur. Ülke genelinde 230 cezaevi ve 16 probasyon merkezi bulunmaktadır. Bir mahkûmun devlete günlük masrafı 125,4 eurodur. Açık cezaevlerinde mahkûmlar dışarıda çalışabilmektedir. Yarı özgürlük ve alternatif ceza sistemleri de uygulanmaktadır. Cezaevi işyurtları devlete aittir. Çalışan mahkûmlara asgari ücretin 2/3'ü verilir. Kâr payı verilmez. Günlük çalışma süresi 3-4 saattir. İtalya'da da yabancı tutuklu ve hükümlü oranı oldukça

¹⁹ Sevk ve nakil işlemlerini 1996 yılına kadar Carabinieri tarafından yürütülmeye devam etmiştir (Öztosun ve Kurt, 2002).

fazladır. Genel mevcudun %35'ini yabancılar oluşturmaktadır (Öztosun ve Kurt, 2002).

Cezaevi polisi 6 ay teorik 6 ay da pratik olmak üzere 12 ay meslek öncesi eğitime tabi tutulur. Beş rütbe vardır: gardiyan, üst gardiyan, asistan, baş asistan, ser baş gardiyan, müfettiş. Müfettişlik için yüksek okul mezunu olma şartı aranır ve temel eğitimleri 18 aydır. Meslek içi eğitimler cezaevlerinde olduğu gibi okullarda da verilmektedir (Öztosun ve Kurt, 2002).

Probasyon sistemine girebilmek için en az üç yıl cezaevinde kalmak gerekmektedir. Cezası üç yılı geçmeyenler mükerrer değilse doğrudan probasyona girmektedir. Alternatif ceza tedbirlerinde de probasyon merkezlerinin sorumlulukları vardır. Alternatif tedbirler şunlardır: probasyon sistemi, uyuşturucu kullanıcılarının tedavi probasyonu, yarı özgürlük, evde infaz ve aids hastaları ve 10 yaşından küçük çocuğu olanlar için ceza süresinin uzunluğuna bakılmaksızın öngörülen probasyondur. Tehlikeli suçlular yalnızca itirafçı olmaları durumunda probasyondan faydalanabilirler. Bütün İtalya'da 2001 yılı rakamlarına göre 21,000 kişi probasyon sistemindedir. Polis kontrol hususunda probasyon bürolarına yardımcı olmaktadır (Öztosun ve Kurt, 2002).

(2) Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının İç ve Dış Güvenliği

Tehlikeli hükümlü sınıflaması; mafya, terör suçluları, fidye için adam kaçıranlar ve uyuşturucu tacirleri ile cezaevlerindeki tutum ve davranışları tehlike yaratan hükümlüleri kapsamaktadır. Mafya lider ve üyeleri ile diğer tehlikeli suçlular duruşmalara tele konferans yoluyla bulundukları cezaevlerinden katılmaktadır. Bu tür suçlular yüksek güvenlikli cezaevlerinde özel yetiştirilmiş personelle korunmaktadır (J.Gn.K.lığı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003).

İtalya'da mafya, cezaevi yapılanmasını da etkilemiş ve güvenlik önlemlerinin şekillenmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Mafyanın cezaevi

personeline ulaşmasını engellemek için bir dizi farklı tedbirler alınmıştır. Yüksek güvenli cezaevlerinde çalışan personel özel olarak eğitilmektedir. Bu kimseler kendi memleketlerinde görev yapmazlar ve 8 ayda bir rotasyona tabi tutulurlar ayrıca kendi güvenlikleri için cezaevinde kalırlar. Bu tür memurların maaşları da normal cezaevi görevlilerinden 1000 euro daha fazladır²⁰ (J.Gn.K.lığı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003).

Yüksek güvenli ve en yüksek güvenli olmak üzere cezaevlerinde tehlikeli suçlular için özel bölümler oluşturulmuştur. Bu bölümlerde diğerlerinden farklı olarak hücreler daha fazla gözetlenir. En yüksek güvenli bölümlerde günde yalnızca iki saat havalandırmaya çıkılabilir. En yüksek güvenli bölümlerde iki haftada bir, yüksek güvenli bölümlerde haftada bir telefon hakkı vardır. En yüksek güvenli bölümlerde mahkûmlar kendileri telefon açamazlar yalnızca birinci dereceden yakınlarından gelen telefonlara cevap verebilirler. Aileler, en yüksek güvenli cezaevlerinde bulunan yakınları ile telefonla görüşmeyi yalnızca başka bir cezaevinden yapabilirler. Herhangi bir cezaevine telefon görüşmesi talebiyle başvuran ailelere kimlik tespiti yapıldıktan sonra telefonla görüşme izni verilir. Avukatlarla görüşmeler arada cam bulunan özel bölmelerden yapılmaktadır. Konuşmaların anlaşılabilmesi için yüksek sesle konuşulması gerekmektedir, bu sayede de görüşmeler dinlenebilmektedir (J.Gn.K.lığı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003).

Terör ve mafya suçluları İtalyan hukuk ve ceza sisteminde oldukça önemli yere sahiptir. Cezaevlerinin mafya bağlantılarından arındırmak oldukça sorun olmuştur. Mafya cezaevleriyle köklü bölgesel bağlantılara sahiptir. Bunun önüne geçmek için mafya üyeleri bulunduğu bölgeden farklı cezaevlerine gönderilmiştir. Örneğin Sicilya mafyası üyeleri ülkenin kuzey bölgesindeki cezaevlerine gönderilmiştir. Ancak bu durum Sicilya mafyasının kuzeye de açılmasından başka bir sonuç doğurmamıştır (J.Gn.K.lığı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003).

²⁰ İtalya'da sıradan bir cezaevindeki infaz koruma memuru 1500 euro maaş almaktadır (J.Gn.K. İtalya CTE Gezi Raporu, 2003).

e. Hollanda

(1) İnfaz Sistemi

Hollanda'da cezaevleri Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Cezaevlerinin iç ve dış güvenliği cezaevi personeline sağlanır. Ülke genelinde ceza infaz kurumları: VBA (uyuşturucu kullananların tedavi edildiği kurumlar), TBS (psikiyatrik bozukluğu bulunanların bulunduğu kurumlar), kadın ve çocuk ceza infaz kurumları ile normal ceza infaz kurumları olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır (Aranowitz [web], 1993).

Hollanda cezaevlerinde tutuklu, hükümlü ve diğer tedbirlerin uygulandığı kişilerin %30'u yabancılardan oluşur.²¹ Bunlar arasında en önemli payı Antilyalılar, Surinamlılar, Faslılar ve Türkler oluşturmaktadır (Nursal ve Doğru, 2003).

Ülke genelinde 20 adet cezaevi ve 32 adet diğer türden infaz kurumu bulunmaktadır. Cezaevleri; kapalı (içerilerinde yüksek güvenlikli bölümler bulunmaktadır), yarı açık (az güvenli) ve açık cezaevleri olarak sınıflandırılmaktadır. Ömür boyu hapis cezası alanlar azami 20 yıl hapis yatmaktadır. Altı aydan uzun cezalar uzun süreli hapis cezası olarak değerlendirilir. Şartlı tahliyeden faydalanmak için cezanın en az 2/3'ünün iyi halle geçmesi gerekmektedir. Bu süre sonunda şartsız tahliye de söz konusu olabilmektedir. Mahkûmiyetlerin son altı ayı elektronik izleme yöntemleriyle evde çekilebilmektedir (Nursal ve Doğru, 2003).

Bir mahkûmun devlete günlük maliyeti 100 eurodur. Cezaevlerinin toplam yıllık bütçesi 1,2 milyon eurodur. Mahkûmlar genel olarak tek kişilik hücrelerde kalmaktadır ancak artan rakamlar pek çok hücrenin iki kişilik olarak yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Hükümlüler için çalışmak zorunludur. Tutuklular da isterlerse çalışabilmektedir. Evli mahkûmlara

²¹ Aslında yabancılardan oranı %53'dür. Ancak bunlar içerisinde Hollanda vatandaşı olanlar da vardır. (Veriler 2003 yılı Haziran ayına aittir).

Çalışma creti verilmez bunun yerine ailelerine haftalık 20 euro verilir (Nursal ve Doğru, 2003).

Hapsetmeye alternatif cezalar Hollanda'da etkin bir biçimde kullanılmaktadır. Elektronik pranga yöntemi bunlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Cezası az olanlar ikamet ettikleri yerlerde elektronik prangalar vasıtasıyla cezalarını çekmektedir. Tutuklu ve mahkûmlar devlet hastanelerinde değil bu amaçla kurulmuş özel hastanelerde tedavi edilmektedir. Tüm tutuklu ve hükümlülerin haftada bir kez 10 dakika telefon hakkı vardır (Nursal ve Doğru, 2003).

Her cezaevi kendi personelini kendisi ilan vererek almaktadır. Meslek ncesi eğitim, eğitim merkezinde 6 haftalık bir kurs şeklinde verilmektedir. Kurs sonunda başarılı olanlar göreve başlamakta ve görev süresince yine çeşitli kurslara tabi tutulmaktadır. Personel eksikliği sıkıntısını gidermek için 230 kişilik mobil bir infaz koruma ekibi oluşturulmuştur. Bu ekip sürekli olarak 6 ay ile 1 yıl arası srelerde personel ihtiyaı olan cezaevlerinde görevlendirilir (Nursal ve Doğru, 2003).

Sevk ve nakiller özel şirketlerden kiralanan araçlarla Adalet Bakanlığı personeli tarafından yapılmaktadır. Cumhuriyet savcılarının cezaevleri üzerinde herhangi bir sorumluluk ve yetkisi bulunmamaktadır. Tutukevlerinde ve yüksek güvenlikli bölümlerde hücre sistemi uygulanmaktadır (Aranowitz [web], 1993).

TBS türü psikiyatrik sorunlu hükümlülerin tutulduğu infaz kurumlarının bazıları özel şirketler tarafından işletilmektedir. Uzun süreli hapis cezası alanlar önceden bildirmek koşuluyla ziyaretine gelen eşi veya kız arkadaşıyla cinsel ilişkiye girebilmektedir (Aranowitz [web], 1993).

Hollanda'da probasyon merkezlerinin tarihçesi 1820'li yıllara kadar uzanmaktadır. Probasyon merkezleri ülke çapında 19 bürodan oluşur. Vakıf gibi görev yapan probasyon merkezleri Adalet Bakanlığına bağlı değildir,

yöneticilerini ve çalışanlarını kendisi seçer. Ancak bütçesi Adalet Bakanlığı tarafından karşılanır. Hollanda dünyada en fazla sentetik hap ihraç eden ülke konumundadır ve uyuşturucu kullanımı ve ticareti ülkenin en büyük sorunları arasındadır. Genel suçlulara verilen hizmetler yanında uyuşturucu bağımlılarına verilen hizmetler ve evsizlere verilen hizmetler de probasyon merkezlerinin sorumlulukları arasındadır. Probasyon sisteminin yıllık bütçesi 120 milyon euro civarındadır (Aranowitz [web], 1993).

Probasyon merkezleri ve barolar polis tarafından yapılan her türlü göz altı işleminden haberdar edilir. Baro göz altına alınan kişinin durumunu inceler ve hukuki yardım gerekliyse derhal kendiliğinden devreye girer. Baro hukuki yardımda bulunduğu şüpheli kimse hakkında şahsi ve sosyal durum raporu hazırlar, suça ve çevreye ilişkin veriler toplar ve probasyon merkezine sunar. Probasyon merkezi sunulan rapora göre hakime kamu hizmetlerinde çalışma veya bir eğitime tabi tutulma gibi alternatif cezalar verilmesi hususunda teklifte bulunulabilir (Aranowitz [web], 1993).

(2) Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının İç ve Dış Güvenliği

Hollanda kapalı cezaevlerinde güvenlik sistemi genel hatlarıyla Türkiye'deki F tipi cezaevlerine benzemektedir. Cezaevlerinde tüm kapılar elektronik devre sistemiyle çalışmaktadır ve açılıp kapanmaları merkezi sistemden kontrol edilmektedir. Ayrıca tüm bölümler kameralarla izlenmektedir. Personel mevcudu güvenliğin sağlanması için mümkün olduğunca fazla tutulmaktadır.²² Personel kendi güvenliği ve iletişim için çağrı cihazı ve alarm kullanmaktadır (Nursal ve Doğru, 2003).

Cezaevlerinde özel dış güvenlik sorumluları yoktur. Binaların fiziki yapısı kendi dış güvenliğini sağlayacak şekilde projelendirilmiş, fiziki ve teknik engellerle donatılmış ve kaliteli malzemeden inşa edilmiştir. Bazı cezaevlerinin dışı orta çağ şatoları gibi geniş ve derin su kanallarıyla

²² 850 kapasiteli Amstel Cezaevinde 600'ü infaz koruma görevlisi olmak üzere 1000 personel görev yapmaktadır.

çevrilidir. Bazılarında İhata duvarı üzerine şehir merkezinde yer alan güvenlik görevlilerini ikaz edecek şekilde sensörlü teller döşenmiştir (Nursal ve Doğru, 2003).

Cezaevine gelen ziyaretçiler el detektörü ile aranır ve duyarlı geçitten geçirilir. Mahkûmlar ise ziyaretlerden sonra çıplak olarak detaylı aramadan geçirilmektedir. Tehlikeli suçluların ziyaretçileri araştırılır (Nursal ve Doğru, 2003).

5. TÜRKİYE’DE CEZAEVLERİ YAPILANMASI VE CEZAEVLERİNİN GÜVENLİĞİ

a. Türkiye’de Cezaevleri Teşkilatlanması

Türkiye’de cezaevleriyle ilgili tüm işlemler -dış koruması hariç- Adalet Bakanlığının cezaevlerinden sorumlu birimi olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerini yönetmek, denetlemek ve hesap işlerini izlemek, hükümlü ve tutukluların giydirilmesi, beslenmesi, yatırılması, eğitilmesi, çalıştırılması ve muhtaç durumda bulunanların tedavi giderlerinin karşılanması işleri, görevli personelin; atanmaları, yükselme, yer değiştirme, kadro, izin, istifa, emeklilik, dava ve disiplin gibi her türlü özlük işlemlerinin takibi, cezaevlerinde görevli bütün personelin hizmet öncesi, adaylık, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimlerini yaptırmak, gerektiğinde özlük işlemlerine ilişkin olarak Personel Genel Müdürlüğü, eğitim faaliyetleri yönünden Eğitim Dairesi Başkanlığı ile koordinasyonu sağlamak, cezaları infaz edilen hükümlülerin işe yerleştirilmeleri konusunda, infaz sonrası yardım müesseseleri ve diğer kurumlarla ilişkileri düzenlemek bu kurumun görevlerindendir (CTEGM [web], 2005).

Ceza infaz kurumları; disiplin ve asayişin sağlanması, kurallara uygun olarak yönetilmesi bakımından yerel Cumhuriyet Savcılıklarının gözetim ve denetimi altındadır. Cumhuriyet Savcısı, denetimde gördüğü

eksiklik ve aksaklıkların giderilmesini sağlamakla görevlidir (CDKSNHY, 3-3). Ancak Adalet Bakanlığının pek çok genelgesiyle cezaevleri üzerinde sorumluluk ve yetkileri arttırılan Cumhuriyet Savcıları zamanla cezaevlerinde müdürün üzerinde bir otorite olmuştur. Uygulamada, Cumhuriyet Savcıları bizzat veya görevlendirdikleri savcılar vasıtasıyla cezaevlerini bilfiil sevk ve idare eder durumdadır.

Ceza infaz kurumlarının yönetim esaslarını ve görevlilerin sorumlulukları, “Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine Dair Tüzük” ile düzenlenmiştir. Adı geçen tüzüğün 54, 55 ve 57. maddelerine göre, cezaevlerinde bir müdür ve gereğine göre bir ya da birkaç müdür yardımcısı bulunur. Müdür kurumun amiridir, kurumun bütün personeli üzerinde kanun, tüzük ve yönetmeliklerin gösterdiği şekilde gözetim ve denetim görevini yapar. Cezaevlerinde müdür ve yardımcılar yanında, yönetim ve disiplin kurulu bulunur. Yönetim kurulu, kurumun döner sermaye ile ilgili hususlarını, alım ve satım işlerini görürken; disiplin kurulu, hükümlülerin mükafatlandırılması, cezalandırılması veya haklarında tedbir alınması veya iyi hâl durumlarının tespiti işlerini yapar.

Uzun yıllardan beri Türkiye’de cezaevleri, F ve D tipi yeni cezaevleri hariç, koğuş sistemine göre inşa edilmiştir . Bu cezaevlerinde, kapasiteleri 20-60 kişi arasında değişen koğuşlar, her koğuşun kendi yemekhanesi ve tuvaleti ve müşterek havalandırma bahçeleri ile diğer kolaylık tesisleri bulunmaktadır. Cezaevlerinin inşası, çeşitli projeler uygulanarak yapılmaktadır. Bu projeler A, B, C, D, E, F, H, K, L, M ve eski tip projeler olup, A, B, C ve K tipi cezaevleri, ilçe tipi de denilen 20-150 mahkûm kapasiteli ve daha ziyade tutuklular ile kısa süreli hapis cezalarına çarptırılan hükümlülerin bulunduğu cezaevleridir. Cezaevlerinin özellikleri değişiklikler göstermektedir. Türkiye genelindeki ceza infaz kurumlarının model, kapasite ve toplam sayısı aşağıdaki Tablo-1’de gösterilmiştir (CTEGM [web], 2005).

Tablo-1: Cezaevlerinin Tiplerine Göre Dağılımı

S.NO	Tipi	Adedi	Proje Kapasitesi
1	A	40	24
2	A1	35	24
3	A2	20	40
4	A3	34	60
5	B	19	130
6	C	8	300
7	E	45	600
8	K1	109	42
9	K2	34	60
10	M	24	350
11	H	6	500
12	F	13	368
13	D	2	750
14	Tipsiz İl Cezaevleri	17	MUHTELİF
15	Tipsiz İlçe Cezaevleri	9	MUHTELİF
16	Kıralık Cezaevleri	3	MUHTELİF
17	Bağımsız Müdürlükleri Olan Açık Cezaevleri	20	MUHTELİF
18	Kapalı Cezaevi Müdürlüğüne Bağlı Açık Cezaevleri	25	MUHTELİF
19	Çocuk İslahevleri	3	MUHTELİF
20	Kadın Açık Cezaevi	1	MUHTELİF
21	Kadın Tutukevi	1	MUHTELİF
22	Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	5	MUHTELİF
	TOPLAM	446	

A, B, C ve K Tipi Cezaevleri: İlçe tipi de denilen 20-150 mahkûm kapasiteli koğuş esasına göre inşa edilmiş ve daha ziyade tutuklular ile kısa süreli hapis cezalarına çarptırılan hükümlülerin bulunduğu cezaevleridir. 24-60 kişilik kapasitelerle küçük ilçe tipi cezaevleridir. Denetim ve iaşeleri zordur. Standart güvenlik sistemlerinin yetersiz olması, kontrol ve denetim eksikliği gibi nedenlerle sık sık firar olayları gerçekleşebilmektedir. Yeni reform faaliyetleri çerçevesinde önemli bir bölümü kapatılmıştır²³ ve bölge cezaevlerinin inşasının tamamlanmasıyla birlikte tamamının kapatılması planlanmaktadır (CTEGM [web], 2005).

²³ 2004 yılında infaz reformu çerçevesinde 64 adet küçük ilçe tipi cezaevi kapatılmıştır (CTEGM [web], 2005)

Muhtelif Tip İl ve İlçe Cezaevleri: Kapasiteleri 20 ila 500²⁴ arasında değişen, belirli bir cezaevi modeline göre inşa edilmemiş, koğuş esasına dayalı, bireysel ve toplu iyileştirme ve eğitim uygulanan, revir (illerde ki bazı büyük cezaevlerinde vardır), müstakil mutfak, bulaşık hane, çamaşırhane, soğuk hava deposu, mescit, berber, özel ziyaretçi yeri, hamam ve iş atölyeleri , özel ziyaretçi yeri, kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı bölümleri mevcut kapalı cezaevleridir (JMTT Ders Kitabı, 15-6).

D, E, F, H ve M tipi cezaevleri, 350-1000 mahkûm kapasiteli olup, tehlikeli tutuklular ile uzun süreli cezalara çarptırılan hükümlülerin konulduğu tamamı oda tipi olarak inşa edilmiş veya sonradan düzenlenmiş cezaevleridir.

E Tipi: Çoğu seksenli yıllarda, iki katlı bina olarak koğuş sistemine göre inşa edilmiştir ancak tamamı oda sistemine göre yeniden düzenlenmektedir. İnşalarında kullanılan malzemelerin normal konut inşasında kullanılan malzemelerden olması ve inşaat işlerinin sıradan müteahhitlere yaptırılması nedeni ile duvarların, tavanların, zeminin delinerek firar olayları ve teşebbüsleri bu tür cezaevlerinde sıkça yaşanmıştır. Kapasiteleri 600 kişiliktir. Önceki düzeninde 18 koğuş ve 18 havalandırma bahçesinden oluşur. Alt katlar yemekhane, üst katlar koğuş olarak kullanılmaktadır. Seksen kişilik müşahede bölümü, tam teşkilatlı mutfak, bulaşık hane, soğuk hava deposu, çamaşır hane, berber hane, özel ziyaretçi yeri, mescit, konferans salonu, hamam, iş atölyeleri, kadın ve çocuk hükümlüler ile jandarma için ayrı birer bölümü mevcuttur (CTEGM [web], 2005).

H Tipi: İlki 1983 yılında İstanbul'da 500 kişi kapasiteli olarak inşa edilmiş kapalı cezaevleridir. Oda sistemi üzerine inşa edilmiş olup, 2 bloktan oluşan cezaevi 2 katlıdır. 120 adet tek kişilik, 120 adet 3 kişilik oda olmak üzere toplam 480 kapasitelidir. Müstakil yemekhane, mutfak, bulaşık hane, soğuk hava deposu, ziyaret mahalli, mescit, konferans salonu, revir, hamam,

²⁴ İmralı Cezaevi de içerisinde tek mahkum bulunmakla birlikte bu sınıfa girmektedir.

amaşırhane ve berber ile jandarma için ayrı bir bölümü mevcuttur (CTEGM [web], 2005).

M Tipi: Koğuş sistemi üzerine kurulmuş olan cezaevi 12 koğuş ve 6 hücreden oluşmaktadır. Her koğuşun havalandırma bahçesi olup, st katlar yatakhane, alt katlar yemekhane olarak kullanılmaktadır. Kurumda mutfak, bulaşık hane, soğuk hava deposu, ziyaret mahalli, mescit, konferans salonu, hamam, amaşırhane, berber, revir ve iş atölyeleri mevcuttur. Bazılarında kadın ve ocuk hükümlüler için ayrı bölümleri bulunmaktadır (CTEGM [web], 2005).

F Tipi : İlk olarak 2001 yılında faaliyete geçmiő, 50.000 m² alan üzerine kurulu, tehlikeli tutuklu ve hükümlülerin, özellikle terör suçundan mahkûm olan siyasi suçlular ve çıkar amaçlı suç rgt mensuplarının, koğuş sistemi ile ıslah edilmelerinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bir ve üç kişilik oda sistemine göre inşa edilmiş, yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarıdır. Üç kişilik 103 adet ve tek kişilik 59 adet oda ile toplam 368 kiőisi kapasitelidir. Güvenlik sistemi olarak; üç kişilik odaların st katları hariç her bölümü kapsayan kameralı gözetleme sistemleri, bloklar arasında geçişleri sağlayan kapıların tek merkezden otomatik açılması, el izine duyarlı kimlik ve geçiş kontrolü, fiziki güvenlik sistemleri (sensörlü tel çitler, yüksek ihata duvarları, nöbet kuleleri ve kuvvetli evre aydınlatması) ile sağlanmaktadır (CTEGM [web], 2005).

D Tipi: İlk olarak 2002 yılında Diyarbakır'da 750 mahkûm kapasiteli olarak uluslararası normlara uygun olarak inşa edilmiş, içerisi ve dışarısı optik ve elektronik kontrol ve gözetleme sistemleri ile donatılmış yüksek güvenlikli cezaevleridir. F tipi cezaevleriyle aynı güvenlik sistemleriyle donatılmıőtır (CTEGM [web], 2005).

L Tipi: L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ceza infaz sistemindeki reformların parçası olarak 479 mahkûm kapasiteli, orta güvenlikli cezaevi modeli olarak geliőtirilmiş, henüz kullanımda olmamakla birlikte baőtta Silivri

olmak üzere, pek çok projesi onaylanmış ve inşa sürecinde bulunan cezaevleridir. Hemen hemen yüksek güvenlikli cezaevleri seviyesinde güvenlik öğeleri içeren L tipi cezaevleri; 3, 5 ve 7 kişilik oda sistemine göre inşa edilmiştir. Odalarda her tutuklu veya hükümlü için şahsına ait yatak ve dolabının bulunduğu ve anahtarının kendisinde bulunduğu bir hücre şahsi oda gibi) mevcuttur. Proje, Birleşmiş Milletler “Minimum Cezaevi Kuralları” ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi “Avrupa Cezaevi Kuralları” göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (Çelik, 2005).

b. Cezaevlerinin Dış Koruması ve Jandarmanın Cezaevlerindeki Sorumluluğu

Ceza infaz kurumu ve tutukevlerinin dış korumasına ilişkin görevler, 2803 S. J. Kanununun 7/b maddesi ve aynı sayılı yönetmeliğin 45/h maddesi gereğince mülki görevler kapsamı içerisindedir. Cezaevlerinin korunması, tutuklu ve hükümlülerin muhafaza ve emniyeti ile ilgili görev dağılımı, 17 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği ne dayanır (Madde 7/a). Bu görev 10 Haziran 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununda geçici bir görev olarak yer alırken bu yönetmeliğin beşinci bölümündeki 65. ile 79. maddeler arası Jandarmanın bu işleri nasıl yürüteceğini düzenlemektedir. Ayrıca yönetmeliğin 79. maddesi bu konuyla ilgili daha detaylı hususların çıkarılacak yönergede gösterileceğini belirtmektedir. Söz konusu yönerge JY.200-31 olarak bilinen “ Ceza İnfaz Kurumu ve Tutukevlerinin Dış koruması, Tutuklu ve Hükümlülerin Sevk ve Naklinde Muhafazasına İlişkin Yönerge” dir. Bu yönerge 27 Mart 2001 yılında güncellenerek tekrar düzenlenen JGY. 456-3 (A) “Cezaevlerinin Dış Koruması İle Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi” (CDKSNHY) olarak yeniden düzenlenmiştir. Halen uygulamaya esas yönerge budur.

Jandarma cezaevi birlik komutanları, cezaevlerinin dış koruması ile ilgili görevlerin yapılmasında, astlarının sevk ve idaresiyle disiplin faaliyetlerinin yürütülmesinden, kendi amirlerine karşı sorumlu olup, cezaevi

idaresi ile organik bir bağılılığı yoktur. Ancak cezaevleri ile ilgili hizmetin uygun bir şekilde yürütülmesi için, cezaevi idaresi ve adlî makamlarla Jandarma sıkı bir işbirliği halinde bulunur. Mülkî ve adlî makamlar kanun ve nizamlara uygun isteklerini, kendilerine karşı sorumlu olan jandarma komutanlıklarına yazılı olarak bildirirler. Dolayısıyla, Cezaevi Jandarma Bölüğü, Jandarma Sevk Bölüğü ve sorumluluğunda cezaevi bulunan İlçe J.K.lıkları ile cezaevi idaresi doğrudan yazışır (CDKSNHY, 2-4)

Cezaevinde, fiziki olarak iç yönetim ve dış koruma birliği sorumluluk alanlarının belirlenmesinde, normal olarak cezaevi binasının içinde kalan bölümleri iç yönetimin sorumluluğunda, cezaevi binasının dışında kalan bütün kapalı ve açık alanlar jandarma sorumluluğundadır. Açık cezaevlerinde dış koruma teşkil edilmediği için, jandarmanın açık cezaevlerinde görevi bulunmamaktadır.

Cezaevi jandarma koruma birlikleri;

- a. Cezaevi jandarma koruma tabur komutanlığı
- b. Cezaevi jandarma bölük komutanlığı
- c. Jandarma sevk bölük ve takım komutanlığı
- d. Özel tip cezaevi jandarma karakol komutanlığı
- e. Birinci sınıf cezaevi jandarma karakol komutanlığı
- f. İkinci sınıf jandarma karakol komutanlığı
- g. Üçüncü sınıf jandarma karakol komutanlığı
- h. Dördüncü sınıf jandarma karakol komutanlığı
- i. Beşinci sınıf jandarma karakol komutanlığı

şeklinde kurulur (CDKSNHY, 2-3).

Ülke genelinde Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluğunda korunan 421 adet kapalı ceza infaz kurumu ve tutukevi bulunmaktadır. Bu cezaevlerinden 135 adedi ;1'i Cezaevi J.Kor.Tb., 37'si Cezaevi J.Bl.K.lığı (7 adedi özel tip), 92'si J.Krk.K.lığı (4 adet özel tip, 25 birinci sınıf, 16 ikinci sınıf, 13 üçüncü sınıf, 13 dördüncü sınıf, 21 beşinci sınıf) seviyesinde birlik ile

korunmaktadır.Geri kalan 286 cezaevi ise, ilçe merkezlerinde bulunmakta olan küçük çapta cezaevleri olup, bunlar da ilçe J.K.lıkları kuruluşunda bulunan, Merkez J.Krk.K.lıklarının çıkarmış oldukları devriye ve nöbetçiler ile korunmaktadır (JMTT Ders Kitabı, 2003: 6-22) .

Jandarma dış koruma görevini yerine getirirken aktif ve pasif bazı önlemler almaktadır. Aktif önlemler; cezaevlerine giren çıkan herkesin hassas geçitten geçirilmesi ve gerekli görülenlerin aranması, cezaevi etrafına çıkarılan yaya ve köpekli devriyeler, gözetleme kulelerindeki ve gerekli görülen diğer yerlerdeki nöbetçiler ve önemli olaylara süratle müdahale için 24 saat hazır bekletilen hazır kıtalardır. Pasif önlemler olarak; bina ve tesisler ile firarlara karşı teşkil edilmiş engel sistemleri sürekli kontrol edilir. Arıza ve eksiklikler süratle giderilir. İsyan, saldırı, sabotaj, kaçırma, doğal afetlere karşı oluşturulan emniyet ve tahliye planlarının ihtiyaçlara göre güncellenmesi sağlanır. Çevre aydınlatmasının düzgün çalışıp çalışmadığı sürekli kontrol edilir. Nöbet yerleri, koruma birliği ve cezaevi iaresi arasında muhabere vasıtalarının sürekli çalışır vaziyette bulunması sağlanır. Nöbet sisteminin rutinleşmesinin önlenmesi için gerekli tedbirler alınır. Güvenlik ve idare personelinin sebebi belirsiz şekilde yaşam standartlarında ani değişiklik olması gibi durumlarda personelin tutum ve ilişkileri takip edilir. Mahalli yerlerde bulunan cezaevlerine yakın yerlerde oturanlar soruşturulur ve değişiklikler takip edilir. Cezaevlerine sürekli gelip giden (fırıncı, tüpçü, çöpçü, vs.) sivil kimselerin hareketleri ve değişiklikler takip edilir. Gerek idari gerekse de jandarma görevli tüm personelin birbirini tanıması sağlanır. Mahalli yerlerdeki cezaevlerine dışardan malzeme atılmasına engel olunur (JMTT Ders Kitabı, 2003: 6-25).

c.Türkiye’deki Kapalı Cezaevlerinin Güvenlik Sistemleri

Türkiye’de gelişmiş tüm ülke modellerinden farklı olarak cezaevlerinin iç ve dış güvenliği farklı kurumlar tarafından sağlanır. Türkiye’de cezaevlerinin iç güvenliği cezaevlerinin iç yönetimi ve infaz işleri dahil diğer tüm hizmetlerinden sorumlu Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri

Genel Müdürlüğü tarafından yürütülürken, dış güvenlik, sevk ve nakil hizmetleri, tutuklu ve hükümlülerin sağlık kurumlarındaki muhafazaları ve duruşma salonlarındaki emniyeti ise İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına yerine getirilmektedir.

Daha önceden bahsedildiği gibi Türkiye'deki kapalı cezaevlerinin modelleri standart tek bir projeye göre değildir. Bu nedenle burada yalnızca, yeni inşa edilen orta güvenli ve yüksek güvenli kapalı cezaevlerinde standart proje olarak benimsenen L tipi ve F tipi cezaevi modellerinin güvenlik sistemleri ele alınacaktır²⁵.

(1) Orta Güvenlikli L Tipi Kapalı Cezaevlerinin Güvenlik Sistemi

Esas itibarı ile yedi, dokuz veya on dört kişilik oda sistemi olarak projelendirilen cezaevi, odaları bünyesinde barındıran ve ortak yaşam alanları ve havalandırması olan ünitelerden meydana gelmektedir. L tipi kapalı cezaevi projesi oluşturulurken öncelikle, yeni inşa edilecek orta güvenli kapalı cezaevleri için çağdaş, uluslararası standartlara uygun ve muhkem bir proje oluşturmak amaçlanmıştır. Projede en çok üzerinde durulan husus olarak, koğuş sisteminden kaynaklanan güvenlik risklerini azaltırken topluma kazandırma için daha etkili yöntem olduğu kabul edilen ortak yaşama imkanını sürdürmek amaçlanmıştır. L tipi cezaevlerinde yalnızca adli suçlu tutuklu ve hükümlülerin bulundurulması planlanmaktadır (CTEGM [web], 2005).

(a) İç Güvenlik

L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu biri idare olmak üzere 6 bloktan oluşur. A, B, C, E ve F blokları hükümlü ve tutuklu, D Blok ise idare bloğudur. L Tipi cezaevleri orta güvenli infaz kurumları olması sebebiyle bloklar arası geçişler mümkündür.

²⁵ L ve F tipi cezaevlerinin iç ve dış güvenliğiyle ilgili olarak burada yer alan bilgilerden farklı bir kaynak gösterilmeyenler, Adalet Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan alınmıştır ve hizmete özel gizlilik dereceli bilgilerdir. İlgili kurumlardan izinsiz alıntı yapılması, kopyalanması ve çoğaltılması yasaktır.

Giriş-çıkışların üç ayrı kapıdan yapılıyor olması, güvenlik açısından bir risk oluşturuyor gibi gözükmeyle birlikte, alınan güvenlik önlemleri ile doğal afet yangın gibi durumlarda tahliye için avantaj sağlayacağı gibi rutin faaliyetlerde de tek bir kapıya yönelik olan sirkülasyon yükünü azaltmaktadır.

Merkez Kontrol Odası: Standart hizmetlerin (sayım, hastane, ziyaret, duruşma, tahliye, görüş vb.) kayıtlarının tutulduğu, personelin ve hükümlülerin idari blok ile hükümlü-tutuklu bloklarına geçişlerinin kontrolünün yapıldığı, tüm blok kontrol odalarıyla bağlantılı ve tüm sirkülasyonun organize edildiği merkezdir.

Blok Kontrol Odaları : Sadece ilgili bloğun işleyişinin takip ve kontrol edildiği, blok içi güvenlik kameralarının gönderdiği görüntülerin izlendiği ve elektrikli kapılarının açılıp kapanmasının kontrol edildiği merkezlerdir. Her blokta birer tane olmak üzere altı blok kontrol odası mevcuttur. Blok kontrol odaları , merkez kontrol odasına bağlı olarak görev yapar.

Göz Biometri Cihazı: Giriş-çıkışların kontrolü ve izinsiz girişleri engellemek üzere kullanılan elektronik güvenlik sistemidir. Cezaevine her türlü girişte, dış nizamiyede, arama ve kontroller yapıldıktan sonra giriş yapan herkes için göz tanıtım (sağ göz, kayıt alınamaması halinde sol göz) işlemi yapılır ve kişinin kimlik bilgileri alınarak oturduğu yerde bilgisayara bağlı bir kamerayla fotoğrafı çekilerek kayıt tamamlanır. Alınan göz tanıtımı ana bilgisayarda tanımlanır ve tamamı ana bilgisayara bağlı tüm blok giriş ve çıkışlarında bulunan boy turnikelerine aktarılır. Boy turnikeleri bu tanımlamaya göre çalışmaktadır. Personel bir defaya mahsus göz tanımlama, kimlik bilgileri ve fotoğraf kaydını yapar. Bu bilgiler kayıta tutulduğu için personel, üst ve eşya araması yapıldıktan sonra boy turnikelerinden geçebilmek için, önce adına düzenlenmiş barkotlu (proximity card) kimlik kartını okutur ve sonra da karttan alınan kimlik bilgileriyle eşleşmiş göz retina özelliklerini kontrol eden göz biyometri cihazından tanımlı gözünüzü taratır. Karttan alınan kimlik bilgileri ile cihazın okuduğu göz bilgileri birbirine uyuşuyorsa turnikeden geçilebilir. Tayin veya nakil olan personelin göz tanımlama bilgileri silinir.

Duyarlı Kapı ve X-Ray Cihazı: Binaya tüm giriş-çıkışlarda elektronik arama amaçlı kullanılan güvenlik sistemidir. Duyarlı kapı binanın 3 girişinde de bulunmaktadır. Kapı belli bir çalışma ayarına getirildikten sonra aranacak kişinin üzerindeki tüm metaller çıkartılmakta, sinyal kesilinceye kadar kişi kapıdan geçirilmektedir. Duyarlı kapının hemen yanında X-Ray cihazı bulunmaktadır. Bu cihaz cezaevine giren her türlü eşya ve erzakın x-ışınları ile detaylı olarak taranması ve içeriğinin görüntüsünü vermektedir. Sistem 2 ayrı monitöre bağlı olarak çalışmaktadır ve görüntülerin kayıtları tutulmaktadır. Monitörler eşyanın detay ve içeriğini gösterme amaçlı kullanılmakta, şüphe duyulan nesneler üzerinde detaylı gözlem yapılabilir. Şahıs aramalarında ayrıca el detektörü de kullanılmaktadır.

Sensörlü Tel Çit: Bina ihata duvarı ile bina arasında elektronik koruma amaçlı kullanılan 3 metre yüksekliğindeki tel çittir. Dışarıdan veya içeriden olabilecek herhangi bir temas veya baskı durumunda belli bir merkeze sinyal gönderir. Merkezde bu sinyaller elektronik olarak değerlendirilir, tel çitte sinyal veren bölge merkez odasından tespit edilebilir. Kameralar vasıtasıyla tel çitin tamamı gözlem altındadır. Sinyal verilmesine neden olan husus anında belirlenir ve gerekli müdahale yapılır.

Güvenlik Kameraları: Binanın iç ve dışının elektronik gözetlemesini yapma amacı taşıyan güvenlik sistemidir. İçeride ve dışarıda olmak üzere toplam 297 güvenlik kamerası kullanılmıştır. 91 adet kamera iç koridorlarda , 120 adet ünitelerin ortak yaşam alanlarında, 70 adet havalandırma avlusunda, 16 adet kamera da dış mekanlarda bulunmaktadır. Kayıtlar uzun süre saklanabilmektedir. Kameraların görüntüleri merkez kontrol odasından ve blok kontrol odalarından izlenmektedir.

Elektrikli Kapılar: Butonla açılan, bloklar arası geçişlerin mekanik kontrolünü ve kayıtlarını yapmak amacıyla kurulmuş kapılardır. Bu kapılar; bloklar arası gelişigüzel geçişler önlemek ve giriş çıkışların kayıtları sağlamak amacıyla sisteme eklenmiştir. Kontrolleri merkez ve blok kontrol odalarından yapılabilen bu kapılar, aynı zamanda olağanüstü durumlarda ve toplu hareketlerde giriş ve çıkışları engelleyebilecek fiziki yapıdadır. Kapıların

açılması veya açık kalması durumunda merkez kontrol odasına ışıklı ve sesli ikaz gönderilir.

(b) Dış Güvenlik

Dış güvenlik, jandarmaya aittir. Cezaevinin içerisinde bulunduğu komplekse göre yeterli miktarda jandarma personeli tarafından korunur. Jandarma, cezaevi idaresi ile koordineli olarak görevini yürütür, ceza infaz kurumunun içerisine girmez ve iç işlerine karışmaz. Ancak, olağanüstü durumlarda, aramalarda veya sayımlarda cezaevi idaresinin isteği üzerine içeri girer ve müdahalede bulunur (CDKSNHY, 4-3).

Gerekli ateşli silah ve teçhizatla donatılmış jandarma personeli, cezaevinden dışarı ve dışarıdan cezaevine gelebilecek her türlü baskın ve sabotaj ile firarları engeller. Ceza İnfaz Kurumu etrafında gerekli güvenliğin sağlanması için eğitilmiş köpeklerden de faydalanılır. Beş metre yüksekliğindeki, sağlam betondan inşa edilmiş ihata duvarı üzerinde 9 adet jandarma nöbet kulesi mevcuttur. Nöbetçiler silahlıdır ve 24 saat esasına göre nöbet tutulur. Kulelerde, nöbetçilerde iletişim için gerekli cihazlar (telsiz, telefon ve acil durumlar için düdük), dönerli projektörler mevcuttur. Ayrıca tüm cezaevi çevresi geceleri ışıklandırılır. İhata duvarı ile sensörlü tel çit arasındaki bölge güvenlik bölgesidir. Bu bölgede de ihtiyaca göre yer nöbetçileri veya devriye nöbetçileri bulunur. Ceza infaz kurumu etrafında da yaya ve araçlı devriye ekipleri oluşturulur. Bu ekipler dışarıdan içeriye veya içeriden dışarıya doğru kazılabilecek tüneller için çevre aramalarına katılır, şüpheli gördüğü yerleri rapor eder ve gerektiğinde müdahale ederler (CDKSNHY, 4-5).

Dış nizamıye ve cezaevi girişinde gerekli aramaları jandarma yapar ve kayıtlarını tutar. İçeriye girmesi yasak şahıslar ile yasak araç ve maddelerin girişine engel olur. Ceza infaz kurumundan dışarıya çıkarılan artık ve çöpler ile cezaevine giren ekmek, tüp ve diğer malzemelerin kontrolünü ve taşımayı yapan hükümlü ve tutuklular için emniyet tedbirleri jandarma tarafından alınır. Mahkeme, hastane veya adli tıp kurumuna sevk edilenler ve nakil gidecek hükümlü ve tutukluların teslim ve tesellüm belgeleri düzenlenir, listede belirtilen sıraya göre tutuklu ve hükümlüler üst aramaları

yapıldıktan sonra gerekli güvenlik önlemleri alınarak tek tek ring araçlarına alınır. Sevk ve nakil esnasında ve gittikleri hastane veya adliyedeki güvenlikleri de jandarmanın sorumluluğundadır (CDKSNHY, 5-3).

Ceza İnfaz Kurumunda periyodik olarak yapılan genel aramalara jandarma da nezaretçi olarak katılır. Ancak aramalara katılmaz yalnızca aramanın güvenliğini sağlar. Olağanüstü durumlarda olayın niteliği veya büyüklüğüne göre önlemler alır, müdahale eder ve açık görüşlerde emniyeti sağlar. Doğal afetlerde hükümlü-tutukluların daha önceden belirlenen toplanma yerlerine nakilleri ve isyanlarda belirlenen kurallar ve hareket planına göre müdahale edilmesi de öncelikle jandarmanın sorumluluğundadır (CDKSNHY, 4-10).

(2) Yüksek Güvenlikli F Tipi Cezaevlerinin Güvenlik Sistemi

Tehlikeli tutuklu ve hükümlülerin, özellikle terör suçundan mahkum olan siyasi suçluların, koğuş sistemi ile ıslah edilmelerinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, 1-3 kişilik oda sistemine dayalı “F” tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları projesi gerçekleştirilmiş olup, bu cezaevlerinden 6’sı (Sincan, Edirne, Tekirdağ, Kocaeli, İzmir, Bolu) 2001 yılında hizmete açılmıştır. İkinci grup olarak planlanan 5 cezaevi de (Sincan 2, Tekirdağ 2, Kocaeli ve İzmir 2 ve Adana) 2003 yılı ortalarında inşaatı bitirilerek hizmete açılmıştır. Ülke genelinde toplam 11 adet F tipi Cezaevi bulunmaktadır (CTEGM [web], 2005).

(a) İç Güvenlik

Bloklar ve İdare Binası: F Tipi yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları 50.000 m² alan üzerine kurulmuştur. Yalnızca erkek tutuklu ve hükümlüler bulunmakla birlikte projelerinde kadın tutuklu ve hükümlü hatta onların çocukları için bile bölümler bulunmaktadır. Üç kişilik (103 adet) ve tek kişilik (59 adet) oda ihtiva eden cezaevleri toplam 368 kişi kapasitelidir. Cezaevleri beş bloktan oluşur. Bu bloklardan bir tanesi idari blok diğer dört blok ise tutuklu ve hükümlülere tahsis olunan bloklardır. İdare bloğunda; hükümlü ve tutuklu kabul odaları, doktor odası, emanet eşya deposu,

jandarma odası, geçici müşahede odası, kadın ve erkek hastalar için ayrı birimleri bulunan 25'er kişi kapasiteli iki revir, doktor, diş hekimi, psikolog, sosyal çalışmacı odaları, laboratuvar ve hemşire odaları, kadın hükümlü ve tutukluların çocuklarına yönelik iki katlı özel donanımlı kreş, spor, toplantı, sosyo-kültürel faaliyet vb. çalışmalarda kullanılmak üzere çok amaçlı kapalı bir salon ile cezaevi bahçesinde açık hava spor sahası bulunmaktadır. Ayrıca mutfak, bulaşikhane ve erzakın saklanması amacıyla soğuk hava ve erzak depoları da bu bloktadır (CTEGM [web], 2005).

Oda ve Hücreler: Hükümlü ve tutuklulara ayrılmış tek kişilik odalar 10 m²'dir ve yan yana bulunan iki veya üç oda aynı havalandırma bahçesini kullanmaktadır. Havalandırma alanları 42-50 m² arasında değişmektedir. Üç kişilik odalar ise; 25 m² alt ve 25 m² üst olmak üzere toplam 50 m² olarak planlanmıştır. Bu bölüme ait havalandırma alanları da ortaktır ve 50 m² olarak düzenlenmiştir. Havalandırma alanlarının üstü açıktır (CTEGM [web], 2005).

Kontrol Odası: Cezaevi içerisinde her türlü sirkülasyonun kontrol edildiği, kamera görüntülerinin izlendiği, kapalı devre yayınların kontrol edildiği merkezlerdir. Elektrikli kapıların kontrolü de buralardan yapılır. Sağlam cam ve malzemenin kullanıldığı odalar her türlü darbeye dayanıklı olarak inşa edilmiştir.

Kamera sistemi: Mahkum ve tutukluların odaları dışında blokların içi, koridorlar, havalandırma avluları, bina duvarları ile ihata duvarı arasındaki bölümler, çatılar vs. hemen her yer yüksek çözünürlüklü sabit ve hareketli kameralarla gözetlenmekte ve kayıtları tutulmaktadır. Kameraların gönderdiği görüntüler kontrol odasında pek çok monitör (41 adet) vasıtasıyla izlenmektedir. Monitörler harekete duyarlıdır. Normalde hareket yokken küçük ekranlarda gözüken görüntüler hareket algılandığında büyük ekrana aktarılır. Monitörler 24 saat aralıksız, üç vardiya olarak çalışan görevliler tarafından izlenir, olağan dışı durumları derhal ilgililere bildirir. Ayrıca oda ve hücrelerde kapalı devre televizyon sistemi vardır. Cezaevi idaresinin uygun gördüğü yayınlar bu sayede hücre ve odalardan takip edilebilmektedir.

X -Ray ve Duyarlı kapı: Cezaevine giren herkes duyarlı kapıdan geçer ve içeriye giren her türlü eşya X-ray cihazından geçirilerek kontrol edilir. Duyarlı kapı her türlü metal eşyayı algılayacak hassasiyettedir. Ayrıca gerekli görülürse elle arama da yapılır. X-ray cihazı ise çanta poşet vs. gibi kapalı eşya ve paketlerin X-ışınları ile çekilen fotoğrafını gösterir, bu görüntüde paket veya çanta içerisindeki cisimler, yoğunluklarına göre farklı renklerde ve ana hatlarıyla belli olacak şekilde görünür. Gerek duyulursa detaylı arama yapılır.

El Biometri Cihazı: El biometri cihazı olarak tanımlanan “Handkey” insan elinin üç boyutlu şeklini kızıl ötesi ışık ve kamera kullanarak depolar ve kaydeder. Daha önceden eli tanımlanmış kişi cihaza kartını okuttuktan sonra elini koyarak boy turnikesinin kilidinin açılmasını sağlar. El biometri cihazına bağlı blok turnikelerinden yalnızca o blokta görevli bulunan personel giriş çıkış yapabilir.

Alarm sistemi: Herhangi bir olağan üstü durumda gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak için koridorların belirli noktalarında alarm butonları vardır. Kontrol odasından alarmin çalıştırıldığı buton tespit edilir ve gerekli önlemin alınması için ilgililer yönlendirilir.

Sensörlü tel: L tipi cezaeviyle aynı özelliklerde bir sistemdir.

Elektrikli Kapılar: İsyan, saldırı ve kaçma olaylarının bir bloktan diğerine geçişini engellemek üzere oluşturulan ve blokların giriş ve çıkışlarında bulunan iki kademeli oldukça sağlam elektrikli kapı sistemleridir. Kameralarla gözlenen kapılar kontrol odasından kontrol edilir. İki kademeli kapı arasında sınırlı bir alan bırakılmıştır. İlk kapı açılır, personel bu aradaki bölüme girince ilk kapı kapanır ve ancak bundan sonra ikinci kapı açılır.

(b) Dış Güvenlik

Dış güvenlik, en az bir jandarma cezaevi koruma bölüğü tarafından sağlanır. Cezaevi çevresinde, çıkış kapıları ihata duvarının iç

bölümünde olan 9 adet nöbet kulesi mevcuttur. Kulelerin dış cephesi tırmanmayı engelleyecek şekilde dıştan kaplanmıştır ve girişleri kilit sistemlidir. Kuleye çıkan nöbetçi arkasından çıkış kapısını kilitler. Blok çatılarının kenarları çıkışları engelleyecek şekilde tel üstüvanelerle takviye edilmiştir.

Cezaevlerinde nöbetçiler dışında acil olaylara müdahale için gece boyunca tam teçhizatlı bir hazır kıta bekletilir. F tipi cezaevlerinden hastanelere sevkli giden tutuklu ve hükümlülerin muayeneleri adli tıp sevkleri dışında jandarma nezaretinde yapılır. F tipi cezaevlerinin sevklerde kullandığı araçlar mümkün olduğunca yeni ve sağlam araçlardan seçilir. Diğer hususlar L tipi cezaevleriyle aynıdır.

d. İnfaz ve Koruma Memurlarının Eğitimi

Daha önceden bahsedildiği üzere cezaevlerinde çeşitli kadrolarda pek çok personel görev yapmaktadır. Bu bölümde cezaevlerinde güvenliği sağlamakla sorumlu olan infaz ve koruma memurlarının eğitimi hakkında bilgi verilmiştir.

(1) Göreve Başlama Koşulları ve Başlangıç Eğitimi

Türkiye’de infaz koruma memuru kadrolarına atanabilmek için; Türk vatandaşı olmak, en az lise veya dengi okul mezunu olmak, askerlik hizmetini fiilen tamamlamış olmak, 18 yaşını doldurmuş 30 yaşını bitirmemiş olmak, erkeklerde 170 cm., kadınlarda 160 cm.den kısa boylu olmamak, yapılacak güvenlik soruşturması olumlu sonuçlanmak, sağlık sorunu bulunmamak ve bunu raporla belgelemek, aşırı kilolu olmamak, kamu haklarından mahrum bulunmamak, taksirli suçlar dışında tecil edilmiş hükümler hariç olmak üzere, ağır hapis veya 6 aydan fazla hapis cezası almamış olmak gerekir (CTEGM [web], 2005).

Ülkemizde cezaevi personelinin eğitimi; Ankara ve İstanbul Personel Eğitim Merkezleri ile adlî yargı adalet komisyonlarınca yapılmaktadır. Ataması Bakanlıkça yapılan personel her yıl Ocak ayında bakanlık onayı ile yürürlüğe giren eğitim plânı kapsamında ve bu plânda belirtilen ilkeler ve eğitim programları doğrultusunda eğitim merkezlerinde; aday memurluk, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimi verilmektedir (Kamer [web], 2005).

Hizmet öncesi eğitim; uyum eğitimi, teorik eğitim ve uygulamalı eğitim olmak üzere üç aşamada eğitim merkezlerinde yapılmaktadır. Bu eğitim süresi Millî Eğitim Bakanlığına bağlı orta öğretim kurumları için belirlenen en az bir en çok iki öğretim yılı olup, bu süre Eğitim Kurulunca belirlenmektedir. Ayrıca her öğretim yılı iki dönem olup, eğitim ve öğretim takvimi Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün önerisi ile Eğitim Kurulunca belirlenmektedir. Hizmet öncesi eğitimde; Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Türkçe ve Dil Bilgisi, Genel Hukuk Bilgisi, İnsan Hakları, Adalet Teşkilâtı, Yönetim hukuku, Ceza, Ceza Usul ve İnfaz Hukuku, Kriminoloji, Toplumsal İlişkiler, Sosyal Hizmetler, Meslek Etiği, Bedensel ve Toplu Savunma Sporları dersleri ile yapılacak ihtiyaç analizleri sonucunda, Eğitim Kurulunca belirlenen diğer dersler okutulmaktadır (Kamer [web], 2005).

(2) Hizmet İçi Eğitim

Hizmet içi eğitim; personelin görev, yetki ve sorumlulukları konusunda bilgi ve becerilerini artırmak, hizmet alanındaki değişmelere intibaklarını sağlamak, daha üst görevlere hazırlanmasını sağlamak amacıyla, bağlı bulunan kurumun koordinasyonu ile düzenlenen mesleğe kabul edildikten sonra düzenlenen kurslardır. Hizmet içi eğitim kurslarında; Türkçe Dil Bilgisi ve Kompozisyon, Genel Hukuk Bilgisi (Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Medenî Hukuk, Medenî Usul Hukuku, İcra ve İflâs Hukuku, Tebligat Hukuku hakkında genel bilgiler), Cezaevi İdaresi, Cezaevi Güvenliği, Bakanlık ve Genel Müdürlük Teşkilâtı ve Devlet Memurları Kanunu, Ceza ve Ceza Usul Hukuku, İnfaz Hukuku, Kriminoloji, Psikoloji, İşletmecilik, Bedensel ve Toplu Savunma Sporları, İnsan Hakları ve Meslek Etiği konularında

dersler verilmektedir. Hizmet içi eğitim kursları, sınavlar hariç altmış saatten az olmamak kaydıyla, en fazla altı ay olarak düzenlenmektedir. Hizmet içi eğitimler, Ceza İnfaz Kurumları Personeli Eğitim Merkezlerinde verildiği gibi Bakanlık talimatıyla ilgili kurumlarda uzman eğitimcilerce de verilebilmektedir (Kamer [web], 2005).

Ceza infaz kurumu personelini yönetim, infaz hizmetleri, güvenlik, mevzuat ve insan kaynakları konularında geliştirmek, değişiklikler konusunda bilgilendirmek, eksikliklerinin tamamlanmasını sağlamak için dönem dönem meslek içi eğitimler de verilmektedir. Ceza infaz kurumunda görev yapan infaz ve koruma memurlarının eğitiminde; güvenlik ve gözetim görevlerinin yanında tutuklu ve hükümlülere yönelik iyileştirme çalışmalarını da yerine getirebilmesi amaçlanmaktadır. Ceza infaz kurumunda güvenlik konusunda zafiyet vermemek, tutuklu ve hükümlülerin meslek edinme ve iyileştirilmesini sağlayabilmek için personelin belirli bir deneyim ve bilgiye sahip olması gerekmektedir (Çelik, 2004: 20).

e. Dış Korumadan Sorumlu Jandarmaların Meslek İçi Eğitimleri

Cezaevlerinde görev yapan jandarma erbaş ve erlerin çoğunluğu bu iş için özel görevlendirilmiş, Kütahya ve Emirdağ Jandarma Er Eğitim Taburlarında acemi eğitimi alan kişilerdir. Bu erbaş ve erlerin eğitiminde normal acemi er eğitimine ek olarak, yaklaşık iki haftalık yaklaşık iki hafta süreli, branş eğitimi adıyla cezaevlerindeki görevlerine yönelik özel bir eğitim verilmektedir. Bu eğitimin müfredatında; ceza infaz kurumunun dış korumasının sağlanması, tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakillerinin yapılması, ceza ve tutukevlerinin aranması, ceza infaz kurumlarında meydana gelen isyan ve kargaşalara müdahale ve hareket tarzı ve bunların senaryolu eğitim kapsamında uygulamalı olarak tekrarı konuları yer almaktadır (Eğiticilerin Eğitimi Broşürü, 2005) ²⁶.

²⁶ İlgili Er Eğitim Tabur Komutanlığı Eğitim planlarından faydalanılarak derlenmiştir.

Cezaevlerinde görev yapmak üzere atanan jandarma rütbeli personeli de, aynı merkezlerde yılda dört dönem halinde düzenlenen 10 günlük cezaevi hizmetleri kursuna katılmaktadır. Bu kurs müfredatında kursiyerler; cezaevleri görevlerinin insan hakları boyutu, iletişim, personel psikolojisi, suçlu psikolojisi, mevzuat konuları, cezaevi yönetimiyle ilişkiler, savcılıkla ilişkiler, sevk ve nakillerin düzenlenmesi, dış güvenlik, firar emare ve önlemleri vb. konularda bazıları uygulamalı olacak şekilde farklı dersler almaktadır. Bu kursa iştirak edemeyen personel İl Jandarma Komutanlıklarının koordinasyonunda, bu kursu görüp eğiticilik yapabilir belgesi alan personel tarafından benzer konuların işlendiği daha kısa süreli hızlandırılmış bir kursa tabi tutulur (Eğiticilerin Eğitimi Broşürü, 2005).

6. CEZAEVLERİNDEN FİRARLAR

Firar, kelime anlamı olarak “kaçma, kurtulma” demektir (TDK [web]). Cezaevlerindeki isyan, adam öldürme, yaralama, firar gibi olaylar toplum güvenliğini doğrudan ilgilendirir. Cezaevleri mensubu bulundukları toplumun aynasıdır. İstatistikler incelendiğinde, toplumsal olaylarla cezaevindeki olaylar arasında paralellik görülmektedir (Sevimli, 2000:26).

a. Firar ve Suç Teorileri

Cezaevinden firar suçu pek çok sebeple ve teknikle işlenebilecek bir suçtur. Aslında kriminolojik açıdan incelenecek olursa sapmış bir davranış olarak nitelenmesi güçtür. Çünkü kapalı tutulan herkeste serbest kalma ve özgür olma isteği insanın doğası gereği kendiliğinden ortaya çıkar. Hiç kimse moral ve kültürel değerler dışında -suçlu olsa bile- isteyerek bir yerde kapalı tutulmak istemez. Zaten cezalandırılan kişinin hapse girip girmeme konusunda isteğinin önemi de yoktur.

Suç ve yasa kavramlarının ortaya çıkışlarını açıklamak üzere oluşturulmuş pek çok teori vardır. Bunlardan bazıları suçu bireysel, fizyolojik

veya psikolojik nedenlere bağlarken, kimileri de suçun ortaya çıkışında toplumsal ilişkilerin ve çevrenin önemini vurgular. Çatışma teorisi de, suç olgusunu açıklamada temel motif olarak, sosyal ve ekonomik güç sahibi kişi ve grupların kendi çıkarlarına uygun olarak, başkalarının davranışlarını belirleme ve kontrol etme çabasına vurgu yapar. Güç, toplum içerisinde her bireye eşit olarak dağıtılmamıştır. Gücün eşit olmayan dağılımı ise çatışmayı yaratır. Güç, ona sahip olanların kendi kişisel çıkarlarını korumak ve halkın düşüncelerini kendi çıkarlarına uygun olarak şekillendirmek için kullanılır. Çatışma teorisine göre suç kavramı güçlüler tarafından tanımlanmıştır. Yani, aslında suç diye objektif bir olgudan bahsetmek mümkün değildir. Suç veya sapma olarak kabul edilen davranışlar, yasal da olsa kültürel de olsa, güçlülerin, çıkarlarını korumaya yönelik topluma dayattıkları ve benimsettirdikleri direktiflerin sonucunda ortaya çıkmıştır. (Siegel, 1989'dan aktaran İçli, 2004: 135).

Çatışma teorisinden hareketle güçlüler sapmış olarak niteledikleri davranışta bulunanı cezalandırırlar. Cezaevlerinden firar suçu bu bağlamda değerlendirilecek olursa, suç olarak adlandırılması tamamen hukuki temele dayalıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere normal koşullarda hiç kimse, bir yerde kapalı tutulmak istemez. Kaçma çabası bu durumda doğal kabul edilebilir. Ancak cezaevlerinden firar, pek çok ülke ceza kanunlarında olduğu gibi, Türkiye'de de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 292 ve 293'ncü maddesinde suç olarak düzenlenmiştir. Sebebi ne olursa olsun bu yönüyle firar bir suçtur ancak çatışma teorisine göre suni bir suçtur.

Bandura'ya göre (Reid, 1997: 188), sosyal öğrenme açısından, psikolojik veya biyolojik faktörler kişiyi suç içeren faaliyete eğilimli yapabilirler. Fakat kişinin suç eğilimini aktif hale getiren çevre faktörleridir. Zaten cezaevine girerek suç işleme potansiyeline sahip olduğunu gösteren kişi bazı çevresel etkilerin tetiklemesiyle başka suçlar da işleyebilir. Örneğin, cezaevine kapatılan bir kimseye, cezaevi içerisinde kendisiyle birlikte bulunan diğer mahkûmlardan gelen tehditler, taciz veya tecavüz teşebbüsleri bu kimseyi cezaevinden kaçma çabası içerisinde sokabilir. Veya, dışarıdaki

yakın çevresinde meydana gelen değişiklikler örneğin eşi veya çocuklarının büyük bir risk altında bulunduğu bir durumda kişi bir suç olarak kabul edilen firar suçunu işlemeye yönelebilir.

Sutherland'ın sosyal öğrenme teorisine göre, suçlu faaliyetler yaşam durumlarına cevap olarak öğrenilir ve mutlaka anormal veya ahlaki yönden olgunlaşmamış cevapları temsil etmezler (Siegel, 1989'dan aktaran İçli, 2004: 113). Bir yere kapatılma kişileri dolaylı bazı yollardan suça veya bazı suçların mağdurluğuna itebilir. Bazen kişiler cezaevi yaşamının neden olduğu depresyon ve kısıtlanma sonucu hayal kırıklığı ile kendilerini suç işledikleri için haklı görebilirler. İhtiyaçları olan şeyleri temin edememeleri, kalabalık yaşam koşulları onları suçlu davranışlara yöneltebilir. Firar suçu da bu hususlarda değerlendirilecek olursa, tutuklu veya hükümlünün yaşam durumu ve ihtiyaçlarına cevap olarak seçtiği bir davranış biçimi olarak ele alınabilir.

Suçlu davranışın öğrenildiğini kabul eden görüşe göre, suçluların yasaları ihlal etme yollarını öğrendikleri yerlerden biri de hapishanelerdir. Ceza ve tutukluları deneyimsiz suçluların beceri sahibi ve tecrübeli suçlularla günlük temasa girdikleri, konuşmaların genelde suç konularında odaklandığı, suç tekniklerinin deneyimli suçlulardan daha az bilgili olanlara aktarılabilme olanağı sağlayabilen mekanlardır (Soyaslan, 1998: 114). Firar teknikleri de cezaevi ortamında diğer mahkûmlardan öğrenilebilmekte veya işbirliğine gidilerek toplu firarlar gerçekleştirilebilmektedir.

b. Firar Olaylarının Önemi

Türkiye'de 1997-2003 yılları arasında cezaevlerinden 1036 firar meydana gelmiştir. Bu firarların büyük kısmı açık cezaevlerinden çalışırken veya izinden dönmek şeklinde gerçekleşmişse de kapalı cezaevlerinden firarlar da (155 vaka) küçümsenmeyecek boyutlardadır. Son olarak inşa edilen ve güvenlik teknolojilerinin en son cihaz ve sistemleriyle donatılan F tipi cezaevlerinden dahi firar gerçekleştirilmiştir (Taşkın ve Zengin, 2004: 78).

Firar olayları, cezaevlerinin kamuoyu gündemine gelmesinde en büyük pay sahibi olaylardır. Cezaevlerinin güvenliği denilince, tutuklu ve mahkumların birbirlerine veya görevlilere zarar vermemesinin sağlanması, cezaevlerinin dışarıdan gelebilecek sabotajlara karşı hazırlıklı olması ve büyük oranda firarların önlenmesi akla gelmektedir. İhata duvarları, nöbet kuleleri, parmaklıklar, kilitler, kamera sistemleri vs. hep firarların önlenmesi için cezaevleri güvenlik sistemine dahil edilen unsurlardır. Bu nedenle, bir cezaevinin ne kadar güvenli bir yer olduğu o cezaevinden gerçekleşen firarları sayısına bağlıdır.

c. Firar Suçunun Hukuki Boyutu

(1) Firar Edenler İçin Hukuki Boyutu

Hükümlü, tutuklu veya gözaltındakiler için değerlendirildiğinde firar etmenin, suç teşkil edip etmeyeceği konusu muallakta bir konudur. Hemen her insan için, kapalı tutulduğu ortamdan ve onu sınırlayan baskın güçten kaçıp kurtulmak isteği olağandır. Öyle ki, bazı insanlarda kapalı yerlerde tutulmak fobi olarak ortaya çıkmakta, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Bu sebeplerle, bazı ülkelerde, herkesin sahip olduğu özgür olma iç güdüsünün varlığı, resmen kabul edilerek firar teşebbüsleri veya firarlar mahkûm ve tutuklular için bir suç olma statüsünden ayrılmıştır²⁷. Benzer nedenlerle, Türkiye’de de kanun koyucu, görevlilere kıyasla hükümlü ve tutuklular için öngörülen cezaları, daha düşük tutmuştur.

Cezaevlerinden firar suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda “Hükümlü veya Tutuklunun Kaçması” şeklinde düzenlenmiştir.

TCK Md. 292, 293. “Tutukevinden ceza infaz kurumundan veya gözetimi altında bulunduğu görevlinin elinden kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Firar, cebir veya tehdit kullanılarak işlenmişse, ceza sınırları bir yıldan üç yıla kadar artırılır, silahlı veya toplu işlenmesi

²⁷ Meksika’da cezaevlerinden kaçmanın hükümlü ve tutuklular için bir cezası yoktur. (Detaylı bilgi için bkz Mary Jordan ve Kevin Sullivan. "In Mexico, Fleeing Prison Is No Crime" Washington Post, 17.10.2002, http://flatrock.org.nz/topics/prisons/justice_for_all.htm).

durumunda ise ceza aralığı iki kat artırılır. Firar esnasında devlet malına zarar verme, adam yaralama veya öldürme gibi suçların cezası firar suçuna verilen cezadan bağımsız ele alınır ve bu suçlar için de ek cezalar öngörülür. Bu hükümler yalnızca ceza infaz kurumundaki tutuklu ve hükümlüler için değil, cezaevi dışında çalıştırılanlar ve hapis cezası adli para cezasına çevrilenler için de geçerlidir. Ayrıca kısa süreli infaz cezalarına alternatif uygulanan geceleri veya hafta sonları ceza çekme gibi seçenekli yaptırımların gereklerine uymayanlar için bir aydan iki aya kadar hapis cezasına hükmolunur ve önceki cezasından geriye kalan ceza da bu cezaya eklenir. Kaçtıktan sonra kendiliğinden teslim olan tutuklu hükümlü veya gözaltından kaçanlar için teslim olana kadar geçen süreye göre verilecek ceza, altıda birden altıda beşe kadar indirilir. Altı aydan sonra teslim olanlar için ceza indirimi yoktur.

(2) Görevliler İçin Hukuki Boyutu

Kanunun, firar olayının sorumlusu veya ihmali bulunan görevliler için öngördüğü cezalar, firar edenler için öngördüğünden çok daha fazladır.

TCK Md. 294. “Gözaltındaki kimselerin, tutuklu veya hükümlülerin kaçmasını sağlayan görevli bir yıldan üç yıla kadar cezalandırılır. Hükümlünün çekilecek olan hapis cezasına göre öngörülen ceza aralığı 2 yıl ile 5 yıl sınırlarında olacak şekilde artırılır. Hükümlü müebbet hapis cezasına mahkûm edilmişse ceza süresi 5 yıl ile 8 yıl arası, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmsa 8 ila 12 yıl arası olacak şekilde ceza artırılır. Ayrıca verilecek ceza; suçun cebir ve şiddet kullanılarak işlenmesi durumunda 1/3, kaçması sağlanan kişi sayısının birden fazla olması durumunda 1/3’ü ile 1 katı arasında, görevli kişinin gözaltı, sevk veya nakil ile görevli olması durumunda 1/3 oranında artırılır. Kaçak ile görevli arasında üstsoy, altsoy, eş veya kardeşlik durumu varsa ceza 1/3 oranında indirilir. Suç işlenirken meydana gelen, devlet malına zarar, yaralama ve öldürme gibi suçlar ayrıca değerlendirilirken, görevlinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranması sonucu firar gerçekleşirse, görevli 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

TCK Md. 295. “Sorumluluğu altındaki hükümlü, tutuklu veya gözaltındaki kimsenin geçici bir süreyle uzaklaşmasına izin veren görevli görevi ihmal suçundan 6 ay ile 2 yıl arasında hapis cezasıyla cezalandırılır. Eğer izin verilen bu vesile ile kaçır ve geri dönmezse fiil kasten kaçmaya imkan sağlama olarak değerlendirilir.

d. Firarlara Neden Olan Etkenler

Yukarıda bahsedildiği gibi, özgürlüğü kısıtlanan ve kapalı bir yerde tutulmaya zorlanan kimselerde kaçıp kurtulma dürtüsü doğal kabul edilebilir. Cezaevlerindeki pek çok tutuklu ve mahkûm bulunduğu durumdan hoşnut olmamakla birlikte yaşantısını kabullenmiş durumdadır ve çoğunlukla kurallara uyar. Ancak az sayıda bir mahkûm kitlesi bulunduğu durumu kabullenemez ve daima kaçmak için fırsat kollar (Çelik, 2005: 14).

Bir mahkûmun firar düşüncesini önlemenin iki yolu vardır. Birincisi firarın doğuracağı hukuksal sonuçlar. İkincisi de fiziksel mekanın muhkemiyeti yani güvenliğidir. Mahkûmları terör veya siyasi suç işleyen ve adli suç işleyen olarak sınıflandırılırsa; terör mahkûmlarının, şayet kendisi teslim olmamışsa, ideoloji ve düşünceleri nedeniyle firarın yaratacağı hukuksal sonuçlardan pek etkilenmeyeceği aşıkardır. Terörü ideolojisine araç olarak benimseyen örgüt üyesi, nerede bulunursa bulunsun eylemine devam etme güdüsünde olacaktır. Bu tür mahkûmlar örgüt bilinciyle de daha disiplinli, planlı ve toplu eylemler planlayacaklardır. Cezaevi bir devlet kurumu olduğuna göre, cezaevinden gerçekleştirilen başarılı bir firar, bir devlet kurumunun dolayısıyla bizzat devletin itibar ve otoritesine karşı başarıya ulaşmış bir eylem niteliğindedir. Yani terör suçlusu için firarın hukuki veya moral hiçbir caydırıcılığı bulunmamaktadır (Sevimli, 1995: 9).

Adli mahpusların firarlarında, ceza süresinin uzunluğu, cezaevi koşullarına uyumsuzluk, psikolojik bozukluklar, mahpusun cezaevi dışındaki aile ve sosyal çevresinde meydana gelen olumsuzluklar veya değişiklikler etkili olmaktadır. Adli mahpuslarda örgüt bilinci, disiplin ve siyasi amaç olmadığı için firarlar genellikle bireysel veya küçük gruplar halindedir, toplu firarlara nadiren rastlanır (Sevimli, 1995: 62).

Tutuklu ve mahkumun adi suçlu veya terör suçlusu olmasından bağımsız olarak, ceza infaz kurumlarındaki bazı aksaklıklar firarlar için uygun zemin hazırlar. Bunlardan başlıcaları kısaca şunlardır (Turgut, 1986: 14):

- Güvenlik sisteminde firarı önleyecek fiziki önlemlerin yetersizliği,
- Dış ve iç koruma ile görevli olan personel arasındaki uyumsuzluk,
- Üst makamlardan gönderilen talimat, emir, genelge, yönetmelik hükümlerinin tam olarak uygulanmaması,
- Aramaların sık ve uygun yapılmaması,
- İç ve dış istihbarata yeterince önem verilmemesi,
- Firara yarayan malzemelerin kurumlardan içeri girişine engel olunamaması,
- İdareci, muhafız ve görevlilerin özlük hakları ve eğitimlerinin yetersiz oluşu, kendilerine, hükümlü ve tutuklulara aşırı derecede güvenilmesi,
- Görevlilerin tutuklu ve hükümlülerle aşırı samimi olması, hatta bazı tavizler verilmesi,
- Ceza infaz kurumları dışındaki görevlerde yeterli miktarda ve yeterli nitelikte muhafızların görevlendirilmemesi, sevk nakil araçlarındaki fiziki eksiklikler,
- Sahte güven veren hükümlülerin kontrol dışı kurum dışına çıkarılması,
- Hükümlü ve tutukluların ilgilerinin kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlerle kanalize edilememesi,
- Bazı personelin menfaat temin etmeye düşkün olması,

e. Literatüre Geçen Firar Teknikleri

Firar olayları, cezaevlerinden ve cezaevi dışarısında gerçekleşen firarlar olarak iki gruba ayrılabilir.

(1) Cezaevlerinden Firarlar

Tünel Kazarak Firar: Türkiye’de bu güne kadar cezaevleriyle ilgili tutulan istatistiki bilgiler ışığında, en çok mahpusun kaçtığı firar şekli, tünel

kazarak firardır. İlk tünel kazarak firar olayı 1971 yılında 15 metrelik tünelden 5 terör suçlusunun kaçmasıyla İstanbul Maltepe Askeri Cezaevinden gerçekleşmiştir. 1980-1997 yılları arasında 5 ayrı olayda, 150 mahkum kapalı cezaevlerinden tünel kazarak firar etmiştir. 21 tünel kazarak firar girişimi de tünel tamamlanamadan ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan tünellerin toplam uzunluğu 750 metreden fazladır. Tespit edilen en uzun tünel 1988 yılında 18 terör mahkumunun kaçtığı 118 metrelik tneldir. En fazla mahpusun kaçtığı tünel firarı ise 1980 yılında Van cezaevinde 25 metre uzunluğundaki tünelden 87 adli suçlu mahpusun kaçtığı firar olayıdır (Sevimli, 1995: 63 ve Taşkın, 2002: 313).²⁸

Tünel kazarak firar, toplu çalışma ve koordinasyon isteyen, çok çeşitli eşya ve işbirlikçi gerektiren, uzun süreçli eylemlerdir. Tünelin kazılması sürecinde tünel girişi açmak, tüneli kazmak, tünele hava pompalamak ve ışıklandırmak, çıkan toprağı tahliye etmek, tünelin giriş yerine uygun kapak hazırlamak ve tünelin çökmemesi için tünel içerisine yerleştirilecek kiriş vazifesi görecek alet ve gereçleri temin etmek, çıkarılan toprağı saklamak, tünel kazılması sırasında çıkan sesleri gizlemek cezaevinde bulunulduğı düşünülürse oldukça zor işlemlerdir. Normal bir gözlem ve kontrol ile tüm bunların tespit edilmesi mümkündür. Bu nedenle, bir cezaevinden tünel kazarak firar gerçekleşmişse, hatta bir tünel ileri teşebbüs aşamasında ortaya ıkartılmışsa bile, bu durum cezaevinin güvenlik sisteminin ve fiziki özelliklerinin yetersizliğinin ve cezaevi idare ve çalışanlarının büyük ihmal içerisinde olduğunun kanıtıdır (Sevimli, 1995: 73).

Koğş sistemi; koğş ağıalığı, isyan, direniş, uyuşturucu kullanımı ve temini gibi güvenlik ihlallerinin yanı sıra, iş gücü, koordinasyon ve malzeme temini isteyen firar olayları için de müsait ortamı oluşturmaktadır. Mevcut cezaevi projelerindeki hata ve noksanlıklar nedeni ile tünel kazarak firar etme özellikle 1970 ve 1980 yılları arasında sık başvurulan bir toplu firar yöntemi olmuştur (Sevimli, 1995: 72).

²⁸ 1994, 1995 ve 1996 yıllarına ait veriler (ulaşılamadığı için) bu rakamlara dahil değıldirler.

1997 yılından bu yana tünelle kazarak firar olayı gerçekleşmemiştir.²⁹ Son teşebbüs olayı ise 2000 yılında ortaya çıkarılmıştır (Taşkın, 2002: 358-363).

Ziyaretçi Kılığında Firar: Yeterince denetim ve kontrol sağlanamayan açık görüşler firar için elverişli koşullar oluşturabilmektedir. Ziyaretçilerin sayım ve kontrollerinin sağlıklı yapılmaması, açık görüşlerdeki firarların başlıca nedenidir. Kadın kıyafetine bürünerek veya ziyaretçilerin giriş ve çıkışlarını kontrol için kollarına vurulan mühürü taklit ederek gerçekleşen firarlar bu tür firarların tipik örnekleridir³⁰.

Tahliyeciler Kimliği ile Firar: Tahliyesi gelen mahkûmun tehdit, baskı veya para karşılığı ele geçirilerek onun kimliğiyle başka bir mahkûmun firar etmesi olayıdır (CFÖB, 2-9).

Personeli Etkisiz Hale Getirerek Firar: Gerek idare, gerek iç görevliler, gerekse de dış koruma görevlilerinin tehdit veya şantaj ile etkisiz hale getirilmesi firar yöntemleri arasında yaygın olarak uygulanan tekniklerdendir. Tehdit ve şantaj, bir şekilde cezaevine sokulan tabanca, bıçak veya kesici ve delici aletlerle ya da tutuklu veya mahkûmun dışarıdaki bağlantıları vasıtasıyla görevli ve ailesinin tehdit edilmesi şeklinde olabilmektedir. Bazen görevlilerin tehdit veya diğer şekillerde etkisiz hale getirilmesine gerek kalmadan, rüşvet ve işbirliği ile veya görevini yaparken dalgınlığından istifade ederek ya da ilaç ve uyuşturucu madde ile uyutularak firarlar gerçekleşebilmektedir (Sevimli, 1995: 62 vd.).

Cezaevine Gelen Genel Hizmet Araçları ile Firar: İyi hal göstererek görevlilere güven telkin eden ve cezası az kalmış bazı mahkûmlar idarenin inisiyatifiyle cezaevinin günlük işlerinde çalıştırılabilmektedir. Bu tür mahkûmlar özellikle odun kömür çekme, çöp dökme, ekmek ve erzak taşıma

²⁹ Son tünelle firarı İskenderun Özel Tıp Cezaevinden 20 terör suçlusu mahkûmun firar ettiği 70 metrelik tünelle firarıdır (Sevimli, 1998: 73).

³⁰ Kapalı bir cezaevinde bir hükümlü, açık görüş esnasında ziyaretçilerin koluna vurulan mührün bir benzerini salatalıktan yapıp kırmızı tükenmez kalem mürekkebi ile boyayarak koluna basarak ziyaretçiler arasına karışarak firar etmiştir (Sevimli, 1998: 145).

işlerinde çalıştırılırken görevlilerin dalgınlıklarından istifade ederek, gelen araçların içerisine gizlenmekte veya doğrudan firar edebilmektedirler. Bunlar yanında cezaevlerinden tamir veya başka sebeplerle dışarı çıkan eşya ve malzemeler içerisine gizlenerek firar teşebbüs ve olayları da gerçekleşmiştir³¹ (CFÖB, 2-10).

İnfaz Koruma Memuru Elbisesi veya Asker Elbisesi ile Firar:

Aramalar ve mahkumlara gelen eşya ve postaların kontrolü dikkatli ve uygun yapılmazsa dışarıdan temin edilen infaz koruma memuru veya asker üniforması ile firar olayları gerçekleşebilmektedir. Hatta formalar etkisiz hale getirilen görevlilerden de temin edilebilmektedir (CFÖB, 2-11).

Fiziki Engelleri Aşarak veya Etkisiz Hale Getirerek Firar:

Cezaevlerinin fiziki engelleri arasında yer alan bina duvarı veya dış ihata duvarını delerek, koğuş pencere parmaklıklarını veya kapalı görüş yerlerindeki parmaklıkları keserek, su aktarma oluklarından veya pencerelerden çatıya tırmanıp uygun yerden dışarı atlayarak, gözetleme kulesinden ihata duvarına tırmanarak, bahçedeki kar yığını üzerinden duvarı aşarak, kapı anahtarlarını ele geçirerek firar olayları gerçekleşmiştir (Sevimli, 1995: 22-62).

(2) Cezaevi Dışarısında Gerçekleştirilen Firarlar

Sevk ve Nakil Sırasında Firarlar: Sevk ve nakil esnasında güvenlik, cezaevi içerisindeki orana çok daha azdır. Muhafızlık görevlerinin büyük çoğunluğu askerlik görevini jandarma olarak yapan er veya erbaşılar tarafından icra edilir. Takdir edileceği gibi bu tür personele verilebilecek eğitim ve beklenen profesyonellik sınırlıdır. Daha önce hayatı boyunca belki cezaevi görmemiş, askerlik hizmetini bir an önce tamamlamak için gün sayan, pek çoğu ilköğretim mezunu jandarma erleriyle dış koruma ve sevk nakil hizmetleri bugüne kadar oldukça iyi yürütülmekle birlikte, tüm gelişmiş ülke

³¹ 50 kilogram ağırlığına bir hükümlü dışarı gönderilen kitap çuvalının içerisinde firar teşebbüsünde yakalanmıştır (Sevimli, 199: 25)

örneklerinde de görüleceği gibi dış koruma ve sevk nakil hizmetleri büyük sorumluluk ve profesyonellik gerektiren işlerdir. Türkiye mevzuatına göre, özellikle küçük ilçe cezaevlerinden gerçekleştirilen bireysel nakillerde, ulaşım çoğu kez sadece birkaç muhafız eşliğinde herkese açık sıradan toplu ulaşım vasıtaları ile sağlanmaktadır. Kontrol ve denetimin oldukça güç olduğu bu tür nakiller dışarıdan gelebilecek müdahalelere de oldukça açıktır.

Sevk ve nakillerde değişik şekillerde firar olayları gerçekleşmiştir. Örnek olarak; ring araçlarındaki fiziki noksanlıklar, mahkumların şahsi yetenekleri, dışarıdan gelen saldırılar, görevli personelin menfaat temini karşılığı elde edilmesi, mahkumun sahte güven telkin ederek görevlilerin iyi niyetini suistimali, yemek ve dinlenme molalarında önceden tertip edilen silahlı tehdit ve malzeme temini veya tuvalet molalarında tuvaletten kaçma, görevlilerin dalgınlığından yararlanarak kaçma veya nakil vasıtasından atlama ve görevlileri cebir veya uyuşturucu ile etkisiz hale getirme şeklinde gerçekleştirilen firarlar verilebilir (CFÖB, 1995: 2-12,13).

Hastaneden Firar: Hastaneden firar etme girişimi gerek adli gerekse de terör suçlusu hükümlü ve tutukluların sık başvurduğu yöntemler arasındadır. Hastaneler herkesin erişebileceği, güvenlik ve kontrolün sağlanmasının güç olduğu mekanlardır. Tutuklu ve hükümlülerin sevk ve tedavi edildiği hastaneler her ne kadar daha önceden belirlenmiş ve bu hastanelerde mahkum koşullarının tertip edilmesi gibi birtakım güvenlik önlemleri alınmış olsa da, bu önlemlerin yeterli olduğunu söylemek pek gerçekçi değildir. Bunun en önemli kanıtı da, bu güne kadar gerçekleşmiş çok sayıdaki hastane firarıdır. Hastaneden firarlar; muhafızlara karşı düzenlenen silahlı saldırı sonucu, mahkum koğuşunun pencere demirlerini keserek yatak çarşaflarından yapılan iplerle, muayene sırasında pencereden atlayarak, tuvalet penceresinden kaçarak, doktor veya sağlık görevlisi kılığına girerek yer değiştirme usulleri ile gerçekleştirilmiştir (Sevimli, 1995: 86).

Adliyeden Firar: Adliyelerde de durumlar hastanelerden çok farklı değildir. Adliye binalarında, yeterli güvenlik engelleri ile donatılmış duruşma

öncesi ve sonrası bekleme nezarethanelerinin olmaması veya mahkeme salonlarına tutukluların getirileceği ayrı girişlerin bulunmaması gibi güvenlik eksiklikleri adliye firarlarında önemli rol oynamaktadır. Adliyelerden firarlar; nezarethanelerden, tuvaletlerden, duruşma salonu penceresinden atlayarak, nezarethanesi olmayan adliyelerde kalabalıktan istifade ederek kaçma şeklinde veya tutuklu yakınlarının yardımları ile gerçekleşmektedir (CFÖB, 1995: 2-14).

Tablo-2’de 1996-2004 yılları arasındaki dokuz yıllık süreçte kapalı ceza infaz kurumlarından her hangi bir şekilde gerçekleştirilen firar olayları, firar eden tutuklu ve mahkum sayısı, o yıl veya daha sonraki yıllarda yakalananların sayısal verileri yer almaktadır. Tablo verileri Jandarma Genel Komutanlığı Ceza ve Tevkifevleri Şube Müdürlüğünden alınmıştır.

Tablo-2: 1996-2004 Yılları Arasında Türkiye’de Meydana Gelen Firar Olayları

S.NO.	YIL	Olay Sayısı	Firari sayısı	Yakalanan
1	1996	42	54	54
2	1997	44	90	89
3	1998	35	45	44
4	1999	33	39	36
5	2000	21	23	22
6	2001	21	33	32
7	2002	21	26	24
8	2003	21	25	25
9	2004	16	22	22
TOPLAM		254	357	348

Tablo-2’de de görüleceği gibi firar olayı miktarı ve firari sayısında özellikle 2000 yılından sonra belirgin bir azalma görülmektedir. Ayrıca yakalama oranı da oldukça yüksektir. 8 yıl içerisinde firar eden 357 tutuklu ve mahkumun 348’i yani %97,5’i yakalanmıştır.

Tablo-3’de 1997-2002 yılları arasında kapalı cezaevlerinden gerçekleştirilen firar sayısı ve bu firarlarda hangi usullerin kullanıldığı

gösterilmektedir. Tablodaki veriler Taşkın (2002)'ın verileri ve Jandarma Genel Komutanlığından alınan verilerin birleştirilmesiyle hazırlanmıştır. Diğer firarlar arasında, çoğunlukla küçük ilçe tipi cezaevlerinden gerçekleştirilen farklı usul ve metotlu firarlar ile cezaevleri içerisinde çeşitli işlerde çalışan mahkumların çeşitli yöntemler içeren firarları bulunmaktadır.

Tablo-3: Türkiye’de 1997-2002 Yılları Arası Firar Olayları ve Şekilleri

Firar Şekli	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Toplam
Tünel Yoluyla	28	-	-	-	-	-	28
Duvardan	3	11	4	-	-	3	21
Pencereden	8	2	2	-	-	-	12
Çatıdan	6	6	1	-	5	1	19
Kapıdan	9	5	1	-	-	-	15
Parmaklık Keserek	5	1	-	-	-	1	7
Görüş Esnasında	-	1	-	-	-	-	1
Sevk ve Nakil sırasında	8	-	-	-	3	-	11
Adliyeden	1	1	-	2	4	-	8
Hastaneden	1	2	1	1	3	2	10
Diğer	20	15	27	19	17	17	115
TOPLAM	89	44	36	22	32	24	240

Cezaevleri firarları arasında en fazla kullanılan usuller Tablo-3’e göre tünel ile (28 kişi) ve duvardan firar (21 kişi) olarak gözükmektedir. 2000 yılına kadar 1997,1998 ve1999 yıllarında toplam 174 firar gerçekleştirilirken, 2000 yılından sonra yine 3 yıllık dönemde %112’lik azalma ile firar sayısı 82’ye düşmektedir.

Tablo-3’deki verilere göre, cezaevi sisteminde yapılan değişikliklerin firarları azalttığı 2000 yılından sonra firar yöntemleri arasında önceliği, hastane, adliye ve yine çoğunluğu küçük ilçe tipi cezaevlerinden gerçekleşen çatıdan firarların aldığı görülmektedir.

7. ÜLKELERİN İSTATİSTİK KARŞILAŞTIRMASI

Genel olarak tüm dünyada, son yirmi yıl içerisinde mahkûm sayısı nüfusa oranla hızlı bir artış göstermektedir (CIA, [web], 2005). Bu durum ilerleyen zamanlarda toplum güvenliği açısından cezaevlerinin daha da önemli bir konumu işgal edeceği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bölümde daha önce infaz sistemleri ve kapalı cezaevlerinin güvenlik sistemini tanıtılan ülkeler ve Türkiye'ye ilişkin bazı istatistik bilgilere yer verilmiştir.

İngiltere, Fransa, İtalya ve Hollanda'ya ait verilerle, Türkiye'ye ait verilerin bir kısmı Avrupa Konseyi resmi web sayfası cezaevleri istatistikleri bölümünden derlenmiştir. Söz konusu istatistiklerin önemli bir bölümü Avrupa Konseyi için Marcelo F. Aebi (2005) tarafından Lozan ve Barcelona Üniversitelerinin işbirliğiyle hazırlanmıştır. En son 2004 yılına ait verileri içeren rapor, Lozan ve Barselona Üniversitelerin hazırladığı soruların Konsey tarafında üye ülkelere gönderilmesi ve cevapların da aynı kanalla üniversitelere ulaştırılması sonucu derlenen veriler ışığında hazırlanmıştır. Söz konusu rapor 1997'den beri SPACE-I (Council of Europe Annual Penal Statistics) adı ile rutin olarak hazırlanmaktadır.

A.B.D.'ne ait veriler ise Federal Cezaevleri Bürosu (Federal Bureau of Prisons) ve Adalet İstatistikleri Bürosu (Bureau of Justice Statistics) (BOP, [web] 2005) resmi web sayfalarından derlenmiştir (BJS, [web] 2005). Türkiye'ye ilişkin veriler de Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü resmi web sayfasından ve Jandarma Genel Komutanlığı Ceza ve Tevkifevleri Şube Müdürlüğünden sağlanmıştır.

a. Tutuklu ve Hükümlü Sayısı Oranları ile Karşılaştırma

Cezaevlerinin mevcudunun kapasitesiyle uyumluluğu güvenliğin sağlanmasında önemli kriterlerden biridir. Tablo-4'de daha önce kısaca infaz sistemi ve cezaevlerinin güvenliği konusunda bilgi verilen ülkelerin genel nüfusu, hükümlü ve tutuklu mevcutları, hükümlü ve tutuklu sayısının daha

objektif değeriendirilebilmesi için ÷lke nüfusundaki 100.000 kişi içerisindeki tutuklu ve h÷k÷ml÷ sayısı, ceza infaz kurumlarının ÷lke genelinde toplam kapasitesi ve cezaevlerinin yoğunluk oranı g÷sterilmektedir.

Tablo-4: 2004 Yılı İtibariyle Araştırma Grubundaki ÷lkelerin Cezaevlerindeki H÷k÷ml÷ ve Tutuklu Sayısı ve Oranları

÷LKE	÷lke Nüfusu	H÷k÷ml÷ ve Tutuklu Sayısı	100.000 Kişi İçinde H÷k. ve Tut. sayısı	Ceza İnfaz Kurumlarının Toplam Kapasitesi	Cezaevlerinin yoğunluk oranı (%)
T÷RKİYE	71,254,000	71,148	100	68622	103,7
A.B.D.	295,734,134	2,135,901	486*	1,831,223	116,6
FRANSA	62,177,000	56,271	90,5	49595	113,5
İNGİLTERE	53,046,300	74,488	140,4	77927	95,6
İTALYA	57,888,200	56,090	97	42656	131,5
HOLLANDA	16,258,000	20,075	123,5	21684	92,6

Bu verilere g÷re, T÷rkiye tabloda yer alan ÷lkeler arasında 100.000 kişi başına d÷şen tutuklu ve mahkum oranında ve cezaevlerinin doluluk oranında üçüncü sıradadır. En yüksek tutuklu ve h÷k÷ml÷ oranına sahip ÷lke olan A.B.D. yalnız buradaki ÷lkeler arasında değil tüm ÷lkeler arasında ilk sıradadır (CIA [web], 2005). İtalya ise cezaevleri en kalabalık ÷lke durumundadır.

Tablo-5: 2000-2004 Yılları Arasında H÷k÷ml÷ ve Tutuklu Sayısı Değişim ve Oranları

÷LKE	2000	2001	2002	2003	2004	DEğİşİM(%)
T÷RKİYE	71860	61336	60091	64051	71148	-0,92
A.B.D.	1,937,482	1,961,247	2,033,022	2,084,097	2,135,901	10,2
FRANSA	48835	47005	53463	57440	56271	13,3
İNGİLTERE	65566	67056	71324	72992	74488	13,2
İTALYA	53481	55136	56200	57238	56090	4,5
HOLLANDA	13847	15246	16239	18242	20075	37

* A.B.D. cezaevlerinde siyahi ve Latin Amerika kökenlilerin oranı beyaz Amerikalılara g÷re çok daha fazladır. 2004 yılı sonu verilerine g÷re her 100,000 siyahi erkek Amerikalı nüfusunun 3,218'i ve her 100,000 Latin Amerika kökenli nüfusun 1,220'si cezaevlerinde bulunurken, beyaz Amerikalı erkekler için bu oran 100,000 'de 463'tür.

Tablo-5’de, 2000-2004 yılları arasında adı geçen ülke ceza ve tutukevlerinin mevcutları görülmektedir. Son sütundaki değişim oranları 2004 yılı mevcutlarının 2000 yılı mevcutlarına göre değişimi göstermektedir. Türkiye’nin hükümlü ve tutuklu oranındaki azalma eğilimi 2001 yılındaki kısmi aftan kaynaklanmaktadır. Tablo dikkatli incelenecek olursa 2000 yılı ile 2001 yılı arasında mevcut ani bir düşüş gösterirken takip eden 2002 yılından sonra hızlı bir artışla önceki mevcudu yakalamıştır. 2002 yılında mevcut %6,5’lik artış göstermiş, 2003 yılında ise artış oranı % 11,08’e yükselmiştir. 2004 için artış oranı henüz 2005 mevcutları yayınlanmadığı için belli olmamakla birlikte %10’un altında olacağı değerlendirilmemektedir. Ortalama %10’luk bir artış ile yaklaşık altı yılda cezaevlerinin mevcudu iki katını aşarak 150.000’lere yaklaşacaktır. Bu da mevcut kapasitenin iki buçuk katına eşittir. %5’lik artışla bile yaklaşık 14 yılda mevcut ikiye katlanacaktır.

Son yıllarda cezaevi mevcutlarında tüm dünya genelinde gözlemlenen belirgin bir artış vardır. Bu durumda hemen bütün ülkeler artan cezaevi mevcutlarıyla başa çıkmak için bazı çözüm yolları üretmiştir. Artan mevcutla başa çıkmanın bir kaç yolu vardır:

- Tutuklanmayı gerektiren koşulların yeniden düzenlenerek tutuklu ve mahkum sayısını azaltacak hukuki değişiklikler yapılması,
- Özellikle kısa süreli hapis cezaları yerine denetimli serbestlik, kamu hizmetinde çalıştırma, evde ceza, elektronik pranga gibi alternatif metotlar,
- Kısmi veya genel aflar,
- Yeni cezaevlerinin inşası,
- Mevcut cezaevlerinin kapasitelerinin artırılması

Ancak bunların hepsi iş yükü, maliyet, personel ihtiyacı, güvenlik sorunlarını gibi farklı zorlukları beraberinde getirir (Billington, [web], 2005).

En kolay yöntem cezaevlerinin kapasitesinin artırılmasıdır. Örneğin iki kişilik bir hücre veya odaya ranza konarak, yemekhane ve diğer kolaylık tesislerinin kapasiteleri zorlanarak tutuklu ve mahkum kapasitesi pekala iki

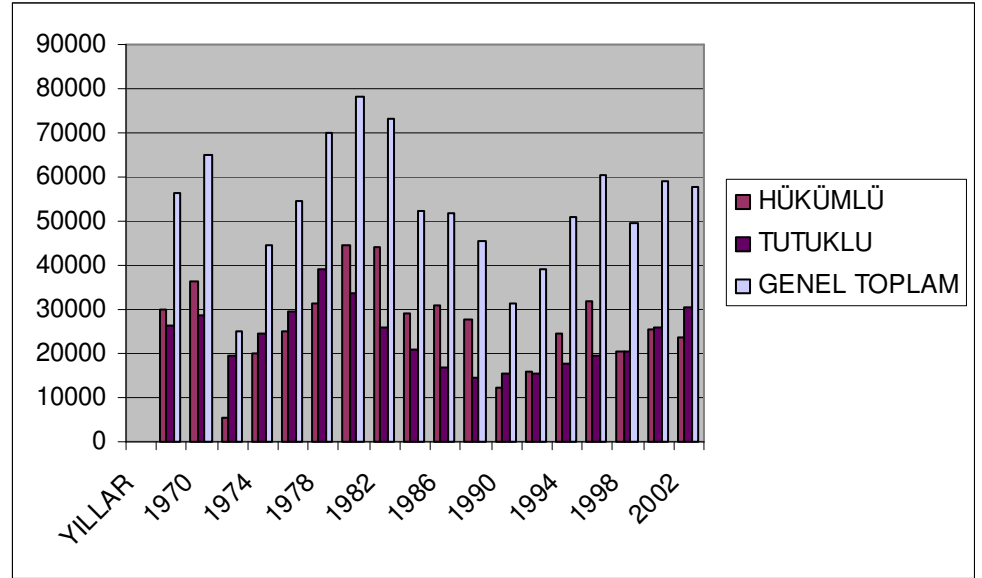
katına çıkarılabilir. Örneğin yeni cezaevlerinin inşa edilmesi, en basit olarak yeni personel ihtiyacı demektir, tecrübesiz yeni personelin görevlendirilmesi beraberinde birtakım güvenlik sorunlarına yol açabilir. Ayrıca yeni cezaevi inşa etmek oldukça masraflı ve uzun süreli bir iştir. Sadece binaları inşa etmek yeterli değildir yeni binalar yeni personel, yeni anlaşmalar, yeni araçlar vs. pek çok ihtiyaç, bürokratik işlem ve değişiklik demektir.

Mevcut cezaevlerine kapasiteleri aşacak şekilde doldurulması tutuklu ve mahkumlar arasındaki sürtüşmeleri artırır, personel başına daha fazla iş yükü gerektirir, denetimler zorlaşır, isyan rehin alma gibi olası güvenlik sorunlarına müdahaleler zorlaşır, ziyaretlerde havalandırmalarda daha çok nöbetçi gerekir, cezaevi tesisleri daha hızlı yıpranır ve sevk ve nakil sayısı artar. Bu artışlara paralel olarak yönetim, güvenlik, eğitim, iş ocağı, mutfak, yemekhane, temizlik, spor, sağlık hizmetleri, psikolojik danışmanlık, ziyaret vb. cezaevi servislerinin tamamının kapasitesi de artırılmazsa tesislerin kapasitesi, personel başına düşen iş yükü ve sorumluluklar kaldırılamayacak seviyeye ulaşır hatta sistem işlemez hale gelebilir. Ağır iş yükü ve sorumluluk, stresi artırır, hizmet kalitesini azaltır ve hata payını yükseltir. Firarlar için en elverişli ortamlar bu tür ortamlardır. A.B.D.'de cezaevlerinden firarlardaki artışın nedeni olarak ilk sırada cezaevlerindeki kalabalıklık ve personel sayısının yetersiz olması gösterilmektedir (Billington, [web], 2005).

Aflar sayesinde ceza ve tutukevlerinin mevcutları büyük oranlarda azaltılabilir. Kısmi ve genel aflar dünya genelinde çok sık uygulanmamakla birlikte Türkiye'de sık sayılabilecek derecede yaygın bir uygulamadır. Türkiye tarihinde ilk genel af 7 Ocak 1922'de cezalarının üçte ikisini tamamlayan mahkumların kalan cezalarının affedilmesi şeklinde yürürlüğe giren bir yasayla başlamıştır. Bundan sonra 1923 ve 1924 genel afları, 1933 yılında Cumhuriyetin 10. Yılı, 1960 yılında 27 Mayıs İhtilali ve 1974 yılında Cumhuriyetin 50.yılı nedeniyle yapılan genel aflarla birlikte 10 genel af niteliğinde ve 4 genel affa ek yasa çıkarılmıştır. Son olarak 2000 ve 2002 yıllarında çıkarılan şartlı salıverme ve cezaların ertelenmesine dair kısmi af

niteliğindeki yasa ile yaklaşık 6.5 yılda bir Türkiye’de genel veya kısmi af çıkarılmıştır (ATO [web], 2006).

Gelişmiş pek çok ülkenin tercih ettiği, özellikle kısa süreli hapis cezaları yerine denetimli serbestlik, kamu hizmetlerinde çalıştırma, evde ceza, elektronik pranga gibi alternatif ceza uygulamalarının benimsenmesi de cezaevlerinin mevcudunu önemli oranlarda azaltabilen uygulamalardır. Ancak bu tür alternatif cezalandırma metotlarının uygulanması için, adalet sistemi bünyesinde bu tür cezaların denetim ve yürütülmesi işleriyle uğraşacak büyük çaplı bir alt yapı oluşturulması gerekir.

Şekil-1: Türkiye’de Hükümlü Ve Tutuklu Sayısının Yıllara Göre Değişim Grafiği

Şekil-1’de 1970-2004 yılları arasında hükümlü tutuklu ve cezaevleri genel mevcutlarındaki değişimi gösteren grafik yer almaktadır. 1970 ve 1980’li yılların başındaki artış ülkenin içerisinde bulunduğu karışıklık durumu ve bu dönemdeki tutuklama ve ceza davalarındaki artış ile açıklanabilir. 1974 ve 1992 yıllarına rastlayan düşüşler de bu dönemlerdeki genel aflardan kaynaklanmaktadır (CTEGM, [web], 2005). Sonuç olarak tüm dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de ilerde önemli sorunlara yol açabilecek seviyede hükümlü ve tutuklu sayısında belirgin bir artış görünmektedir.

b. Firar Olayları Yönü ile Karşılaştırma

Tablo-6, 2003 yılı için Aebi (2005)'nin derlediği rapordan alınan verilere göre adı geçen ülkelerde gerçekleşen firarlar ve 10.000 tutuklu ve hükümlü başına firar sayısını göstermektedir. A.B.D.'ne ait bu konudaki en güncel resmi veriler 1998 yılına ait olduğu için ve 1998 yılına ait bu verilerde de açık kapalı cezaevi ayrımı gözetilmediği için bu tabloda yer almamıştır. (*) Firar sayısı sütununda yer alan firarlar, kapalı cezaevlerinden (sevk ve nakiller, adliye ve hastaneler dahil) gerçekleştirilen firarlardır. (**) Diğer firarlar başlıklı sütundaki veriler ise, kapalı cezaevleri dışındaki infaz kurumlarından gerçekleştirilen firarlardır.

Tablo-6: 2003 Yılı İçin Firar Sayı ve Oranları

ÜLKE	Firar Sayısı	Hükümlü ve Tutuklu Sayısı	10,000 tutuklu ve hükümlü başına firar sayısı	Diğer Firarlar
TÜRKİYE	25	64051	3.9	374
FRANSA	18	57440	3,1	150
İNGİLTERE	78	72992	10,7	1306
İTALYA	22	57238	3,8	262
HOLLANDA	15	18242	8,2	921

Tablo-6'dan da görüleceği gibi Türkiye, buradaki beş ülke içinde 10.000 tutuklu ve hükümlü başına düşen firar oranında üçüncü ülke konumundadır. Yani ortalama bir seviyededir. Ancak buradaki verilerin yalnızca 2003 yılına ait olması nedeniyle sağlıklı bir değerlendirme vermemektedir. Uluslararası boyutta cezaevlerinden firar verilerini içeren yeterli istatistik bilgiye ulaşmak da mümkün olmamıştır.

c. İnfaz ve Koruma Memuru Oranlarıyla Karşılaştırma

Tablo-9'da 2004 yılı için, Türkiye dahil beş ülkenin ceza infaz kurumlarında görevli infaz koruma memuru sayısı ve infaz memurlarının tutuklu ve hükümlü sayısına oranı yer almaktadır.

Tablo-7: 2004 Yılı İçin Cezaevlerinde Görevli İnfaz Koruma Memuru Sayısı ve Mahpus Başına Düşen İnfaz Koruma Memuru Oranı

ÜLKE	İnfaz Memuru	Tutuklu ve Hükümlü Başına Düşen İnfaz Memuru
TÜRKİYE	20004	0.281
FRANSA	21109	0.375
İNGİLTERE	30633	0.411
İTALYA	40130	0.715
HOLLANDA	7528	0.374

Daha önce, tabloda yer alan ülkelerin cezaevi teşkilatlanması, infaz sistemi ve cezaevlerinin güvenlik sistemleri tanıtılırken, dış koruma ve sevk nakiller konusunda çeşitli farklılıklar olduğu belirtilmişti. Bu nedenle sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için ülkeleri ortak bir paydada buluşturmanın gereği olarak, tabloda yalnızca infaz koruma memuru sayısı değişken olarak yer almaktadır. Buna göre, Türkiye tabloda yer alan ülkeler arasında en düşük tutuklu ve mahkum başına düşen infaz memuru oranına sahip ülkedir. Artan cezaevi mevcutları ile bu oran daha da düşmektedir.

Dış koruma ile sevk ve nakillerde görevli jandarma personelinin tutuklu ve mahkum mevcuduna oranını tam olarak hesaplamak mümkün değildir. Türkiye’de, Jandarma Genel Komutanlığı verilerine (2005) göre, 135 kapalı cezaevinin dış koruması ile sevk ve nakil hizmetleri 130 müstakil jandarma birliği tarafından yürütülmektedir. Bu 130 müstakil jandarma birliğinde 11,204’ü erbaş ve er olmak üzere 13,247 jandarma personeli görev yapmaktadır. Ancak, bunun dışında bünyesinde müstakil cezaevi koruma

birliği bulunmayıp konum olarak bulunduğu yerin Merkez Jandarma Karakol Komutanlıklarınca ikiz görev olarak, yaklaşık 5.000 personel ile korunan ve sevk ve nakilleri yürütölen, çoğunluğu küçük çaplı ilçe cezaevlerinden oluşın toplam 286 adet kapalı cezaevi bulunmaktadır. Bahsi geçen beş bin personeli de, 13,247 personele eklersek ortaya çıkan rakam 18,247 olur. Bu rakam esas alınarak yapılacak hesaplamaya göre Türkiye’de tutuklu ve mahkum başına 0,25 jandarma personeli düşmektedir.

d. Genel Değerlendirme

Yukarıdaki tablolar üzerinden yapılan değerlendirmeleri genel olarak toparlayacak olursak, Türkiye; İngiltere, Fransa , A.B.D., İtalya ve Hollanda’nın arasında bulunduğu ölkeler arasında:

- Kapalı cezaevlerinin kapasitesi, 100.000 nüfusta tutuklu ve mahkum oranı ve cezaevi yoğunluk oranı ile karşılaştırıldığında üçüncü sırada yer almaktadır.
- 10.000 tutuklu ve hükümlü başına Kapalı cezaevlerinden gerçekleştirilen firar oranları ile karşılaştırıldığında yine üçüncü sırada yer almaktadır.
- Kapalı cezaevlerinde görevli infaz koruma memuru sayısının 10.000 tutuklu ve hükümlü başına düşen oranında son sırada yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmada ülke güvenliğinde önemli bir yeri olduğu düşünülen cezaevi firarlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve Türkiye'deki kapalı cezaevleri güvenlik sisteminin, diğer ülke modelleriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bunun yanında cezaevlerinin özellikle dış güvenliği ile ilgili yapılabilecek iyileştirmeler, cezaevlerinin dış güvenliğinden sorumlu jandarmaların görevlerini icra ederken güvenlikle ilgili yaşadıkları sıkıntılar ve bu konulardaki önerilerini tespit etmek, yapılacak reformlarda öncelik verilmesi gereken hususları ortaya koymak araştırma kapsamında ele alınan diğer konulardır. Sonuç olarak, araştırma kapsamında ele alınan tüm konular ve değerlendirmeler ile, cezaevleri güvenlik sisteminin daha etkin hale gelmesi ve kapalı cezaevlerinden firar suçlarının en aza indirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Firar suçları kamuoyunda geniş yankı bulan ve gerçekleştiği durumlarda gerek Jandarma Genel Komutanlığı gerekse de Adalet Bakanlığı için büyük prestij kayıplarına sebep olan suçlardır. Kurumlar için öneminin yanında toplum güvenliği için firarlara karşı gerekli önlemlerin alınması ve bu suçun tamamen ortadan kalkması önemli hususlardan biridir.

Son zamanlarda Türkiye'de büyük çaplı adli reform hareketleri kapsamında yürütülen; terör ve organize suç örgütü mensuplarının Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler Asgari Cezaevleri Standartlarına uygun biçimde her türlü teknolojik cihazla donatılmış, yeni inşa edilen yüksek güvenlikli cezaevlerine nakli, koğuş sisteminden oda sistemine geçilmesi,

mevcut cezaevlerinin tadilatı, küçük ilçe tipi cezaevlerinin kapatılması gibi reformlar cezaevlerini büyük oranda çağdaş ve güvenilir yerler haline getirmiştir. Ancak tutuklu ve mahkumların cezaevleri dışında bulunduğu sevk ve nakiller, hastaneler, adliyeler gibi mekanların güvenliğini artırma konusunda ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Bu mekanlarda tutuklu ve mahkumların güvenliği yıllardır yalnızca jandarma personeli ile sağlanmaktadır. Bu çalışmada, jandarmanın bu görevini icra ederken karşılaştığı sıkıntılar, bu sıkıntılarının çözümüne yönelik öneriler ve cezaevleri dışındaki mekanlarda güvenliğini artırmak için yapılabilecek iyileştirmeler ele alınmaktadır.

Daha önce konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaların tamamı kurumsal boyuttadır. Daha önce yapılmış akademik çalışmalar arasında yapılan incelemede bu konuda yapılmış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZ VE SORULARI

Oluşturulan hipotezler; Türkiye’de cezaevleri sisteminde yapılan değişikliklerin firarları önlemeye etkisi, cezaevlerinde görevli jandarmaların görüşlerine göre güvenlikle ilgili sıkıntı yaşanan konuların ve bu konulara ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğu ile ilgilidir. Bu araştırma ile test edilen hipotezler şunlardır:

a. Hipotezler

H1: Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, görev yaptıkları cezaevinin güvenlik seviyesine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır.

H2: Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, eğitim düzeylerine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır.

H3: Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, cezaevlerinde görev yapma sürelerine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır.

H4: Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, rütbelerine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır.

H5: Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, yaş gruplarına göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır.

b. Sorular

S1: Cezaevlerinin güvenliğinde ve cezaevleri dışında hükümlü ve tutukluların bulunduğu yerlerde güvenlikle ilgili olarak problem teşkil eden hususlar ve firarların önlenmesi için yapılabilecek iyileştirmeler nelerdir?

S2: Cezaevlerinde iç ve dış güvenliğin tek bir kurum tarafından yürütülmesinin fayda ve mahzurları nelerdir?

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada yalnızca kapalı cezaevlerinin güvenliği konusu ele alınmıştır. Cezaevlerinin yönetimi, iaşesi, kontrol ve denetimleri, iş ocakları gibi cezaevleriyle ilgili diğer konular ile açık cezaevleri ve çocuk eğitim evlerinin güvenlik sistemleri kapsam dışı bırakılmıştır.

Araştırmada cezaevlerinin güvenliğiyle ilgili olarak yalnızca firar olayları üzerinde durulmuştur. Mahkum ve tutukluların birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet, cezaevi içerisine uyuşturucu vs. sokulması, ölüm oruçları, intihar olayları, ayaklanmalar, görevli personeli rehin alma, görevli personele yönelik saldırılar ve diğer hususlar kapsam dışında bırakılmıştır.

Cezaevlerinin güvenliği bir bütün olarak ele alınmakla birlikte, özellikle sevk ve nakiller, hastaneler ve adliyelerdeki güvenliğin sağlanması gibi dış güvenliğ ve jandarma sorumluluğuunda olan konular üzerinde durulmuştur. Bu nedenle, yalnızca dış güvenliğ görevlileri olan jandarma personeli ile görüşme yapılmıştır.

Görüşme grubu olarak yalnızca rütbeli jandarma personeli seçilmiş, erbaş ve erlerle görüşülmemiştir.

5. YÖNTEM

a. Evren ve rneklem

Araştırma, Türkiye'deki kapalı cezaevlerinin güvenliği ve firar olayları ile ilgili olduğu için araştırma sahası cezaevleridir. Cezaevlerinin korunması ve cezaevlerinden firarların nlenmesi Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluğuunda olduğu için, araştırma sahasının kapsamı kapalı cezaevlerindeki jandarma koruma birliklerini kapsayacak şekilde daraltılmıştır.

Türkiye genelinde tüm kapalı cezaevlerinin güvenliği Jandarma tarafından sağlanmaktadır. Jandarma Genel Komutanlığı bu görevini; tabur seviyesinden karakol seviyesine kadar değişik büyüklükte 130 cezaevi jandarma koruma birliği ile yerine getirmektedir. Bazıları birden fazla cezaevine bakan bu birlikler, toplam 135 kapalı cezaevini korunmaktadır. Bunun dışında, bağımsız bir cezaevi koruma birliği tarafından korunmayıp Mrk.J.Krk.K.larınca ikiz görev olarak, yaklaşık 5.000 personel ile korunan toplam 286 kapalı cezaevi bulunmaktadır (JMTT Ders Kitabı, 2003: 6-14).

Araştırmada, görüşme yapılacak kimselerin rütbeleri de dikkate alındığı için, bünyesinde subay, astsubay ve uzman rütbeli personeli bulunan birlikler seğilmiştir. Bu özelliklere sahip jandarma koruma birlikleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Evreni oluşturan grup Tablo-8'de

dağılımı görülen 38 jandarma cezaevi koruma birliğidir. Bu birliklerde görevli toplam personel sayısı 38 subay, 68 astsubay ve 751 uzman jandarma olmak üzere toplam 1035 kişidir.

Tablo-8: Evren Dağılımı

BİRLİK	ADEDİ	SB.	ASTSB	UZM.J.	TOPLAM MEVCUT
CEZAEVİ J.KOR.TB. K.LİĞİ	1	18	23	83	124
C.EVİ J.BL.K.LİĞİ	37	50	193	668	911
TOPLAM	38	68	216	751	1035

Araştırma sonuçlarının evrene uyarlanabilmesi için örneklem boyutu, evrenin %10'undan fazlasını kapsayacak şekilde seçilmiştir. İzin ve ulaşım zorlukları da göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler neticesinde, olasılığa dayalı örnekleme tekniklerinden, kümelere göre örnekleme uygun olarak Ankara, Bursa ve İstanbul'daki cezaevi koruma birliklerinde yapılacak görüşmenin (Tablo-9) örneklem için yeterli olacağına karar verilmiştir ve Jandarma Genel Komutanlığından yazılı izin talebinde bulunulmuştur.

Tablo-9: Örneklem İl Dağılımı

İL	GÖRÜŞMEYE KATILAN	ÖRNEKLEM TOPLAMINDAKİ YÜZDESİ
ANKARA	43	36,4%
İSTANBUL	61	51,7%
BURSA	14	11,9%
TOPLAM	118	100%

02.01.2006 – 20.01.2006 tarihleri arasında Jandarma Genel Komutanlığının bilgisi ve izni dahilinde Ankara’da; Ankara Kapalı Cezaevi (Ulucanlar) Jandarma Koruma Bölük Komutanlığı ve Sincan F tipi Kapalı Cezaevleri Jandarma Koruma Bölük Komutanlığında, İstanbul’da; Bayrampaşa Cezaevi Jandarma Koruma Tabur Komutanlığı ve Metris Kapalı Cezaevi Jandarma Koruma Bölük Komutanlığında ve Bursa’da; Bursa Kapalı Cezaevi Jandarma Koruma Bölük Komutanlığında, 118 personel ile (Tablo-10) görüşme yapılmıştır.

Tablo-10: Örneklem Rütbe Dağılımı

RÜTBE	GÖRÜŞMEYE KATILAN	GÖRÜŞLERİ DOKÜMAN ÜZERİNDEN ALINAN	YÜZ YÜZE GÖRÜŞÜLEN	YÜZ YÜZE GÖRÜŞME ORANI
SUBAY	15	-	15	100%
ASTSUBAY	30	11	19	70%
UZMAN JANDARMA	73	59	14	19%
TOPLAM	118	70	48	41%

İş yoğunluğu, görev, nöbet, izin, istirahat gibi nedenlerle yüz yüze görüşme fırsatı bulunamayan personelin görüşleri yazılı olarak doküman üzerinden alınmış ve değerlendirilmiştir. Tablo-10’da görüldüğü üzere, subayların tamamı, astsubayların %70’i (19 kişi) ve uzman jandarmaların %19’u (14 kişi) ile genel olarak da, katılımcıların %41’i ile yüz yüze görüşülebilmektedir.

b. Veri Toplama Tekniği

Araştırmada, suç ve ceza alanında yapılan bir çok çalışmada kullanılan iki temel yöntemden istifade edilmiştir. Bunlardan birincisi istatistiklerinin derlenmesi, diğeri de alan çalışmasından veri elde edilmesidir.

Literatür taramasında, konuyla ilgili olduğu değerlendirilen kaynaklar incelenmiş ve internet kaynakları taranmıştır. Kuramsal çerçeve bölümünde yer alan diğer ülkelerle ilgili bilgilerin ve istatistik bilgilerin bir kısmı da Adalet Bakanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığından sağlanmıştır.

Adalet Bakanlığından sağlanan verilere ulaşma sürecinde, öncelikle bilgi edinme hakkı çerçevesinde birtakım bilgiler istenmiş ancak cevaben gönderilen metinde istenilen kapsam ve içerikte bilgiye ulaşılamamıştır. Bunun üzerine Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler, Bilgi İşlem ve Eğitim Şubeleri ve Ceza İnfaz Kurumları Personeli Ankara Eğitim Merkezinden randevu alınmıştır. Belirtilen şubelerde sorumlu yönetici ve görevli eğitimcilerle temaslarla birtakım verilere ulaşılması mümkün olmuştur.

Jandarma Genel Komutanlığı bünyesindeki Ceza ve Tevkifevleri Şube Müdürlüğünden gerekli verilerin alınabilmesi için, Genel Komutanlığa dilekçe ile başvurulmuş ve izin sonrası verilmesi uygun görülen veriler temin edilmiştir.

Araştırmanın alan çalışmasında veri toplama tekniği, kapalı cezaevlerinde görevli rütbeli jandarma (subay, astsubay ve uzman jandarmalar) personeli ile yapılan biçimsel görüşmedir. Uygulamalarda özellikle yöneticilerin anket formu doldurmaktan kaçındıkları buna karşılık görüşme yapmaya daha sıcak baktıkları belirtilmektedir (Altunışık ve diğerleri, 2004: 83). Bununla birlikte kurum içi ve kurum dışı pek çok konuda yapılan anketlerin yoğunluğu, anketlerin dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde incelenip cevaplandırılması olasılığını azaltmaktadır. Fakat bireysel temas kurulması durumunda jandarma subayı olmanın verdiği avantajla da, amacın ve konunun öneminin daha özlü ifade edilebileceği ve böylelikle daha doğru ve ayrıntılı cevapların alınabileceği değerlendirilmiştir. Bu nedenlerle anket yerine görüşme yapılması tercih edilmiştir.

Görüşme teknikleri; biçimsel, yarı biçimsel ve biçimsel olmayan görüşme teknikleridir (Altunışık ve diğerleri, 2004: 83). İlk kez görüşme yapılacak olması, zaman sınırlılığı, personel ile yüz yüze görüşememe olasılığı ve tasnif ve analizlerde sağlanacak kolaylıklar göz önünde bulundurularak görüşme teknikleri arasından, biçimsel görüşme tekniği seçilmiştir.

c. Alan Çalışmasında Kullanılan Yöntem ve Uygulama

Çalışmanın başlangıcında cezaevlerinde görevli jandarmalarla birlikte Adalet Bakanlığı çalışanlarının da kapsayan; firarlar, güvenlik sistemindeki çift başlılık ve genel olarak cezaevlerindeki güvenlik ile ilgili cezaevi çalışanlarının görüşlerini değerlendirmeyi ve kıyaslamayı amaçlayan bir görüşme yapılması planlanmıştır. Görüşme soruları oluşturulmuş ve izin için ilgili kurumlarla temasa geçilmiştir. Ancak İKK açısından sorun yaratabileceği endişesi, izin sıkıntıları ve yetkililerce uygun değerlendirilmemesi gibi birtakım bürokratik engeller nedeniyle çalışmanın kapsamı daraltılmış ve görüşme soruları yalnızca jandarmaları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Görüşmede sorulacak soruların hazırlanması sürecinde, Ankara Kapalı Cezaevi (Ulucanlar) Koruma Bölüğünde görevli 14 rütbeli jandarma personeli ve Açık Cezaevinde görevli ancak daha önce kapalı cezaevlerinde de görev yapmış 8 Adalet Bakanlığı çalışanı ile tez danışmanı nezaretinde hazırlanan EK-B'deki yarı yapılandırılmış pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmede; Türkiye'deki kapalı cezaevlerinin güvenliği ile ilgili olarak yapılabilecek iyileştirmeler, firarların nedenleri, firarlar hususunda etkili olabileceği değerlendirilen hususlar ve firarların önlenmesiyle ilgili olarak yaşadıkları güvenlik sorunlarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu pilot görüşme sonrasında, araştırmanın kapsamı biraz daraltılmış, elde edilen verilerle araştırmanın hipotez ve soruları da göz önüne alınarak, EK-A'daki biçimlendirilmiş görüşme soruları hazırlanmıştır.

Biçimlendirilmiş görüşme, dört bölüm şeklinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde, görüşme sonrasında verilerin tasnif edilebilmesi ve analiz edilebilmesi için; görev yapılan cezaevi tipi, cezaevlerinde toplam görev yapma süresi, yaş, rütbe ve eğitim durumu bilgileri sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara göre örneklem grubunun; yaş, eğitim durumu, görev süresi, rütbe ve görev yapılan cezaevinin güvenlik seviyesini gösteren tablolar hazırlanmıştır.

İkinci bölümde, pilot görüşmeden elde edilen veriler neticesinde ortaya çıkan, mevcut güvenlik sistemini iyileştirmeye yönelik 14 faaliyetin katılımcılar tarafından önem derecesine göre yalnız ilk beş maddeyi belirleyecek şekilde sıralanması istenmiştir. Böylelikle iyileştirmede öncelik verilmesi gereken hususların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sıralama sorusundan alınan cevaplar SPSS programı vasıtasıyla çeşitli test ve analizlere tabi tutulmuş, katılımcıların özelliklerine göre değişen öncelik değerlendirmelerinde bir anlamlılık olup olmadığı araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, gerçek bir firar olayından esinlenerek anlatılan senaryo dahilinde bazı sorulara cevap verilmesi istenmiştir. Sorularda, senaryodaki firar olayında, görevini uygun şekilde yerine getiren ve hatalı olduğu değerlendirilen güvenlik sistemi öğelerini ve benzer bir olayın başka bir cezaevinde gerçekleşip gerçekleşemeyeceği ve nedenleri sorulmaktadır. Bu bölümde, cezaevlerinde firarlara yönelik oluşturulmuş fiziki engeller, kamera sistemleri, elektrikli kapılar, sensörlü teller gibi teknolojik cihazlar ile güvenlikten sorumlu personelin bir bütün olarak güvenlik sistemi için önemi hakkında görüş almak amaçlanmıştır.

Dördüncü bölümde; cezaevlerinin koruması, sevk ve nakillerin güvenliği, adliye ve hastanelerde güvenlik, atama ve tayin politikası, teçhizat araç gereç ve kadro ile ilgili sıkıntılar, kanun ve yönetmeliklerden kaynaklanan sıkıntılar, cezaevi iç idaresi ile ilişkilerdeki sıkıntılar ve tüm bu

konulardaki teklif ve önerileri sorulmuştur. Bu bölümden alınan yanıtlar görüşme sonuçları bölümünde teklif ve öneriler olarak sıralanmıştır.

Beşinci bölümde, katılımcılara firarlarla ilgili olarak cezaevlerindeki görevleri süresince yaşamış oldukları dersler alınabilecek olaylar ve sonuçları sorulmuştur. Bu şekilde bir örnek olay taraması yapmak ve güvenlikle ilgili olarak önemli olabilecek başka hususlar varsa bunlara da ulaşmak amaçlanmıştır.

d. Veri Değerlendirme Tekniği

Verilerin değerlendirilmesinde, öncelikle görüşmedeki açık uçlu sorulardan elde edilen veriler kodlanmıştır. Kodlanan bu veriler bilgisayara yüklenmiş ve SPSS (Sosyal Bilimler için Paket Programlar) alt programları yardımıyla analiz edilerek sonuçlar şekil ve çapraz tablolar halinde sunulmuştur.

Görüşmedeki soruların hemen tamamı açık uçlu olduğu için yanıtlar aynı düzeyde değildir ve miktar olarak farklılıklar göstermektedir. Görüşmelerin önemli bir bölümünün yüz yüze yapılamaması özellikle üçüncü bölüme verilen yanıtların çok kısır kalmasına ve beşinci bölümde de istenilen sayıda olay anlatımına ulaşılamamasına neden olmuştur. İstatistik analiz için yeterli veriye ulaşılamaması ve İKK açısından sorun olabileceği değerlendirilerek, bu bölümlerin analizleri çalışmaya dahil edilmemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALANA İLİŞKİN BULGULAR

1. VERİLERİN TEK YÖNLÜ ANALİZİ

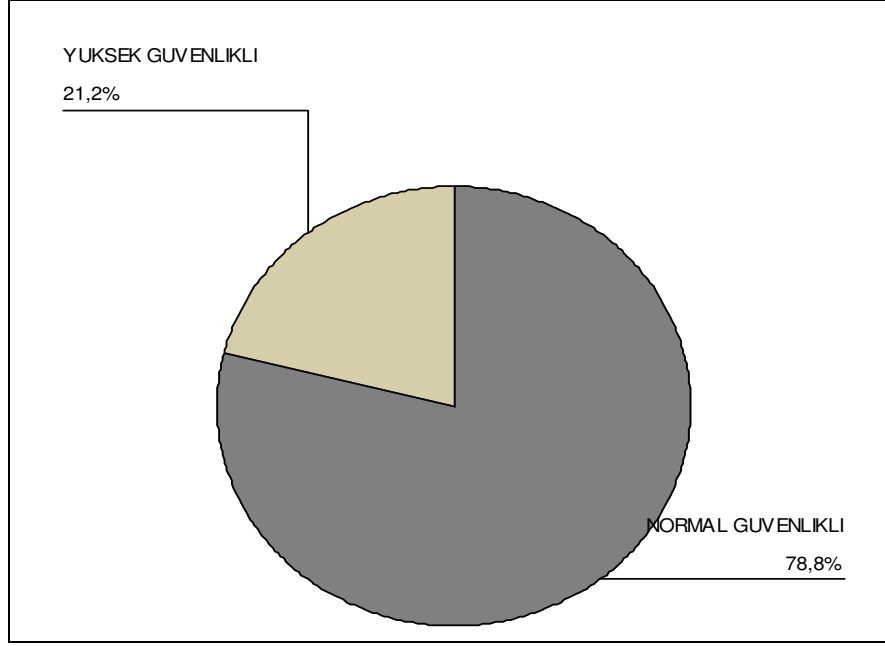
a. Görev Yapılan Cezaevinin Güvenlik Seviyesi

Bu bölümünde, görüşme yapılan personelin görev yaptığı cezaevi tipi ve cezaevinin güvenlik düzeyi bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo-11: Cezaevlerinin Güvenlik Seviyesi ve Tiplerine Göre Dağılımı

Güvenlik Düzeyi	Cezaevi Tipi				Toplam
	F	E-H	M	Tipsiz	
Yüksek Güvenlikli	22	-	-	-	22
Normal Güvenlikli	-	61	14	21	96
Toplam	22	61	14	21	118
Yüzde	%19	%52	%12	%17	%100

Tablo-11’de görüşmeye katılanların görev yaptığı cezaevlerinin güvenlik düzeyi ve tiplerine göre dağılımı görülmektedir.

Şekil-2: Katılımcıların Görev Yaptığı Cezaevlerinin Güvenlik Düzeyi

Şekil-2’de de örneklem grubunun görev yaptığı cezaevlerinin güvenlik seviyesi görülmektedir. Örneklem grubu içerisinde yüksek güvenlikli cezaevlerinde görev yapanların oranı %21,2 normal güvenlikli cezaevlerinde görev yapanların oranı %78,8’dir.

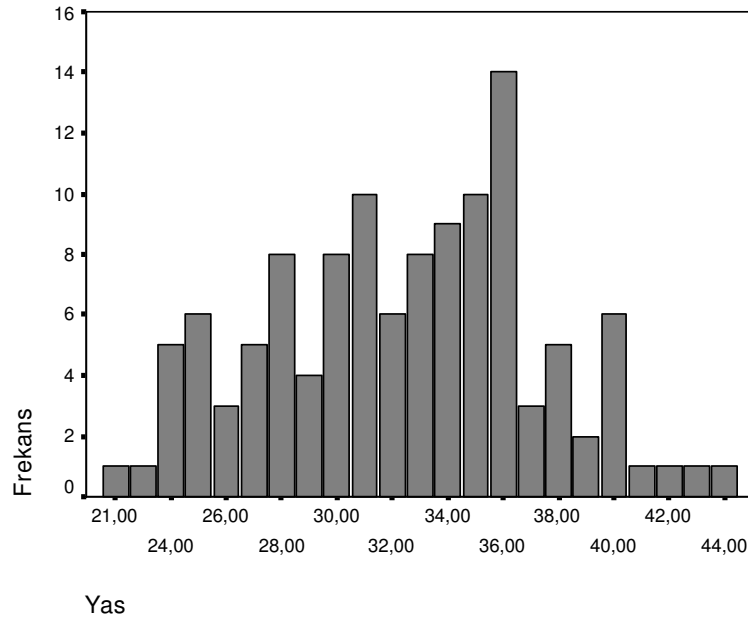
b. Yaş Durumu ile İlgili Bulgular

Tablo-12’de örneklem grubunun yaş dağılımı görülmektedir. Yaş gruplaması katılımcılar arasında en genç olanının yaşı olarak 21’den başlatılmış ve üçer yıllık periyotlarla 40 yaşına kadar 5 grup oluşturulmuştur. Gruplamanın üçer yıllık periyotlarla yapılmasının nedeni rütbelerin çoğunlukla üç ve katları hizmet süresine göre değişmesidir.

Tablo-12: Örneklem Grubunun Yaş Dağılımı

	Yaş Grupları						Toplam
	21-24	25-28	29-32	33-36	37-40	41 ve üstü	
Frekans	7	22	28	41	16	4	118
Yüzde	%6	%18,6	%23,7	%34,7	%13,6	%3,3	%100

Buna göre örneklem grubunun ağırlıklı olarak 33-36 yaş grubunda olduğu, en genç grup olan 21-24 yaş arasında 7 en yaşlı grup olan 41 ve üstü grubunda 4 kişinin bulunduğu görülmüştür. Yaş ortalaması ise 35'dir.

Şekil-3: Örneklem Grubunun Yaş Dağılım Grafiği

Şekil-3'de örneklem grubundakilerin yaş dağılım grafikte verilmektedir.

c. Görev Süresi ile İlgili Bulgular

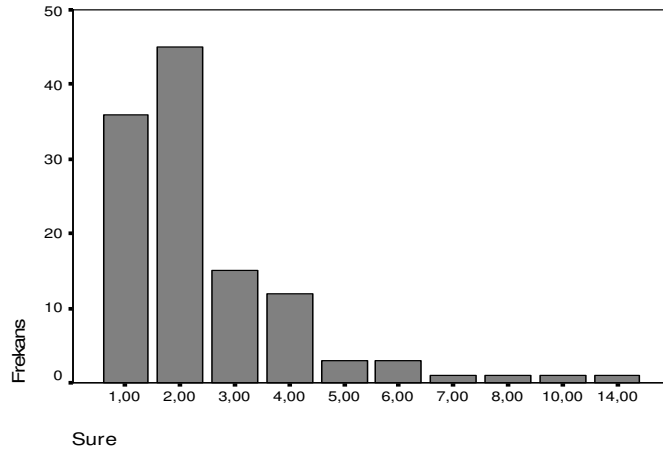
Tablo-13'de örneklem grubunun cezaevlerinde görev yapma süreleri yer almaktadır. Görev süresi gruplaması normal koşullarda adaylık

ve alışma süreci olarak değerlendirilebilecek 1-2 yıl, tecrübe kazanmaya başlanan 3-5 yıl ve uzmanlaşmanın gerçekleştiği 6 yıl ve üzeri görev süresine göre yapılmıştır. Buçuklu veriler, fazlalık 6 aydan küçükse alt yıla, eşit ve büyükse bir üst yıla tamamlanmıştır.

Tablo-13: Örneklem Grubunun Görev Süresi Dağılımı

	Görev Süresi			Toplam
	1-2 Yıl	3-5 Yıl	6 Yıl ve Üzeri	
Frekans	81	30	7	118
Yüzde	%68,6	%25,4	%6	30

Tabloya göre, bütün katılımcıların yarısından fazlası ve toplamda (81 kişi) %68,6'sı 1-2 yıl süre ile cezaevlerinde görev yapmaktadır. Tecrübeli sayılabilecek 3-5 yıl arası cezaevinde görev yapan personel oranı %25 ve uzman sayılabilecek 6 ve üzeri yıl cezaevlerinde görev yapan personel oranı %7'dir.

Şekil-4: Örneklem Grubunun Cezaevlerinde Görev Süresi Dağılımı Grafiği

Şekil-4'de katılımcıların görev süresine göre frekans dağılımı görülmektedir.

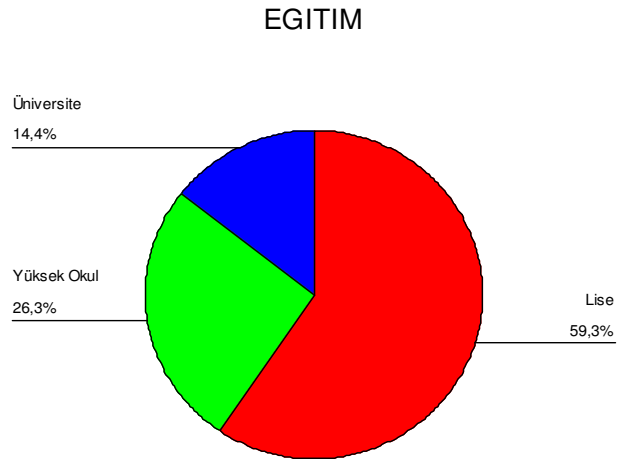
d. Öğrenim Durumu ile İlgili Bulgular

Tablo-14’de örneklem grubunu rütbelerine göre öğrenim düzeyleri görülmektedir.

Tablo-14: Örneklem Grubunun Öğrenim Durumu Dağılımı

	Öğrenim Durumu			Toplam
	Lise	Yüksek Okul	Üniversite ve Üstü	
Frekans	70	31	17	118
Yüzde	%60	%26	%14	%100

Örneklem grubunda subaylar arasında lise mezunu ve uzman jandarmalar arasında üniversite ve üstü eğitim düzeyinde kimse bulunmamaktadır. Subayların çoğunluğu üniversite, astsubayların çoğunluğu yüksek okul ve uzman jandarmaların çoğunluğu lise mezunudur. Uzman jandarma mevcudundaki fazlalıktan dolayı katılımcıların büyük bölümü (%60) lise mezunudur.

Şekil-5: Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyi Grafiği

Şekil-5'de örneklem grubunun eğitim düzeyi grafiği yer almaktadır. Örneklem grubunun %59,3'ü lise, %26,3'ü yüksek okul ve %14,4'ü üniversite ve üstü eğitim seviyesindedir.

2. VERİLERİN İKİ YÖNLÜ ANALİZLERİ

SPSS yardımı ile Anova ve Pearson korelasyon testi kullanılarak sıralama sorusuna verilen öncelikler sırasıyla kendi aralarında, katılımcıların rütbelerine göre, eğitim durumuna göre, cezaevlerindeki toplam görev sürelerine göre, çalıştıkları cezaevlerinin güvenlik düzeyine göre ve yaş dağılımlarına göre iki yönlü analizlere tabi tutulmuştur.

a. İyileştirmelere Verilen Öncelikler

Tablo-15'de, sıralama sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlara göre belirlenen; maddelerin yerleştirildikleri öncelik sırasındaki frekansları ve yüzdeleri, her maddenin ilk beş öncelikte yer alma sıklığı (toplam sıklık), her maddenin ağırlıklı ortalaması ve her maddenin ağırlıklı ortalamasına göre öncelik sıralamasındaki konumu belirtilmiştir.

Tablo-15: Maddelerin Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde	n	Ort.	SD
A (Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı)	63	2,02	1,39
E (Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması)	75	2,61	1,29
C (Hastane ve adliye binalarında T/H kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması)	51	2,80	1,15
B (Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi)	63	2,81	1,33
L (Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi)	70	2,81	1,51
D (Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi)	54	3,04	1,37
H (Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması)	40	3,12	1,34
J (Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi)	41	3,12	1,29
I (Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi)	20	3,20	1,15
G (Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması)	25	3,52	1,42
N (İç Korumadan sorumlu Ad. Bak. Per.inin daha iyi eğitilmesi ve seçimi)	39	3,82	1,23
K (Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi)	18	4,00	1,03
M (Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi)	22	4,00	1,11
F (Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi)	7	5,00	0,00

Tablo-15’de katılımcıların sıralama sorusundaki maddelere verdikleri önem derecesinin ağırlıklı ortalaması ve standart sapması görülmektedir. Buna göre tüm katılımcıların genel değerlendirmesine göre birinci önceliğe 2.02 ortalama ve 1.39 standart sapma ile (A) *Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı* maddesi, ikinci önceliğe 2.61 ortalama ve 1.29 standart sapma ile (E) *Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması* maddesi, üçüncü önceliğe 2.80 ortalama ve 1.15 standart sapma ile (C) *Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması* maddesi, dördüncü önceliğe 2.81 ortalama ve 1.33 standart sapma ile (B) *Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi* maddesi ve beşinci önceliğe 2.81 ortalama ve 1.51 standart sapma ile (L) *Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi* maddesi atanmıştır.

Tablo-15’de ortalamaları görülen maddelerin kendi aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için maddelere Pearson korelasyon testi yapılmış ve $p=0.05$ anlamlılık düzeyinde;

Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı maddesi ile *Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi* maddesi arasında,

Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi maddesi ile *Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması* maddesi arasında,

Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi maddesi ile *Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi* maddesi arasında,

Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması maddesi ile *Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması* maddeleri arasında anlamlılık bulunmuştur.

b. Rütbe ve Öncelik Dağılımı

Tablo-16'da rütbelerine göre katılımcıların maddelere verdikleri önem derecelerine ilişkin frekanslar, rütbe grupları arasında maddelere verilen önceliklerin anlamlılık oranı ve toplamaları yer almaktadır.

Tablo-16: Rütbeye Göre Öncelik Dağılımı

MADDE	ÖNCELİK	RÜTBE			ANLAMLILIK	TOPLAM	MADDE KODU	ÖNCELİK	RÜTBE			ANLAMLILIK	TOPLAM
		SUBAY	ASTSB	UZM.JAN					SUBAY	ASTSB	UZM.JAN		
A. Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı	1	8	12	17	0,11	37	H. Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması	1	1	1	3	0,42	5
	2	1	2	2		5		2	2	4	3		9
	3	0	5	4		9		3	2	0	9		11
	4	2	0	5		7		4	2	0	4		6
	5	0	0	5		5		5	4	2	3		9
B. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki Teknik eksikliklerin giderilmesi	1	1	0	10	0,65	11	I. Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi	1	0	1	0	0,16	1
	2	4	7	9		20		2	1	2	2		5
	3	3	4	4		11		3	0	2	4		6
	4	2	4	6		12		4	0	2	3		5
	5	1	2	6		9		5	0	0	3		3
C. Hastane ve adliye binalarında T/H kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması	1	0	1	6	0,18	7	J. Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi	1	1	3	1	0,22	5
	2	3	2	10		15		2	2	2	6		10
	3	5	1	7		13		3	1	4	2		7
	4	3	3	7		13		4	2	1	10		13
	5	0	2	1		3		5	0	2	4		6
D. Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi	1	0	1	8	0,01	9	K. Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	0,62	0
	2	0	3	8		1		2	0	1	1		2
	3	0	4	10		14		3	0	1	2		3
	4	0	4	5		9		4	0	2	4		6
	5	5	1	5		11		5	0	1	6		7
E. Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması	1	1	4	14	0,21	19	L. Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi	1	3	8	9	0,83	20
	2	1	4	12		17		2	1	2	10		13
	3	3	5	13		21		3	1	2	7		10
	4	1	4	5		10		4	2	4	8		14
	5	2	2	4		8		5	1	4	8		13
F. Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	-	0	M. Tut. ve mah. lara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi	1	0	0	1	0,63	1
	2	0	0	0		0		2	0	0	2		2
	3	0	0	0		0		3	0	0	1		1
	4	0	0	0		0		4	1	2	7		10
	5	0	2	5		7		5	0	2	6		8
G. Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması	1	0	0	1	0,31	1	N. İç Korumadan sorumlu Ad. Bak. Per.inin daha iyi eğitilmesi ve seçimi	1	0	0	3	0,19	3
	2	0	0	8		8		2	0	1	1		2
	3	0	1	2		3		3	0	1	8		9
	4	0	1	2		3		4	0	3	7		10
	5	0	3	7		10		5	1	6	8		15

Tablo-16'ya göre, katılımcıların rütbelerine göre maddelere verdikleri öncelik sıralaması ilişkisinde, 0.05 hata oranı ile yapılan varyans analizi sonucunda 0,002 anlamlılık oranı ile *Sevk ve nakillerde kullanılan araçların*

yenilenmesi maddesinde uzman jandarmaların subaylara göre daha üst sıralarda öncelik verdiği tespit edilmiştir. *Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi* maddesi ise yeterli öncelik verilmediği için analize girmemiştir.

c. Eğitim Durumu ve Öncelik Dağılımı

Tablo-17’de eğitim durumlarına göre katılımcıların maddelere verdikleri önem derecelerinin frekansları, eğitim durumu grupları arasında maddelere verilen önceliklerin anlamlılık oranı ve toplamı yer almaktadır.

Tablo-17: Eğitim Durumuna Göre Öncelik Dağılımı

MADDE KODU	ÖNCELİK	EĞİTİM DÜZEYİ			ANLAMLILIK	TOPLAM	MADDE KODU	ÖNCELİK	EĞİTİM DÜZEYİ			ANLAMLILIK	TOPLAM
		LİSE	YÜK. OKUL	ÜNİ.					LİSE	YÜK. OKUL	ÜNİ.		
A. Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı	1	18	9	10	0,22	37	H. Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması	1	2	2	1	0,60	5
	2	2	3	0		5		2	4	2	3		9
	3	6	2	1		9		3	8	2	1		11
	4	4	2	1		7		4	4	0	2		6
	5	4	1	0		5		5	1	5	3		9
B. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki Teknik eksikliklerin giderilmesi	1	8	2	1	0,78	11	I. Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi	1	0	1	0	0,07	1
	2	10	4	6		20		2	1	3	1		5
	3	4	5	2		11		3	4	1	1		6
	4	6	4	2		12		4	3	2	0		5
	5	6	2	1		9		5	3	0	0		3
C. Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması	1	6	1	0	0,04	7	J. Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi	1	1	4	0	0,21	5
	2	11	2	2		15		2	7	0	3		10
	3	5	4	4		13		3	2	4	1		7
	4	6	4	3		13		4	9	2	2		13
	5	1	0	2		3		5	5	1	0		6
D. Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi	1	8	1	0	0,05	9	K. Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	0,11	0
	2	8	2	1		11		2	1	1	0		2
	3	8	5	1		14		3	1	2	0		3
	4	4	5	0		9		4	3	2	1		6
	5	5	3	3		11		5	6	0	1		7
E. Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması	1	12	6	1	0,98	19	L. Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi	1	10	6	4	0,72	20
	2	12	5	0		17		2	7	6	0		13
	3	14	2	5		21		3	7	2	1		10
	4	4	4	2		10		4	9	2	3		14
	5	4	3	1		8		5	7	4	2		13
F. Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	-	0	M. Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi	1	1	0	0	0,56	1
	2	0	0	0		0		2	2	0	0		2
	3	0	0	0		0		3	1	0	0		1
	4	0	0	0		0		4	8	1	1		10
	5	5	2	0		7		5	6	2	0		8
G. Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması	1	1	0	0	0,59	1	N. İç korumadan sorumlu Adalet Bakanlığı Personelinin daha iyi eğitilmesi ve seçimi	1	3	0	0	0,7	3
	2	6	2	0		8		2	0	1	1		2
	3	2	1	0		3		3	8	1	0		9
	4	2	1	0		3		4	8	2	0		10
	5	7	2	1		10		5	9	4	2		15

Tablo-17'ye göre, katılımcıların eğitim durumuna göre maddelere verdikleri öncelik sıralaması ilişkisinde, 0.05 hata oranı ile yapılan varyans analizi sonucunda 0,044 anlamlılık oranı ile *Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması* maddesine lise mezunlarının üniversite mezunlarına göre daha üst sıralarda öncelik verdiği tespit edilmiştir.

d. Görev Süresi ve Öncelik Dağılımı

Tablo-18'de görev sürelerine göre katılımcıların maddelere verdikleri önem derecelerinin frekansları, görev süresi grupları arasında maddelere verilen önceliklerin anlamlılık oranı ve toplamaları yer almaktadır.

Tablo-18: Görev Süresine Göre Öncelik Dağılımı

MADDE	ÖNCELİK	GÖREV SÜRESİ			ANLAMLILIK	TOPLAM	MADDE	ÖNCELİK	GÖREV SÜRESİ			ANLAMLILIK	TOPLAM
		1-2 YIL	3-5 YIL	6 VE ÜST					1-2 YIL	3-5 YIL	6 VE ÜST		
A. Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı	1	26	8	3	0,24	37	H. Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması	1	3	2	0	0,85	5
	2	3	1	1		5		2	4	2	3		9
	3	7	2	0		9		3	8	3	0		11
	4	6	1	0		7		4	4	2	0		6
	5	5	0	0		5		5	4	2	3		9
B. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki Teknik eksikliklerin giderilmesi	1	10	1	0	0,29	11	I. Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi	1	1	0	0	0,86	1
	2	15	4	1		20		2	3	2	0		5
	3	6	3	2		11		3	3	1	2		6
	4	9	2	1		12		4	3	2	0		5
	5	5	3	1		9		5	3	0	0		3
C. Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması	1	4	3	0	0,78	7	J. Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi	1	1	3	1	0,77	5
	2	13	2	0		15		2	9	1	0		10
	3	11	1	1		13		3	5	2	0		7
	4	9	2	2		13		4	8	3	2		13
	5	1	2	0		3		5	4	2	0		6
D. Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi	1	6	2	1	0,91	9	K. Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	0,62	0
	2	8	2	1		11		2	1	1	0		2
	3	9	3	2		14		3	2	0	1		3
	4	4	3	2		9		4	2	3	1		6
	5	9	2	0		11		5	3	4	0		7
E. Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması	1	14	2	3	0,88	19	L. Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi	1	14	4	2	0,95	20
	2	10	4	3		17		2	10	2	1		13
	3	15	5	1		21		3	4	5	1		10
	4	8	1	1		10		4	12	1	1		14
	5	4	3	1		8		5	9	3	1		13
F. Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	-	0	M. Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi	1	0	1	0	0,19	1
	2	0	0	0		0		2	2	0	0		2
	3	0	0	0		0		3	1	0	0		1
	4	0	0	0		0		4	8	2	0		10
	5	5	1	1		7		5	6	0	2		8
G.Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması	1	1	0	0	0,36	1	N. İç korumadan sorumlu Adalet Bakanlığı Personelinin daha iyi eğitilmesi ve seçimi	1	2	1	0	0,98	3
	2	3	5	0		8		2	1	1	0		2
	3	3	0	0		3		3	7	2	0		9
	4	3	0	0		3		4	5	5	0		10
	5	8	2	0		10		5	11	3	1		15

Tablo-18'e göre, katılımcıların görev sürelerine göre maddelere verdikleri öncelik sıralaması ilişkisinde, 0.05 hata oranı ile yapılan varyans analizi sonucunda her hangi bir maddeye verilen öncelik ile görev süresi arasında bir anlamlılık tespit edilememiştir.

e. Cezaevi Güvenlik Düzeyi ve Öncelik Dağılımı

Tablo-19'da katılımcıların görev yaptıkları cezaevinin güvenlik düzeyine göre maddelere verdikleri önem derecelerinin frekansları, gruplar arasında maddelere verilen önceliklerin anlamlılık oranı ve toplamaları yer almaktadır. Katılımcıların görev yaptıkları cezaevinin güvenlik düzeyine göre, maddelere verdikleri öncelik sıralaması ilişkisinde, 0.05 hata oranı ile yapılan varyans analizi sonucunda her hangi bir maddeye verilen öncelik ile görev yapılan cezaevinin güvenlik düzeyi arasında bir anlamlılık tespit edilememiştir.

Tablo-19: Cezaevi Güvenlik Düzeyine Göre Öncelik Dağılımı

MADDE	ÖNCELİK	CEZA-EVİ GÜVENLİK DÜZEYİ		ANLAMLILIK	TOPLAM	MADDE	ÖNCELİK	CEZA-EVİ GÜVENLİK DÜZEYİ		ANLAMLILIK	TOPLAM
		NORMAL	YÜKSEK					NORMAL	YÜKSEK		
A. Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı	1	29	8	0,62	37	H. Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması	1	4	1	0,38	5
	2	4	1		5		2	7	2		9
	3	8	1		9		3	9	2		11
	4	6	1		7		4	4	2		6
	5	4	1		5		5	9	0		9
B. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki Teknik eksikliklerin giderilmesi	1	2	9	0,79	11	I. Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi	1	0	1	0,38	1
	2	17	3		20		2	3	2		5
	3	9	2		11		3	6	0		6
	4	10	2		12		4	4	1		5
	5	7	2		9		5	2	1		3
C. Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması	1	5	2	0,51	7	J. Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi	1	3	2	0,15	5
	2	13	2		5		2	5	5		10
	3	10	3		13		3	4	3		7
	4	9	4		13		4	12	1		13
	5	2	1		3		5	4	2		6
D. Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi	1	6	3	0,74	9	K. Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0,33	0
	2	8	3		11		2	2	0		2
	3	13	1		14		3	2	1		3
	4	6	3		9		4	6	0		6
	5	7	4		11		5	7	0		7
E. Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması	1	14	5	0,72	19	L. Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi	1	19	1	0,37	20
	2	15	2		17		2	9	4		13
	3	17	4		21		3	7	3		10
	4	9	1		10		4	10	4		14
	5	6	2		8		5	11	2		13
F. Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi	1	0	0	-	0	M. Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi	1	1	0	0,70	1
	2	0	0		0		2	1	1		2
	3	0	0		0		3	1	0		1
	4	0	0		0		4	6	4		10
	5	7	0		7		5	5	3		8
G. Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması	1	1	0	0,12	1	N. İç korumadan sorumlu Adalet Bakanlığı Personelinin daha iyi eğitilmesi ve seçimi	1	3	0	0,78	3
	2	8	0		8		2	2	0		2
	3	3	0		3		3	4	5		9
	4	3	0		3		4	8	2		10
	5	8	2		10		5	11	4		15

f. Yaş Grubu ve Öncelik Dağılımı

Tablo-20'ye göre, katılımcıların yaş gruplarına göre maddelere verdikleri öncelik sıralaması ilişkisinde, 0.05 hata oranı ile yapılan varyans analizi sonucunda her hangi bir maddeye verilen öncelik ile yaş grubu arasında belirgin bir anlamlılık tespit edilememiştir.

Tablo-20: Yaş Grubuna Göre Öncelik Dağılımı

MADDE KODU	ÖNCELİK	YAŞ GRUBU						ANLAMLILIK	TOPLAM	MADDE KODU	ÖNCELİK	YAŞ GRUBU						ANLAMLILIK	TOPLAM
		21-24	25-28	29-32	33-36	37-40	41 ve ÜSTÜ					21-24	25-28	29-32	33-36	37-40	41 ve ÜSTÜ		
A. Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı	1	3	6	10	10	7	1	0,86	37	H. Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılmaya çalışılması	1	0	2	2	0	1	0	0,71	5
	2	0	0	1	2	2	0		5		2	1	2	0	3	2	1		9
	3	0	2	4	2	0	1		9		3	0	3	1	5	2	0		11
	4	0	0	3	3	1	0		7		4	0	1	1	1	2	1		6
	5	1	1	1	2	0	0		5		5	1	1	1	5	1	0		9
B. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki Teknik eksikliklerin giderilmesi	1	0	1	3	7	0	0	0,70	11	I. Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi	1	0	0	0	1	0	0	0,81	1
	2	2	3	7	5	2	1		20		2	0	2	2	0	1	0		5
	3	0	1	2	5	3	0		11		3	0	2	0	2	1	1		6
	4	1	1	4	6	0	0		12		4	1	0	2	2	0	0		5
	5	1	0	1	4	2	1		9		5	0	1	1	0	0	1		3
C. Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması	1	0	3	0	2	2	0	0,77	7	J. Hastane veya adliyelere sevklerde ve nakillerde daha tecrübeli ve ehil personelin görevlendirilmesi	1	0	1	1	2	1	0	0,79	5
	2	0	3	6	4	2	0		15		2	0	0	4	5	1	0		10
	3	2	1	5	4	1	0		13		3	0	2	2	3	0	0		7
	4	1	2	2	4	3	1		13		4	0	2	4	3	4	0		13
	5	0	1	1	1	0	0		3		5	1	1	1	3	0	0		6
D. Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi	1	1	2	0	3	2	1	0,16	9	K. Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	0	0	0	0,45	0
	2	1	1	1	5	2	1		11		2	1	1	0	0	0	0		2
	3	2	3	4	3	2	0		14		3	0	0	1	2	0	0		3
	4	1	2	1	3	2	0		9		4	0	2	0	3	0	1		6
	5	0	1	5	4	1	0		11		5	0	3	3	1	0	0		7
E. Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması	1	2	2	6	5	3	1	0,98	19	L. Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi	1	1	3	4	1	0	1	0,73	20
	2	1	3	4	7	1	1		17		2	0	2	4	6	1	0		13
	3	1	4	5	7	3	1		21		3	2	1	0	4	2	1		10
	4	0	2	6	2	0	0		10		4	0	4	3	5	2	0		14
	5	2	1	1	2	1	1		8		5	0	0	3	6	3	1		13
F. Cezaevlerinin tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi	1	0	0	0	0	0	0	-	0	M. Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların katı olarak kesilmesi	1	0	0	1	0	0	0	0,90	1
	2	0	0	0	0	0	0		0		2	0	0	0	1	1	0		2
	3	0	0	0	0	0	0		0		3	0	1	0	0	0	0		1
	4	0	0	0	0	0	0		0		4	0	2	0	5	2	1		10
	5	0	3	2	2	0	0		7		5	0	1	1	3	3	0		8
G. Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması	1	0	1	0	0	0	0	0,97	1	N. İç korumadan sorumlu Adalet Bakanlığı Personelinin daha iyi eğitilmesi ve seçimi	1	0	1	1	1	0	0	0,93	3
	2	1	3	0	3	1	0		8		2	0	2	0	0	0	0		2
	3	0	0	1	2	0	0		3		3	0	2	3	2	2	0		9
	4	1	1	1	0	0	0		3		4	2	3	1	4	0	0		10
	5	1	3	2	3	1	0		10		5	0	5	3	3	4	0		15

3. TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; cezaevlerinde görevli rütbeli jandarma personelinin, cezaevlerinin güvenliğiyle ilgili olarak sıralamada ilk

sıraya *Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı* hususunu koyduğu görülmektedir. Bu durum, dış koruma, sevk nakiller, adliye ve hastanelerde güvenliğin sağlanmasından sorumlu jandarma personeli için öncelik verilmesi gereken hususlarda ilk sırada yer alması çelişkili bir durum gibi değerlendirilebilir. Ancak fiziki yapısı firarları engellemeye yeterli olmayan bir cezaevinin güvenli olduğundan bahsetmek kesinlikle mümkün değildir. Bu nedenle bu maddenin ilk sırada yer almasının, cezaevlerinin doğal olarak öncelikle fiziki olarak firarlara imkan vermeyen bir yapıda olmasının gerekliliğinin sonucu olduğu değerlendirilmektedir.

İkinci sıraya konan *Adliye ve cezaevlerinin aynı kompleks içerisinde yer alması* hususunun, duruşmalar için sevkleri büyük oranda azaltacağı, sevklerde ve adliyelerde güvenliğin çok daha sorunsuz bir şekilde sağlanmasına katkıda bulunacağı için üst sıralarda bir önceliğe konulduğu değerlendirilmektedir.

Üçüncü önceliğe konan *Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması* hususu her ne kadar sıralamada üçüncü sırada yer alsada, görüşmeler sonrasında edinilen kanaate göre, kısa vadede jandarmanın çözülmesini istediği en önemli husus olarak ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü önceliğe konan *Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi* yine birinci önceliğe konan madde ile benzer özellik taşımaktadır. Güvenlik sistemine eklenecek teknik sistemlerin jandarmanın cezaevlerinin güvenliği ile ilgili en önemli görevi olan nöbet kulelerinde tutulan nöbetler ve devriye hizmetlerini daha etkin hale getireceği ve kolaylaştıracağı değerlendirilmektedir.

Son olarak beşinci önceliğe konan *Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi* hususu cezaevlerinin güvenliğiyle ilgili kısa vadede olmasa da uzun vadede mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Tek başlı güvenlik sistemine geçişle birlikte

güvenlik sorunlarının büyük bir kısmının kendiliğinden çözüleceği değerlendirilmektedir. Bu konuyla ilgili daha detaylı tartışma sonuç bölümünde yer almaktadır.

Rütbe ve öncelik sıralaması iki yönlü varyans analizinde, *Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi* hususuna uzman jandarmaların subaylara göre daha çok öncelik verdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın, uzman jandarmaların uzun süreli sevk ve nakillerde sıkışık bir vaziyette kalmalarının yarattığı rahatsızlıktan kaynaklandığı söylenebilir. Subaylar genellikle bu tür sevk ve nakillere katılmamaktadırlar. Buna göre araştırmanın *Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, rütbelerine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır*, hipotezinin bu madde için doğrulandığı görülmektedir.

Hastane ve adliye binalarında tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması, hususuna lise mezunları (uzman jandarma ve astsubayların çoğunluklu oluşturduğu grup) üniversite mezunlarına (subayların çoğunluklu oluşturduğu grup) göre daha çok öncelik vermektedir. Bu farklılığın da, bizzat hastane ve adliyelerde tutuklu muhafazasında görevlendirilen astsubay ve uzman jandarmaların bu görevlerde nispeten doğrudan görev almayan subaylara (üniversite mezunlarının çoğunluğu subay ve bazı astsubaylardır) göre daha çok zorlandığı ve sıkıntı yaşamalarından kaynaklı olarak daha ön sıralarda öncelik verdiği değerlendirilmektedir. Buna göre araştırmanın *Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, eğitim düzeylerine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır* hipotezinin bu madde için doğrulandığı görülmektedir.

Araştırma grubunun; cezaevlerindeki görev süresi, görev yapılan cezaevinin güvenlik seviyesi ve yaş dağılımı ile, firarların önlenmesine yönelik yapılması gerekli iyileştirmelerin öncelikleri arasında her hangi bir anlamlılığa rastlanmamıştır. Bu durumda araştırmanın başında belirlenen *Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, yaş gruplarına göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır*, *Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, cezaevlerinde görev yapma sürelerine göre firar olaylarıyla ilgili*

farklı görüşleri vardır ve Cezaevlerinde görevli jandarma personelinin, görev yaptıkları cezaevinin güvenlik seviyesine göre firar olaylarıyla ilgili farklı görüşleri vardır hipotezlerinin doğrulanmadığı görülmektedir.

Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı maddesi ile Tutuklu ve mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi maddesi arasında tespit edilen anlamlılık ilişkisi, cezaevlerinin güvenli yerler olması için öncelikle güvenlik sisteminin kendi içerisinde tutarlı, güvenilir ve sağlam olması gerekliliği düşüncesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi maddesi ile Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması maddesi arasında tespit edilen anlamlılık ilişkisinin, görüşmelerde edinilen genel izlenimlere göre cezaevlerinin bir bütün olarak kendi içerisinde her türlü ihtiyacını karşılayabilecek, tamamen güvenli bağımsız bir kompleks olması görüşünden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi maddesi ile Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi maddesi arasında tespit edilen anlamlılık ilişkisinin, bu maddelerin ortak yönü olan, uzman jandarma personelin öncelikli sıkıntı yaşadıkları konular olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması maddesi ile Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılması maddeleri arasında anlamlılık ilişkisinin; cezaevlerinde jandarma personelinin günlük iş yoğunluğunun büyük çoğunluğu adliye ve hastanelere yapılan sevklerden oluşması, artan sevk sayısının iş yoğunluğunu artırdığı gibi güvenlik konusunda da sıkıntılar yaşanmasına neden olduğu ve yukarıdaki iki maddenin özellikle doğrudan sevklerde görevli uzman jandarmaların bakış açısından değerlendirildiğinde adliyelere sevkleri azaltacağı hususunda ortak olduğu göz önünde bulundurularak açıklanabileceği değerlendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1.ÖNERİLER

Araştırmada analizi yapılmayan ancak önemli olduğu düşünülen bazı öneriler saptanmıştır. Bu öneriler görüşme sonrasında edinilen kanaate göre önem derecesi ve yapılabilirlikleri göz önünde bulundurularak kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli olarak üç gruba ayrılmıştır.

a. Kısa Vadeli Öneriler

1. Cezaevlerinden sevkli gelen hastalara bakan hastanelerin pek çoğunda münferit mahkum koğuşı veya muayene odası bulunmamaktadır. Mahkumlar kalabalık hastanelerde çoğu kez sivil hastalarla aynı koğuşlarda kalmakta ve aynı odalarda muayene edilmektedir. Aşırı yoğun, yeterli güvenlik elemanı (hastanelerin çoğunda güvenlik özel güvenlik elemanları vasıtasıyla sağlanmaktadır) veya firarları önlemeye yönelik ciddi bir fiziki engeli bulunmayan hastaneler, güvenlik açısından en riskli alanlardır. Dışarıdan hemen her türlü müdahaleye açık hastanelerde ciddi bir baskınla, güvenlik görevlileri etkisiz hale getirilebilir, mahkum veya tutuklular kaçırılabilirler. Rutin görevlerin icrası için bile yetersiz olan personel mevcudu, hastanelerde yatan tutuklu ve mahkumların muhafazasında görevlendirilen personelin de eklenmesiyle daha da eksilmekte bu durum ise diğer personele daha fazla iş yükü binmesine, sevklerin yetiştirilememesine ve daha pek çok sıkıntıya yol açmaktadır. Tam teşekküllü bölge hastanelerinin cezaevleriyle aynı kompleksler içerisinde alınmasıyla bu konuda sıkıntılar biraz olsun çözülebilir.
2. Tutuklu ve mahkumların hastanelere sevklerinde muayene eden doktorlar bazen muayene bunu gerektirmediği halde gereksiz yere kelepçelerin çıkartılması veya muhafızların muayene odasından çıkması gibi isteklerde bulunmaktadır. Bu tür durumlar doğurabileceği ciddi emniyet sıkıntıları

nedeniyle sağlık personelinin bu tür konularda bilgilendirilmesi uygun olacaktır.

3. Özellikle meskun mahallerde bulunan cezaevlerine dışarıdan uyuşturucu, tabanca, kesici ve delici alet veya başka cisimler atılabilmektedir. Bunun önüne geçilmesi için bazı cezaevlerinde uygulandığı üzere (Bayrampaşa Cezaevi), havalandırma bahçelerinin üzerine sık örülmüş tel örgüler çekilebilir.

4. Tutuklu sanıkların davalarının mahkemelerde öncelikle görülmesi konusunda Adalet Bakanlığı genelge ve emirleri bulunmakla birlikte bazen tutuksuz sanıklı davalar ne alınabilmektedir. Bazen de sevklerin yoğun olduğu günlerde araç veya personel sıkıntısı yüzünden bazı sevkler öğleden sonraya kalabilmektedir. Böyle durumlarda öğleden önce geç başlayan davalar öğleden sonralara sarkmakta, böylece personel eksikliği yüzünden öğleden sonraki sevkler de gecikmektedir. Tutuklu sanıklı davaların öncelikle bakılması ve duruşma sürelerinin mümkün olduğunca geciktirilmemesi sağlanmalıdır.

5. Adliye binalarında, tutukluların bekleyeceği güvenlik odaları, tutuklular için ayrı giriş yerleri ve tutuklulara ait özel tuvaletler yapılmalıdır

6. Sevklerin azaltılmasıyla ilgili olarak, ağır ceza mahkemelerinde görülen davaların tutuklu sanıklarının, mahkemenin bulunduğu ildeki cezaevlerinde tutulmaları veya bu mümkün değilse davanın bu koşullardaki iş yoğunluğu düşük, müsait başka ağır ceza mahkemelerine devredilmesi gibi çözümler üretilmelidir.

7. Dış koruma ve sevk, nakillerde görevli personel sayısı yetersiz kalmakta ve özellikle büyük şehirlerde kalabalık mevcutlu ceza ve tutukevlerinde bu personele çok yoğun bir çalışma temposu ve ağır bir mesai yükü getirmektedir. Bu durum da, personelde aşırı yorgunluk, uykusuzluk, dalgınlık ve strese yol açmaktadır. Tüm bunlar özellikle her an dikkat ve zindelik gerektiren koruma ve muhafızlık hizmetlerinin gerekleriyle ters düşmektedir. Anlık gelişen olaylara müdahalede gecikmeler; firar, rehin alınma, aramaların düzgün yapılmaması gibi istenmeyen sonuçlar doğmasına yol açabilmektedir. Cezaevlerinin i güvenliğinden sorumlu infaz koruma memurları ve diğer görevliler üç vardiya şeklinde çalışırken, çok daha ağır bir iş yüküyle çalışan dış güvenlik personeli neredeyse haftanın yedi günü

aralıksız çalışmaktadır. Dış güvenlik personelinin takviye edilmesi, firarların önlenmesi için her halükarda zorunlu bir ihtiyaçtır.

8. Nöbet kuleleri arasındaki boşluğu kapatacak şekilde güvenlik sistemine dahil edilecek özel eğitilmiş bekçi köpekleri nöbet sistemini daha etkin bir hale getirecektir.

9. Duruşma salonlarında tehlikeli suçluların kelepçeleri açılmamalı, duruşma salonlarına açılan hakim ve savcılarının girdikleri koridor kapılarının duruşma süresince kilitli olması sağlanmalıdır.

b. Orta Vadeli Öneriler

1. Jandarma, yalnızca yüksek güvenliikli cezaevlerinin dış koruma ve sevk ve nakillerinde görev almalıdır.

2. Cezaevlerinde nöbet, sevk ve nakil hizmetlerinde görev yapacak er ve erbaş temininin, bu konularda branş eğitimi veren er eğitim birliklerinden karşılanmalı ve bu birliklerin kapasiteleri artırılmalıdır. Benzer şekilde, cezaevlerinde görev yapacak subay, astsubay ve uzman jandarmaların mutlak suretle görevlerine yönelik ihtisas eğitimi alması sağlanmalıdır.

3. Cezaevlerinin girişlerine yerleştirilen duyarlı kapı ve X-ray cihazlarının bazen sim kart gibi küçük metal parçaları ihtiva eden cisimlere uyarı sinyali vermediği, uyuşturucu maddeleri tespit edecek teknolojik herhangi bir unsurun ise bulunmadığı bildirilmektedir. Özellikle yüksek güvenliikli cezaevlerinde daha duyarlı X-ray cihazları ve duyarlı geçit benzeri röntgenli sistemlerin bulundurulması sağlanmalıdır.

4. Sevk ve nakillerde giyilen kıyafetler, daha modern görünümlü, hareket kabiliyetini engellemeyecek kıyafetlerle değiştirilmelidir.

5. Tüm kapalı cezaevlerinde gece ve gündüz görüntü aktarabilecek ve kayıtları tutulacak şekilde en azından havalandırma alanları, koridorlar ve çatıları izleyen kamera sistemlerinin kurulmalıdır.

6. Özellikle yüksek güvenliikli cezaevlerinde temizlik, bakım, onarım ve mutfak işlerinde diğer cezaevlerinden getirilen iyi hal gösteren hükümlülerin çalıştırılması veya diğer kapalı cezaevlerinde yetenekli bazı mahkumların teknik becerilerine göre bazı işlerde görevlendirilmesi ve yeterince kontrol edilmemeleri bu tür mahkumların firarlarıyla sonuçlanabilmektedir. Ekonomik olarak faydalar sağlamakla birlikte bu tür mahkumların özellikle yüksek

güvenlikli cezaevleri içerisinde çalıştırılmaları, cezaevi içerisinde tutuklu ve hükümlüler arasında haberleşmeyi sağlamaları veya firarlara yönelik diğer tutuklu ve hükümlülere yardım sağlamalarına olanak sağlayabilir. Bu nedenle bu tür hükümlüler bu işlerde çalıştırılmamalıdır.

7. Adliye binalarının yenilenme projelerinde tutukluların duruşma salonlarına geçişleri için farklı girişler yapılmalıdır.

c. Uzun Vadeli Öneriler

1. Jandarmanın cezaevlerindeki görevlerinin tamamı, Adalet Bakanlığının mevcut veya kurulacak yeni teşkilatlarına devredilmelidir.
2. Cezaevlerinin özellikle iç güvenlik ve yönetiminden sorumlu personelinin, etki altında kalması ve kolay elde edilmesinin önlenmesi için aylıkları artırılmalı, kendileri ve ailelerine yönelik tehdit ve şantaj gibi faaliyetlerden korunmaları için de lojman imkanlarından faydalanabilmeleri sağlanmalıdır.
3. Sevk yükünü azaltmak için bazı duruşmalara, tutukluların adliyelere götürülmeden, cezaevlerinden telekonferans yoluyla katılım sağlanmalıdır.
4. Adliye ve hastane sevklerinin azaltılması için, içerisinde tam teşekküllü bir hastane ve duruşma salonları bulunan cezaevi kompleksleri inşa edilmelidir.
5. Yüksek güvenlikli cezaevlerine giriş çıkış yapan araçların içerisine saklanarak gerçekleştirilen firar olaylarını önlemeye yönelik olarak, gümrük kapılarında kullanılanlara benzer röntgen cihazları kullanılarak araç içlerini aranmalıdır.
6. Başkasının yerine tahliye veya ziyaretçi kılığında firar olaylarının önlenmesi için göz, el veya parmak izi biyometri cihazlarının yaygınlaştırılmalıdır.
7. Personelin eğitim işlerine ve denetleme hazırlıklarına yeterince zaman ayıramamasına neden olan yüksek iş yoğunluğu azaltılmalıdır.
8. Cezaevlerinde görev yapacak er ve erbaşların seçiminde fiziki özellikler daha çok dikkate alınmalıdır.
9. Sevk planlamalarında müdüriyetin uygun gördüğü araç ile jandarmanın talep ettiği araçlar birbiriyle uyuşmaması, sevk komutanı ile araç şoförleri arasında sürtüşmeler yaşanması, cezaevleri dışındaki nöbet kulübeleri, jandarmanın bulunduğu idare binaları, askerlere ait kolaylık tesisleri gibi tesislerin bakım ve onarım masraflarının karşılanması, nakillerde

görevlendirilen personelin harcırah ödemeleri ve benzeri sorunlar cezaevlerinin iç yönetimi ve jandarma arasında sürtüşmelere neden olmaktadır. Bu ve benzeri pek çok sorunun çözümü için, iç ve dış güvenlik tek bir kurum tarafından yürütülmelidir.

d. Önerilere Yönelik Değerlendirmeler

Kısa vadede üzerinde durulması istenen öncelikli konuların başında, cezaevlerinin fiziki yapısının güçlendirilmesi, hastane ve adliyelerdeki tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması, dış korumada görevli personel sayısının artırılması ve sevk nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi yer almıştır.

Cezaevlerinin fiziki yapısının güçlendirilmesiyle ilgili olarak, halen Adalet Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığı işbirliği ile devam ettirilen yeni cezaevlerinin inşası ve eski cezaevlerinin modern usullerle oda sitemine dönüştürülmesi faaliyetlerinin bu sıkıntıyı büyük oranda çözeceği değerlendirilmektedir.

Adliyelerde tutukluların kullandığı bölümlerin güvenliğinin artırılması konusunun, halen inşası devam eden cezaevi kompleksleri içerisinde yer alacak duruşma salonlarıyla, ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Eski cezaevleri için, halen pek çok il ve ilçe merkezinde inşası devam eden veya ihalesi yapıp inşası beklenen yeni adliye binalarında bu konuda sıkıntıları giderecek şekilde, yeterince güvenli tutuklu bekleme odası, duruşma salonlarına ayrı girişler gibi gerekli düzenlemelerin proje safhasında yeni adliyelere eklendiği belirtilmektedir (CTE [web], 2005). Böylece bu hususta da sorunların büyük oranda kısa vadede çözümleneceği değerlendirilmektedir.

Hastanelerde tutuklu ve hükümlülerin kullandığı bölümlerin güvenliği ile ilgili olarak, öncelikle cezaevleri bünyesinde bulunan revirlerin daha verimli

alışmaları sağlanmalıdır. Görüşmelerden edinilen değerlendirmelere göre, cezaevi revirlerinin tedavi ve muayenelerden daha çok sevk onaylama servisleri gibi çalıştıkları belirtilmiştir. İkinci olarak, yeni yapılan cezaevi kompleksleri bünyesinde tam teşekküllü ve yeterli kapasitede hastanelerin de bulunması, güvenlik açısından büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Hastanelere sevklerde, tutuklu ve hükümlüler her ilde bir veya iki hastane dışında hastanelere sevk edilmemeli, buralarda da cezaevlerinden gelenler için diğer tamamen bağımsız muayenehane ve koğuşlar oluşturulmalıdır.

Dış güvenlikte görevli personel sayısının artırılması hususu da görüşmelerde kısa sürede çözülmesi gereken sorunlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Jandarma teşkilatının personel konusunda sıkıntıları uzun zamandır devam etmektedir. Jandarma teşkilatı; adli, mülki, askeri ve diğer pek çok görevi bulunan kaynaklarının büyük bölümünü Silahlı Kuvvetlerle paylaşmak durumunda olan bir teşkilattır. Bu sorunun kısa vadede çözülebileceği değerlendirilmemektedir.

Sevk ve nakillerde kullanılan ring araçlarının yenilenmesiyle ilgili olarak, 2003 yılında meydana gelen Uşak'taki nakil sırasında firardan sonra, 2003 ve 2004 yılında ring araçlarının yenilenmesi kapsamında, "sultan" adlı yeni model ring araçları kullanıma sunulmuş bununla birlikte pek çok ring aracı da hücre sistemine dönüştürülmüş, fiziki olarak dayanıklılıkları artırılmış ve kamera, ikaz ve irtibat sistemleri eklenmiştir (CTEGM [web], 2004). Ancak görüşmelerden elde edilen izlenime göre durum halen istenilen seviyede değildir. Özellikle uzun süreli sevk ve nakillerde kapasite ve konfor olarak yetersiz kalan ring araçları muhafızlarda yorgunluk ve dikkat kaybına yol açmaktadır. Hatta silahlarla birlikte sıkışık vaziyette yapılan sevklerin silah kazalarına bile yol açabileceği belirtilmiştir. Bu hususla ilgili olarak kısa vadede olmasa da orta vadede, araç sayısının artırılmasının sıkıntıları ortadan kaldıracaağı değerlendirilmektedir.

Çalışmada incelenen lkeler arasında, cezaevlerinin güvenliğiyle ilgili olarak jandarma veya polisin içinde bulunduğu çift başlı bir güvenlik

sistemine rastlanmamıştır. Uluslararası kolluk etiği mevzuatlarına ve infaz hukuku ilkelerine göre çift başlı bir güvenlik sistemi uygun görülmemektedir.

Bir kimse kolluk tarafından alıkonulduktan ya da tutuklandıktan sonra mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde serbest bırakılmalı ya da yargı organları önüne çıkarılmalıdır. Yargı önüne çıkarılanlar yargı makamlarının vereceği karara göre salıverilmeli veya cezaevi sistemine teslim edilmelidir. Kolluğun vazifesi tutuklu cezaevine teslim edildikten sonra sona ermektedir (Coyle, 2002: 26).

Birçok ülkede kolluk teşkilatları İçişleri Bakanlığı'na, cezaevleri ise Adalet Bakanlığı'na bağlıdır. Kolluk ile cezaevi sistemini birbirinden ayırmanın ve cezaevleriyle adli makamlar arasında olması gereken yakın ilişkiyi vurgulamanın bir yolu budur. Diğer bir husus ise, soruşturma süreci ile yargılama öncesi alıkoyma sürecinin sanıklara baskı uygulanmasının engellenmesi için birbirinden ayrılması gereğidir (Avrupa Polis Ahlak Tüzüğü Öneri 10, 2001).

Cezaevi sistemi Adalet Bakanlığı'na bağlı bir sistemdir. Jandarma Genel Komutanlığı ise barış zamanında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görevlerini icra eden genel kolluk kuruluşudur. Ancak Jandarma Genel Komutanlığının teşkilatlanması tamamen askeri bir temele dayanır. Jandarma personeli adli, mülki, askeri ve diğer görevleri yürütürken daima bir Silahlı Kuvvetler mensubudur. Teşkilatın başındaki Jandarma Genel Komutanı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan atanan bir orgeneraldir. Cezaevlerindeki görevli jandarma birlikleri de normal jandarma birlikleri ile aynı denetleme heyetleri tarafından, benzer kriterlere göre denetlenmektedirler. Tüm Türkiye genelindeki jandarma cezaevi koruma birlikleri, jandarma iç güvenlik birliklerine bağlı olarak görevlerini yürütürler. Bu durum cezaevlerinde görev alan bir kuruluşun sivil statüye sahip olması gerekliliği ile bağdaşmamaktadır.

Türkiye’de 286 kapalı cezaevinin dış koruması ve sevk nakil hizmetleri bulundukları ilçe merkez jandarma karakol komutanlıkları tarafından ikiz görev olarak yürütölmektedir. Yani bu karakollar hem kolluk vazifesini yürötmekte hem de cezaevleriyle ilgili sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bu hususla ilgili olarak, jandarmanın cezaevi içerisinde her hangi bir görevinin görevinin bulunmadığı; yalnızca cezaevlerini dıştan koruma, sevk ve nakillerde, adliyelerde ve hastanelerde tutuklu ve mahkumların güvenliğinin sağlama ve firar olaylarını önlemekten sorumlu olduğı şeklinde itirazlar olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki sevk ve nakillerde, adliye ve hastanelerde jandarmalar tutuklu ve mahkumlarla fazlasıyla iç içedir, çoğı kez tutuklu ve mahkumlar ile jandarma erleri kol kola veya dirsek temasında hareket etmektedir. Cezaevi içerisindeki aramalara nezaret etmekte, tutuklu ve hükümlülerin sevk nakillerinden ve ziyaretlerinden önce ve sonra üst ve eşya aramasını yapmakta, açık görüşlere refakat etmektedir. Tüm bu hususların infaz sürecinden bağımsız olduğı söylenemez.

Cezaevlerinde görev yapan jandarma personeli daha önce iç güvenlik, komando, cezaevi, sınır, eğitim birlikleri veya karargah görevlerinden herhangi birinden görev yapmış olabilmektedir. Cezaevi görevi sonrasında da tayin olup gideceğı birlikler yukarıda sayılanlardan herhangi biri olabilmektedir. Bu durum tecrübeli personel eksikliği yanında, cezaevindeki görevi bitince başka bir göreve gideceğini değerlendiren personelin görevi konusunda kendini daha iyi yetiştirme ve uzmanlaşma isteğini olumsuz etkilemektedir. Görüşmelerden edinilen izlenime göre personel, göreviyle ilgili olarak o günü vukuatsız tamamlama düşüncesinden başka bir amaç taşımamaktadır.

Koğıuş sisteminden hücre ve oda sistemine geçilmesi, cezaevi tesislerinin yenilenmesi ve görevlilerin gerek mesleğe başlama koşulları gerekse de meslek içi eğitim faaliyetlerinin ciddi olarak ele alınması, terör, kaçakçılık ve organize suçlardan tutuklanan ve bu suçlardan mahkum olanların yüksek güvenliklı F ve D tipi cezaevlerinde tutulması gibi son on yıldır devam eden düzenlemelerle cezaevlerini büyük oranda yeterince

muhkem yerler haline getirmiştir. Ancak tutuklu ve hükümlülerin cezaevi dışında bulunduğu adliye ve hastanelerin güvenliği konusunda, sevk ve nakillerde kullanılan araçların bir kısmının yenilenmesi dışında neredeyse hiçbir iyileştirme yapılmamış ve buralarda firarların önlenmesi için emniyetin sağlanması büyük oranda jandarma personelinin sırtına yüklenmiş durumdadır. Yeni yapılan adliye binaları, adliyelerde yaşanan sıkıntıları bir nebze hafifletmekle birlikte hastanelerin güvenliği için hali hazırda yürütülen ciddi bir çalışma yoktur.

Avrupa Birliği üyeliği ve cezaevleriyle ilgili ortak olduğumuz bazı uluslararası anlaşmaların gereği olarak, 18 yaşından küçüklere kelepçe takılması, hastanelerde muayenelerde ve adliyelerde duruşma esnasında kelepçe takılması, sevk ve nakillerde zincir kullanılması gibi bazı güvenlik uygulamalarından vazgeçilmiştir. Artan tutuklu ve hükümlü mevcuduna rağmen jandarma personeline önemli bir ilave yapılmamıştır. Bunlara ek olarak, cezaevleri içerisinde artan güvenlik tedbirlerinin sonucu firar etme niyetinde olan tutuklu ve mahkumlar dikkatlerini doğal olarak cezaevi dışarısında bulunduğu süreçlerdeki güvenlik açıklıklarına çevirmiştir. Tüm bunlar birleşince cezaevleri dışarısında gerçekleştirilen firar olay ve teşebbüslerinde bir artış ortaya çıkmaktadır.

İleride bu konuda çalışacak araştırmacılara katkı ve kolaylık sağlayabileceği düşüncesiyle aşağıdaki önerilere yer verilmesi, gerekli görülmüştür.

1) Türkiye’de cezaevleri ve infaz sisteminin güvenliği konulu araştırmalar diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük seviyededir. Bu nedenle, bu konular Türkiye için halen bakir sayılabilecek konular niteliğindedir. Ancak bürokratik gecikmeler ve izin alma güçlükleri bu geniş sahada araştırma yapacakların önüne bir engel olarak çıkabilmektedir. Bu konularda araştırmaya karar verildiğinde resmi kurumlara yapılan izin taleplerinin cevaplanması birkaç ay sürebildiği gibi, alınan cevaplar da her zaman olumlu olamayabilmektedir. Bu sorunla ilgili olarak, izin sürecinde etkili olan

görevlilerle birebir veya bazı referanslar aracılığı ile temaslarda bulunulması gerekli izinlerin alınabilmesi işlemlerini kolaylaştırabilir ve hızlandırabilir.

2) Bu araştırma sadece cezaevlerinde görevli J.Gn.K.lığı personelinin görüşlerini doğrultusunda oluşturulmuştur. Benzer araştırmaların, cezaevlerindeki Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü çalışanları ile yapılması veya daha genel olarak her iki kurum çalışanlarını da kapsayacak şekilde yürütülmesi çalışma alanında kalan araştırma boşluklarını tamamlayacaktır.

3) Cezaevlerinde tüm çalışanların sanıldığıнын aksine yoğun bir iş temposu vardır. Bu nedenle araştırmanın veri toplama tekniğini buna göre seçmek ve araştırma için uzun bir süre ayırmak daha uygun olacaktır.

4) Araştırmanın veri toplama tekniğini, analizleri kolaylıkla yapılabilecek yöntemler arasından seçmek çalışma sonrasında yaşanacak zorlukları azaltacak ve daha somut sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

2. SONUÇ

Türkiye’de cezaevlerinin güvenliği uzun yıllardır büyük özveriyle Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. Cezaevlerinde görev yapmak büyük oranda profesyonellik, eğitim, özveri, tecrübe ve kişisel dürüstlük gerektirir. Dolayısıyla, cezaevlerinde çalışacak kimseler gerekli kişisel özelliklere ve eğitim düzeyine sahip kimseler arasından, dikkatle seçilmelidir. Seçilen bu kimselere, yapacakları işin temel ilkelerini ve gerekli özel becerileri edinmelerini sağlayacak mesleki eğitim verilmelidir. Ayrıca, yaptıkları işin toplum için önemli ve saygın bir iş olduğu bilinciyle meslek hayatları boyunca becerilerini geliştirme ve cezaevlerine ilişkin en son gelişme ve değişikliklerden haberdar olmalarını sağlayacak meslek içi gelişim kursları takip etme olanakları sağlanmalıdır.

Cezaevlerinin güvenliği, incelenen tüm gelişmiş ülkelerde Adalet Bakanlığına bağlı özel birimlerce yrtlmektedir. Cezaevleri ve infaz sistemine yönelik köklü reformların gerçekleştirildiği bu yıllarda, cezaevlerinin dış güvenliğinin de Adalet Bakanlığı sorumluluğuna dahil edilmesinin son derece uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

AEBI, F. Marcelo. **SPACE-I** (Council of Europe Annual Penal Statistics), Avrupa Konseyi Adına Lozan ve Barselona Üniversiteleri İşbirliği ile, Strasbourg, 7.11.2005, <http://www.coe.in/Legal_affairs/...SPACE_I>.

Avrupa Konseyi Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallar, 12.12.2005, <www.tbmm.gov.tr/komisyonlar/inshak>.

Avrupa Polis Ahlak Tüzüğü, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2001, <<http://www.coe.in>>.

American Correctional Association (ACA), 06.11.2005, <<http://www.aca.org/pastpresentfuture/history.asp>>.

Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlıkları Arasında Düzenlenen 30 Ekim 2003 Tarihli Cezaevleri Protokolü, 15.9.2005, <www.adalet.gov.tr/mevzuat/protokol>

ALTUNIŞIK, Remzi ve diğerleri. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri** (3. Baskı), Sakarya, Sakarya Kitabevi, 2004.

ARONOWITZ, A. Alexis. The World Factbook Of Criminal Justice Systems The Netherlands, **International Police Institute University of Twente**, 1993, <<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/ascii/wfbcjnet.txt>>.

Adalet Bakanlığı Teknik İşler Daire Başkanlığı resmi web sayfası, 14.12.2005, <<http://www.tidb.adalet.gov.tr>>.

ARSLAN, Nagehan. **Türkiye’de Cezaevlerinin Yönetimi ve Sorunları (Uygulamalı Bir Araştırma)** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

ATO (Ankara Ticaret Odası) web sayfası, “Affınıza Sığınyorum” , 2006, <<http://www.atonet.org.tr>>.

BECCARIA, Cesare. **Suçlar ve Cezalar Hakkında** (Çev. Sami SELÇUK), Ankara, İmge Yayınları, 2004.

BİLGE, Necip. **Hukuk Başlangıcı Dersleri**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1975.

BILLINGTON, Rachel. “Overcrowded Jails Don’t Work”, *Insidettime*, 10.2005, <<http://www.insidettime.org>>.

BJS (Bureau of Justice Statistics), A.B.D. Adli İstatistikler Bürosu resmi web sayfası, 2005, <<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs>>.

BOP (Bureau of Prisons), A.B.D. Cezaevleri Bürosu resmi web sayfası, 2005, <www.bop.gov>.

BORRİCAND, Jacques. “World Factbook of Criminal Justice Systems, France”, Institut de Sciences Penales et de Criminologie, 2005, <<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/ascii/wfbcjfra.txt>>.

Britannica Ansiklopedisi web sayfası, 2005, <<http://www.britannica.com/>>.

Ceza Muhakemesi Kanunu, 04.12.2004, 5271, Resmi Gazete 17.12.2004, 17289.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 13.12.2004, 5275, Resmi Gazete 29.12.2004, 17425.

Cezaevlerinin Dış Koruması İle Sevk Ve Nakil Hizmetleri Yönergesi, Ankara, J.Gn.K.İlğı Basımevi, 2001.

Cezaevi Firarları ve Önlemler Broşürü, Ankara, J.GN. K.'İlğı Basımevi, 1995.

CIA resmi web sayfası (Dünya Cezaevleri Mevcutları), 2005, <www.cia.gov/publications/factbook/index>

COYLE, Andrew. **Cezaevi Yönetiminde İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım- Cezaevi Görevlileri İçin El Kitabı**, King's College London Uluslararası Cezaevleri Araştırmaları Merkezi , Londra, 2002.

CTEGM (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü) resmi internet sayfası, 24.12.2005, <<http://www.cte.adalet.gov.tr/ist>>.

ÇELİK, Mehmet. **Adalet Bakanlığı CTEGM Ceza İnfaz Kurumları Personeli Ankara Eğitim Merkezi Güvenlik Dersi Notları**, Ankara, 2005.

ÇELİK, Mehmet. **Cezaevi Güvenliği**, Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi, Ankara, 2004.

DEMİRBAŞ, Timur. **Kriminoloji**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2001.

DEMİRBAŞ, Timur. "Suçun Nedenleri ve Suç Etolojisi", 17.10.2002, <http://www.kriminoloji.com/suçun_nedenleri_htm>.

DEMİRBAŞ, Timur. **İnfaz Hukuku**, Ankara, 2003a.

DEMİRBAŞ, Timur. "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", **Hapishane Sempozyumu** (4-5 Aralık 2003), İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2003b.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir ERMAN. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1981.

DÖNMEZER, Sulhi. **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.

DURKHEIM, Emile. **Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları** (Çev. Celal Bali ALKET), İstanbul, Kent Basımevi, 1985.

Eğiticilerin Eğitimi Broşürü (Kütahya Er Eğitim Tabur Komutanlığı), Kütahya, 2005.

EROL, Subhi Sinan. **The Effect of European Union Accession Process On The Turkish Law Enforcement System**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

FAUCAULT, Michel. **Hapishanenin Doğuşu**, (Çev. Mehmet Ali KILIÇBAY), İstanbul, İmge Yayınları, 1992.

Fiziki Güvenlik Broşürü, Ankara, Genel Kurmay Basımevi, 1990.

GAZEL, Ahmet Ali. “ Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Beyin Notlarında Osmanlı Hapishaneleri”, **Hapishane Sempozyumu** (4-5 Aralık 2003), İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2005.

GİDDENS, Anthony. **Hapishane ve Cezalandırma**, 2002-2005 <www.kriminoloji.com>.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz. **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara, 1966.

HMPS (İngiltere Kraliyet Cezaevleri Müdürlüğü) resmi web sitesi, 2005, <<http://www.hmprisonservice.gov.uk/>>

HUGO, Victor. **Bir İdam Mahkumunun Son Günü** (Çev. Rina MEHYO), İstanbul, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

İÇLİ, Tülin. **Kriminoloji**, Ankara, Martı Kitap ve Yayınevi, 2004.

İnternational Amnesty Organization web sitesi, 14.10.2005, <<http://www.amnesty.org>>.

J.Gn. K.İlğı CTE ABD Gezi Raporu, 2001.

J.Gn.K.İlğı CTE Fransa Gezi Raporu, 2003.

J.Gn.K.İlğı CTE İngiltere Gezi Raporu, 2003.

J.Gn.K.İlğı CTE İtalya Gezi Raporu, 2003.

Jandarma Meslek Taktik ve Tekniği Ders Kitabı (2. Cilt), Jandarma Okullar Komutanlığı Öğretim Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.

Jandarma Okullar Komutanlığı web sayfası, 2005, <<http://www.jandarma.tsk.mil.tr/okullar/htm>>.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, 10.03.1983, Resmi Gazete 12.03.1983, 17985.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, 10.03.1983, Resmi Gazete 17.12.1983, 18254.

JORDAN, Mary ve Kevin Sullivan. "In Mexico, Fleeing Prison Is No Crime" **Washington Post**, 17.10.2002, <http://flatrock.org.nz/topics/prisons/justice_for_all.htm>.

KAMER, Vehbi Kadri. “Cezaevi Personelinin Eğitimi”, Adalet Dergisi Sayı:20, 12.2005, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/20_sayi.htm>.

MAHMUTOĞULLARI, Haluk. “Amatör Suçlu Profesyonel Suçlu”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi, Sorunlar ve Çözümler Sempozyumu, Ankara, 1997.

NASKALİ, E. Gürsoy ve H. Oytun ALTUN. **Hapishane Kitabı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005.

National Prisons Association (NPA), 17.12.2005, <www.npa.org>.

NURSAL, Necati. **Uluslararası Cezaevi Standart Kuralları ve İlgili Sözleşmeler**, Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı Eğitim Serisi No:12, Ankara, 2002.

NURSAL, Necati ve Mustafa DOĞRU, **Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Hollanda Ceza İnfaz Sistemi Çalışma Ziyareti Raporu**, Ankara, 2003.

ÖNDER, Ayhan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Beta Yayınları, 1992.

ÖZKUL, Ali Efdal. "Kıbrıs'ta Kalebentler ve Cezirebentler", Kıbrıs, Yakın Doğu Üniversitesi, 2005, < www.neu.edu.tr/tr/main. asp>.

ÖZTOSUN, Mehmet ve Mehmet KURT, **Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Fransa ve İtalya Ceza İnfaz Kurumları ile Personel Eğitim Merkezleri İnceleme Raporu**, Ankara, 2002.

RAYNAUD, Andrew. **Hapishanelerde İnsan Hakları**, (Çev. İhsan KUNTBAY), Ankara, TODAİE yayınları, 1992.

REID, Sue Titus. **Crime and Criminology** (8. Baskı), ABD, McGraw-Hill Higher Education Group, 1997.

SAĞLAM, M. Yılmaz. **Türk İnfaz Sisteminde İnfaz Kurumları**, Ankara, Adalet Bakanlığı CTEGM Ceza İnfaz Kurumları Personeli Ankara Eğitim Merkezi Yayını, 2003.

SAĞLAM, Yılmaz ve Ethem ÇELİK, **Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Eğitim Merkezi İngiltere Çalışma Ziyareti Raporu**, Ankara, Adalet Bakanlığı, 2001.

SATMIŞ, Adil. **Firar ve İsyan**, İstanbul, Osmanlı Matbaası, 1978.

SCHMALLEGGER, Frank. **Criminal Justice Today An Introductory Text for the 21st Century** (8. Baskı), ABD/New Jersey, Pearson Prentice Hall, 2003.

SELÇUK, Sami. **Beccaria'nın İnsanlığa Bildirisi**, Ankara, İmge Yayınları, 2004.

SEVİMLİ, Zekeriya. **Ceza İnfaz Kurumlarında Güvenlik**, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2000.

SEVİMLİ, Zekeriya. **Cezaevi Firarları ve Önlemler**, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1995.

SOYASLAN, Doğan. **Kriminoloji**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1998.

TAŞKIN, Ahmet. **Cezaevleri İstatistikleri (1997-2002)**, İstanbul, 2002.

TAŞKIN, Ahmet ve Ahmet ZENGİN. **Ceza Hukuku El Kitabı**, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2004.

TURGUT, Hüseyin. **Cezaevi İdaresi**, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1986.

Türk Ceza Kanunu, 26.09.2004, 5237, Resmi Gazete 12.10.2004, 17842.

TDK (Türk Dil Kurumu İnternet Sayfası) - Güncel Sözlük, 2005, <www.tdk.org.tr/tdksozluk>.

TÜRKER, Melda. “ABD’de İnfaz Sisteminde İnsan Haklarının Gelişimi”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu** (21-22 Ocak 2000), Ankara, 2001.

TÜRKER, Melda. “F Tipi Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri” **Ege Mimarlık**, İzmir, 2003/2-46, 43-48.

ULUSOY, Erol. “Modern Türk Hukukunun Oluşumu ve Gelişimi”, 2002. <<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/Ulusoy.html>>.

USDOJ (United States Department of Justice) A.B.D. Adalet Bakanlığı resmi web sayfası, 2005, <www.usdoj.gov>.

ÜNAL, Çağlar. “Türkiye’de Özel Güvenlik Sektörü Risk Yönetimi ve VIP Koruma”, **Türkiye’deki Güvenlik ve Bilgi-İletişim Teknolojilerinin Sektörlerdeki Yansımaları Semineri Broşürü**, (Teknolojik Güvenlik Dergisi eki olarak yayınlanmıştır), Ankara, 30 Mart 2001, 1-38.

WHITFIELD, Dick. **The State Of The Prisons – 200 Years On**, Routledge, London and New York, 1991.

WOOLF, James. **Report of an Inquiry Disturbances**, London, 1991. <www.prisonstudies.org>.

YILDIZTAŞ, Mümin. **Mütareke Döneminde Suç Unsurları ve İstanbul Hapishaneleri** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1997.

YILMAZ, Bülent. “**Açlık Grevi ve Ölüm Orucu Eylemlerinin Gerçek Nedenleri ve Hayata Dönüş Operasyonu**”, 2005, <<http://www.adalet.cte.gov.tr/egitim/olaylar>>.

YÜCEL, M. Tören. **Kriminoloji**, Ankara, Umut Vakfı Yayınları, 2001.

EKLER

EK-A : CEZAEVLERİNDE GÖREVLİ JANDARMA RÜTBELİ PERSONELİ
İLE YAPILAN MÜLAKAT SORULARI

EK-B : CEZAEVİ GÖREVLİLERİ İÇİN HAZIRLANMIŞ CEZAEVLERİNDEN
FİRARLAR HAKKINDAKİ MÜLAKAT SORULARI

**CEZAEVLERİNDE GÖREV YAPMAKTA OLAN JANDARMA
PERSONELİNE YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI**

“Kapalı cezaevleri güvenlik sistemlerinin analizi ve yeni bir model önerisi” konulu yüksek lisans tezi yapmaktayım. Mülakat sonuçları kişisel ya da kurum (görev yapılan cezaevi) bazında bir değerlendirme amacıyla kullanılmayacaktır. ADINIZI YA DA HERHANGİ BİR KİMLİK BİLGİNİZİ VERMENİZ GEREKMEMEKTEDİR. Önemli olan sorulara vereceğiniz yanıtların samimiyetidir. Bu şekilde yapacağınız katkı, iyileştirme ve geliştirmeler açısından çok daha verimli olacaktır.

Her bölümün başında gerekli açıklama bulunmaktadır. Yardımlarınız ve katkılarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

J.Ütğm.Uğur BERK

(Bölüm-1)

1. Şu anki görev yaptığınız cezaevi tipi:
2. Cezaevlerinde görev yapma süreniz:
3. Yaşınız:
4. Rütbeniz:
5. Eğitim Durumunuz;
a) Lise ve dengi okul b) Yüksek okul c)Üniversite ve üstü

(Bölüm-2)

Aşağıdaki sorular için, sizce en önemli olan beş seçeneği, önem sırasına göre numaralandırın. (Diğer şıkkını numaralandırırsanız lütfen yanına düşüncenizi belirtin)

- A () Cezaevi tesislerinin modern usullerle yeniden inşası veya tadilatı
- B () Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksikliklerin giderilmesi
- C () Hastane ve adliye binalarının mahkumların kullandığı bölümlerinin güvenliğinin artırılması
- D () Sevk ve nakillerde kullanılan araçların yenilenmesi
- E () Adliye binaları ve cezaevlerinin aynı kompleks içinde bulunması
- F () Cezaevi tip ve modellerinin yeniden düzenlenmesi
- G () Cezaevlerinin kalabalıklığının azaltılmaya çalışılması
- H () Dış korumadan sorumlu personel sayısının artırılması
- I () Dış korumadan sorumlu personelin daha iyi eğitilmesi
- J () Hastaneye veya adliyeye sevk ve nakillerde görevli personelin daha tecrübeli ve ehil personelden seçilmesi
- K () Kanunda güvenlik ihlallerine verilen cezaların yeniden düzenlenmesi
- L () Cezaevi iç ve dış güvenliğinin tek kurum tarafından yürütülmesi
- M () Mahkumlara dışarıdan gelen yardımların kati olarak kesilmesi
- N () İç koruma ve yönetimden sorumlu Adalet Bakanlığı personelinin daha iyi yetiştirilmesi ve seçilmesi

Teşekkürler

SENARYO

Çıkar amaçlı suç örgütü kurmak suçundan yargılanan ve 18 aydır cezaevinde bulunan tutuklu cezaevinin güvenlik sistemini aşmayı başarmıştır.

Firarın detayı şu şekildedir. Sistemdeki duyarlı tel çitte arıza vardır. Arıza, firar olayından 10 gün önce meydana gelmiştir. Cezaevi bahçesinde alarmı devreye sokan ağırlığa duyarlı tel örgüler, son günlerde sık sık yanlış alarm vermeye başlamıştır. Yetkililer, sistemin bakım ve onarımından sorumlu firmaya durumu bildirmiştir. Teknik ekibin verdiği bilgilere göre arıza, alarm sistemini devreye sokan ağırlığa duyarlı ses sensöründen kaynaklanmaktadır. Hassasiyet ayarları bozulan sensörler, yağmur damlaları ve tel örgülere konan kuşlarla bile harekete geçmektedir. Ses sensörünün onarılmak üzere sökülmesine karar verilir ve alarm sistemi devre dışı bırakılır. Ancak teknik servis yenilenecek parçanın cezaevine ulaşmasını aksaklıklar nedeniyle geciktirir.

Tek kişilik hücresinden önce havalandırma alanına çıkan tutuklu, hücresinin üst kat penceresinin parmaklıklarına bağladığı çarşaflara tırmanarak çatıya çıkar. Etrafı kolaçan ettikten sonra çatıdan çatıya geçerek çatının sensörlü tele bakan yerinden su tahliye oluklarına tutunarak aşağı iner. Tel çite birkaç kez dokunur. Bir şey olmadığını ve gelen giden olmadığını fark edince, alarm sistemi devre dışı olan yaklaşık iki metre yüksekliğindeki duyarlı tel çiti aşar. Cezaevinin 5 metre yüksekliğindeki dış duvarlarına, duvara çok yakın konumdaki gözetleme kulelerinin merdivenlerini kullanarak çıkar ve duvardan atlayarak uzaklaşır. Olay esnasında personel yetersizliği nedeniyle, dokuz gözetleme kulesinden yalnızca beşinde nöbetçi bulunmaktadır ve mevcut nöbetçiler de olayı fark etmez.

24 saat kayıt yapan kamera sisteminde olayın hemen her saniyesi kaydedilmiştir. Ancak firar esnasında kliması bozulan kamera kontrol odasında sıcak havalar yüzünden kimsenin bulunmaması nedeniyle olayı gören olmamıştır.

Böylece F tipi cezaevlerinden ilk firar gerçekleşmiştir.

(Bölüm-3)

Lütfen, aşağıdaki soruları senaryoda anlatılan olayı göz önünde bulundurarak cevaplandırınız.

Olayda sizce hangi sistem/sistemler iyi çalışmıştır?

Hangi sistem/sistemler fonksiyonunu uygun olarak yerine getirememiştir?

Bu tür bir olay başka cezaevlerinde de olabilir mi? Olabilir diyorsanız neden olabilir? Olamaz diyorsanız neden olamaz? Lütfen açıklayınız.

(Bölüm-4)

Aşağıdaki konularda güvenlik ile ilgili olarak sıkıntı yaşadığınız hususları ve çözüm için önerdiğiniz teklifleri yazınız.

1. Sevk ve nakillerde sıkıntıyla karşılaşılan hususlar. Teklif ve önerileriniz.
2. Hastane ve adliyelerde güvenlik açısından sıkıntıyla karşılaşılan hususlar. Teklif ve önerileriniz.
3. Cezaevi çalışanları ve yöneticileriyle ilişkilerde sıkıntıyla karşılaşılan hususlar. Teklif ve öneriler.
4. Tesis, teçhizat, araç-gereç, kadro-mevcut konularındaki sıkıntılar. Teklif ve önerileriniz.
5. Atamalar, uzmanlaşma ve personelin eğitimi konularında sıkıntılar. Teklif ve önerileriniz.
6. Kanun, tüzük, yönetmelik, protokol, genelgeler ve talimatlar vs. maddeleri ile ilgili sıkıntılar. Teklif ve önerileriniz.
7. Güvenlik açısından önemli olduğunu değerlendirdiğiniz ancak uygulamada pek dikkat edilmeyen veya yeterli tedbir alınmadığını düşündüğünüz diğer hususlar.

Lütfen, cezaevindeki göreviniz sürecinde yaşamış olduğunuz, cezaevlerinin güvenliği ile ilgili dersler çıkartılabilecek bir olayı özet olarak anlatınız.

OLAY:

Cezaevi Tipi:.....
Yer :.....
Yıl :.....

SONUÇ/ÇIKARILAN DERS:

Teşekkürler

CEZAEVİ GÖREVLİLERİ İÇİN HAZIRLANMIŞ CEZAEVLERİNDEN FİRARLAR HAKKINDAKİ MÜLAKAT SORULARI

1. Firar olaylarının genel nedenlerine ilişkin görüşlerinizi almak istiyorum. Sizce firarın öncelikli nedeni nedir?

- a. Cezaevi tesislerindeki fiziki sorunlar, yıpranmalar,
- b. Cezaevi güvenlik sistemlerindeki teknik eksiklikler,
- c. Vardiyalı çalışma sistemi Nöbet sistemleri ?
- d. İç korumayı sağlayan personelden kaynaklanan zafiyetler,
- e. Dış korumayı sağlayan personelden kaynaklanan zafiyetler,
- f. Mahkumların bireysel farklılıkları
- g. Mahkuma dışarıdan gelen yardımlar
- h. Cezaevinin tipi ve modeli
- i. Cezaevlerinin kalabalıklığı
- j. Cezaevi güvenliğinin çift başlı olması, iç ve dış korumanın farklı kurumlarca yürütülmesi

2. Firar eden hükümlü veya tutuklular açısından değerlendirdiğinizde firarların en önemli sebebi sizce ne olabilir?

- a. Mahkumun işlediği suç türü
- b. Cezaevi yaşantısının zorluğu, hayatının getirdiği zorluklar
- c. Ceza süresi,
- d. Mahkumun dışarıdaki sosyal hayatında meydana gelen değişiklikler
- e. Siyasi görüş,
- f. Diğer mahkumlardan gelen baskılar (taciz, tehdit vs.)
- g. Anlık dürtülerle, düşünmeden şans eseri karşısına çıkan kaçma fırsatını değerlendirme
- h. Hapishane yönetiminden kaynaklanan sorunlar
- i. Alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı

3. Sizce mevsimlerle firarlar arasında bir ilişki var mıdır?

4. Cezaevinin yerleşim yeri (şehir merkezine mesafesi) ile firarlar arasında bir ilişki var mıdır?

5. Sizce cezaevi yönetiminin çeşitli sebeplerle verdiği disiplin cezaları ile firarlar arasında bir ilişki var mıdır?

6. Siz mahkum olsaydınız hangi koşullarda firar ederdiniz? Ve hangi tekniği kullanırdınız? Firar olaylarının daha çok açık cezaevlerinden gerçekleşme nedeni sizce nedir? Bu hususta ne gibi önlemler alınabilir?

7. Cezaevlerinin dış güvenliğini hangi kurum üstlenmelidir? Neden?

8. Amerika ve İngiltere'deki gibi özel cezaevleri ülkemizde de kurulabilir mi? Kurulursa, getireceği yarar ve sakıncalar konusundaki görüşlerinizi alabilir miyim?